

12 december

Debatter m. m.

Torsdagen den 12 december

	Sid.
Svar på enkla frågor:	
av herr Larsson, Lars, (s) ang. direktiven för utredningen rörande tillsynen över lotteriverksamhet	3
av herr Hermansson (cp) ang. viss tillämpning av patentlagens bestämmelser om tryckningsavgift	5
av herr Kristiansson, Axel, (cp) ang. en officiell kostundersökning	6
av herr Sveningsson (h) ang. åldersgränsen för övningskörning med personbil	8
av herr Jansson, Paul, (s) ang. kompensation för skador genom nedisning av skog	9
Svar på interpellationer:	
av herr Högström (s) ang. sysselsättningsläget i Adalen	10
av herr Sörlin (s) ang. värnpliktiga m. fl. läkares tjänstgöring som provinsialläkare	18
Svar på enkel fråga av herr Petersson, Erik Filip, (fp) ang. åtgärder för att besätta vakanta provinsialläkartjänster	
	18
Svar på interpellationer:	
av herr Nilsson, Nils, (cp) ang. svenskt erkännande av Sovjetunionens inkorporering av de baltiska staterna	26
av herr Nyman (fp) ang. åtgärder för att skydda statens datamaskiner och media för risker att sättas ur funktion	27
Svar på enkel fråga av herr Pettersson, Harald, (cp) ang. verksamheten inom Durox-koncernen	
	29
Rätt till visstidspension för riksdagens ledamöter i vissa fall	46
Beskattningen som miljöpolitiskt instrument	63
Anföranden i anledning av riksdagsarbetets avslutning	68

Samtliga avgjorda ärenden

	Sid.
Torsdagen den 12 december	
Första lagutskottets memorial nr 57, ang. kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om viss översyn av medborgarskapslagstiftningen	46
Konstitutionsutskottets utlåtande nr 40, ang. rätt till visstidspen- sion för riksdagens ledamöter i vissa fall m. m.	46
Statsutskottets memorial nr 201, ang. kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om ökat utrymme för ämnet hemkunskap inom grund- skolan	63
Bevillningsutskottets betänkande nr 70, ang. beskattningen som miljöpolitiskt instrument, m. m.	63
— nr 72, ang. ändring i kommunalskattelagen, m. m.	66
Bankoutskottets utlåtande nr 67, om bemyndigande för riksdagens förvaltningskontors styrelse att bevilja pensioner och grati- fikationer i vissa fall	67
— nr 68, ang. visst bemyndigande i anslutning till uppdraget att anskaffa bostäder åt riksdagsledamöter	67
— nr 69, ang. ökning av garantifonden för svenska skeppshypo- tekskassan	67
— memorial nr 70, om revision av riksdagsförvaltningen	67
— nr 71, ang. engångsunderstöd åt Margaretha Frantz	67
Statsutskottets memorial nr 200, ang. tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1968/69	67

Torsdagen den 12 december

Kammaren sammanträdde kl. 11.00; och dess förhandlingar leddes till en början av herr andre vice talmannen.

Justerades protokollet för den 4 innevarande månad.

Upplästes en till kammaren inkommen skrivelse av följande lydelse:

Till riksdagen

Då jag med 1968 års utgång icke längre är ledamot av riksdagen får jag härmed avsäga mig uppdraget som suppleant i styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond från och med den 1 januari 1969.

Stockholm den 11 december 1968

Per Hilding

På särskilda propositioner godkände kammaren berörda avsägelse samt beslöt att i anledning därav val av en suppleant för herr Dahlén efter herr Hilding skulle i föreskriven ordning anställas.

Anmäldes och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 390, till Konungen i anledning av proposition med förslag till lag om antalet statsdepartement och statsråd utan departement.

Anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 394, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i giftermålsbalcken, m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Ang. direktiven för utredningen rörande tillsynen över lotteriverksamhet

Herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet LANGE erhöll ordet för att besvara herr *Lars Larssons* (s) fråga angående direktiven för utredningen rörande tillsynen över lotteriverksamhet, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 29 november, och anförde:

Herr talman! Herr Lars Larsson har frågat om jag anser, att 1964 års utredning »rörande tillsynen över lotteriverksamhet» inom sina direktiv, med hänsyn till numera uppmärksammade tendenser till kommersialisering av lotteriverksamheten, har möjligheter att lägga fram förslag som tillförsäkrar lotterianordnare en betryggande vinstandel eller, om så inte är fallet, om jag är beredd att vidga direktiven och slutligen om jag vill medverka till att utredningen nu slutförs utan ytterligare dröjsmål.

Enligt direktiven bör utredningen eftersträva ett system för tillsyn av lotterier, som syftar till att skapa så goda garantier som möjligt för att den lottköpande allmänhetens berättigade intressen tillvaratas samtidigt som det med lotteriet gynnade ändamålet får det avsedda ekonomiska stödet. Även jag har på senare tid iakttagit vissa företeelser som innebär en kommersialisering av lotteriverksamheten och som jag knappast anser sunda. Jag förutsätter att utredningen i enlighet med de givna direktiven kommer att ta hänsyn härtill. Mitt svar på den första delfrågan är sålunda ja.

Utredningen räknar själv med att avsluta sitt arbete under år 1969. Jag är beredd att medverka till att utrednings-

Ang. direktiven för utredningen rörande tillsynen över lotteriverksamhet
arbetet slutförs så skyndsamt som möjligt.

Herr LARSSON, LARS, (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka handelsministern för svaret på min fråga. Svaret är mycket positivt.

Orsakerna till min fråga var många. Föreningslivet har höga kostnader för sin verksamhet, inte minst ungdomsverksamheten. Stat och kommun bidrar numera med stora belopp för att främja detta arbete, men ändå måste föreningar och organisationer lita till andra inkomster av olika slag. Lotteriöverskott utgör därvid ett betydelsefullt inslag i de olika idrottsliga, ideella och politiska riks-, läns- och lokalorganisationernas budget, i varje fall när det gäller ungdomsarbete och hjälpverksamhet. Staten å sin sida underlättar organisationernas möjligheter att skaffa sig inkomster den vägen genom att bevilja lotteritillstånd och medverkar samtidigt till att lottförsäljningen kontrolleras så att den köpande allmänheten kan känna sig trygg mot att det här inte sker något som är fel.

Basen för detta arbete är lotteriförordningen. Redan 1964 förekom besvärigheter med att tillämpa förordningen på de olika nya metoder för lottdistribution och försäljning som lanserats, och vidare verkade förordningen föråldrad även i andra avseenden. Sedan 1964 års utredning tillsattes har det, som bekant, skett åtskilligt på denna front, och jag kan bara beklaga att denna relativt lätta översyn och modernisering av förordningen inte kunnat genomföras under dessa fyra år. Jag noterar därför nu med tillfredsställelse att handelsministern upplyst om att utredningen blir klar med sitt arbete under det kommande året och att han är beredd att påskynda arbetet så att det blir färdigt inom denna tid.

Under tiden har nämligen nya problem som tidigare bemästrats av myndigheternas kontrollanter ånyo dykt upp, om än i annan form. I början av 1960-talet medverkade man till en sanering av distributionsverksamheten inom lotteriförsäljningen genom att se till att leveranser av vinster inte gick några omvägar till själva lotteriet. Just under en sådan omväg kunde det nämligen hända att en del av den rabatt som lotterierna har på vinsterna kom bort och hamnade i mellanhänder, ibland mycket närstående lotteriarrangören, ibland längre ifrån. Jag menar, att myndigheterna i detta fall gjort ett nyttigt arbete. Sedan dess har det i stort sett blivit de folkrörelseägda företagen som dominerat marknaden, därför att de kunnat arbeta utan att ha fått några dylika anmärkningar.

Vad jag med mina frågor nu velat rikta uppmärksamheten på är att det på nytt och i ett mångfalt större sammanhang har dykt upp försäljningsföretag som i stort sett har samma ägare som de som säljer en större del av vinsterna till lotterierna. Tidningsartiklar i ämnet är ganska klarläggande, och min oro grundar sig på det förhållandet att det är nödvändigt att staten, om man menar att man genom lotteritillstånd vill stödja bl. a. ungdomsarbetet, ser till att inga andra tjänar på verksamheten än lotterierna.

Handelsministern konstaterar att han har iakttagit denna utveckling, som medfört förhållanden som enligt vad statsrådet säger knappast kan anses sunda och att utredningen kommer att ta hänsyn därtill.

Jag är tacksam för det svar som lämnats och anser det fullt tillfredsställande.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. viss tillämpning av patentlagens bestämmelser om tryckningsavgift

Herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet **LANGE** erhöll ordet för att besvara herr *Hermanssons* (cp) fråga angående viss tillämpning av patentlagens bestämmelser om tryckningsavgift, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 29 november, och yttrade:

Herr talman! Herr Hermansson har frågat, om jag vill medverka till att den nya patentlagens bestämmelser om tryckningsavgift endast tillämpas beträffande patentärenden, där ansökan har inlämnats efter lagens ikraftträdande den 1 januari 1968.

Den nya patentlagens bestämmelser om tryckningsavgift tillämpas dels beträffande de patentärenden som herr Hermansson nämner och dels beträffande sådana äldre patentärenden, där patentsökanden inte före den 1 januari 1968 fått underrättelse om att ansökan godkänts för offentliggörande. I övriga fall utgår utfärdningsavgift enligt den tidigare gällande patentförordningen.

Den sålunda fastställda ordningen har tillkommit efter ingående prövning i samband med den nya lagens tillkomst. Under dessa förarbeten har skäligen tagits till de patentsökandes berättigade intressen. Jag är därför inte beredd att medverka till en sådan ändring av bestämmelserna som herr Hermansson avser.

Herr **HERMANSSON** (cp):

Herr talman! Jag ber att få framföra mitt tack till statsrådet Lange för svaret på min fråga och beklagar att det inte blev så positivt som jag hade hoppats. Bakgrunden till min fråga är följande.

Den 1 januari 1968 trädde den nya patentlagen i kraft. Därmed har bl. a.

en väsentlig förändring inträtt vad gäller bestämmelserna om tryckningsavgifter vid patentansökan. Enligt den nu gällande lagstiftningen skall sökanden efter det ansökningen godkänts för utläggning erlägga fastställd tryckningsavgift. Avgiften uppgår till 150 kronor för de första åtta sidorna av patentansökan och till 100 kronor för varje följande påbörjad grupp om fyra sidor. Därutöver fordrar patentverket att sökanden skall ombesörja utskrift för offsettryck av patentskriften.

Vid tiden för patentlagens ikraftträdande var ett mycket betydande antal patentansökningar inlämnade men ännu inte avgjorda av patentverket. De som har inlämnat dessa patentansökningar kan inte ha haft anledning att vänta sig att patentverket skulle tillämpa de nya tryckningsbestämmelserna, som innebär en väsentlig kostnadsförhöjning, även på dessa ansökningar. Det kan inte anses rimligt att den enskilde på detta sätt skall bli lidande på grund av eftersläpning inom en myndighet. Principen att lagar ej ges retroaktiv verkan bör gälla även beträffande tryckningsavgifter vid patentansökan.

Att det rör sig om en betydande kostnadsförhöjning kan belysas av följande. Om t. ex. 35 000 av de inneliggande ansökningarna leder till patent och har en genomsnittlig omfattning av 10 sidor per ansökan blir de sökandes kostnader drygt 8 miljoner kronor. Till detta skall läggas kontorskostnader för renskrivning etc., uppskattningsvis ett lika stort belopp. Jämfört med tidigare bestämmelser om s. k. utfärdningsavgift innebär förändringen i lagen, retroaktivt tillämpad, att de sökande — vilka oftast är småföretagare — drabbas av en merkostnad av storleksordningen 15 miljoner kronor.

Överläggningen ansågs härmed sluttad.

Ang. en officiell kostundersökning

Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet **ASPLING** erhöll ordet för att besvara herr *Axel Kristianssons* (cp) fråga till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående en officiell kostundersökning, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 5 december, och anförde:

Herr talman! Herr Axel Kristiansson har frågat jordbruksministern om han överväger att, med anledning av den senaste tidens skilda uppfattningar och rekommendationer beträffande lämplig kost, ta initiativ till en officiell kostundersökning. Enligt fastställd ärendefördelning ankommer det på mig att besvara frågan.

Ett avsevärt antal kostundersökningar har gjorts här i landet. Genom dessa har man fått en god bild av näringsituationen i Sverige. Undersökningarna har bl. a. visat, att den svenska folkkosten kännetecknas av en hög halt av fett och socker. Statens institut för folkhälsan har därför utfärdat rekommendationer om en bättre folkkost i syfte att få till stånd en förbättrad näringsituation.

Ytterligare kostundersökningar av större omfattning pågår eller planeras vid folkhälsoinstitutet samt vid universiteten i Lund och Umeå.

Med hänsyn härtill anser jag det inte f. n. motiverat att ta initiativ till ytterligare undersökningar.

Herr **KRISTIANSSON, AXEL**, (cp):

Herr talman! Jag ber att få framföra mitt tack till statsrådet för svaret.

Jag har ställt min fråga med anledning av de utspel eller, får jag kanske säga, de grova anmärkningar som på senare tid har gjorts mot vissa av våra födoämnen, framför allt mot dem som användes i stor utsträckning. Det senast aktuella och för oss alla kända exemplet är ju mjölken. Tidigare har som bekant också vissa köttvaror varit hårt utsatta.

Enligt mitt förmenande har man gått till överdrift när man rent av påstår att det till och med är skadligt att använda dessa livsmedel. Utan att på något sätt vara någon näringsexpert vågar jag ändå hävda att i varje fall mjölk är en vara av naturen så konstruerad att den i vissa lägen är outhärlig. Även om jag är lekman vågar jag utan risk kunna göra ett sådant påstående.

Det är alldeles klart att när dylika chockerande utspel erhåller den publicitet som de har fått och får genom massmedia — såväl TV som radio och press — så blir konsumenterna mycket villrådiga, och man frågar sig helt naturligt vad som egentligen är sanning. Från de utgångspunkterna har jag frågat huruvida det föreligger någon avsikt att ta initiativ till en officiell kostundersökning av större omfattning än de undersökningar som har gjorts tidigare och självfallet också att publicera denna undersöknings resultat och göra det känt för konsumenterna i allmänhet.

Det svar jag har fått här går närmast ut på att det gjorts en sådan undersökning i vårt land som i stort sett är tillfredsställande och att det i den mån det förekommer brister i undersökningen skall ske kompletteringar. Jag vill närmast slå fast att vad som gjorts till dags dato inte kan betecknas som tillfredsställande. Det är möjligt att det kommer att ske en förbättring, och jag vill uttala förhoppningen att så skall bli fallet.

Om vi hade haft ett tillfredsställande förhållande på det här planet och om vi hade haft en beredskap härvidlag så hade det varit rimligt att det institut som står bakom de nu utförda undersökningarna i varje fall hade korrigerat överdrifterna i de påståenden som har gjorts. Även om det skulle ligga något av sanning i talet om att vi konsumerar för mycket fett och socker, måste det ju ändå vara en överdrift att påstå att vi måste hålla mjölken i slasken. Någon som helst korrigerings har jag inte sett till efter det utspelet.

Jag anser att det väsentliga här kanske inte är bara att det sker undersökningar, utan också att resultaten kommer ut till medborgarna-konsumenterna. I det sammanhanget är det naturligtvis också ytterst väsentligt att undervisningen i dessa ämnen rustas upp. Jag är inte alldeles säker på att den är tillfredsställande i dag. Det är synnerligen angeläget att någonting görs på det hållet också.

Herr talman! Det var inte min avsikt att på något sätt ställa något statsråd till ansvar för vad som har skett på den senaste tiden i form av vad jag betraktar som överdrifter, utan min avsikt var närmast att få denna fråga aktualiserad. I den mån detta kan leda till att vi får en bättre tingens ordning är det tacknämligt, och jag ber därmed än en gång att få tacka för svaret.

Herr statsrådet **ASPLING**:

Herr talman! Jag vill säga till herr Kristiansson att jag för egen del tycker att mjölk är en god dryck, särskilt om den är sur. Vill man vara litet försiktigare, finns det möjlighet att dricka skummjolk eller lättfil. Anledningen till att jag begärde ordet var emellertid att herr Kristiansson efterlyste saklig upplysning. Jag vill gärna överlämna till honom Folkhälsans, som jag tycker, alldeles utmärkta broschyr »Vår nya kost», som är instruktiv och informativ. Där finns bl. a. ett avsnitt som handlar om mjölken och dess värde som näringsmedel och föda.

Jag har, herr talman, i svaret sagt att ytterligare kostundersökningar pågår. Dessa frågor är alltså föremål för uppmärksamhet. Det är klart att all onyanserad propaganda är något som man i hög grad har anledning att vända sig mot på detta område som på andra områden, men jag vill också säga att den nu aktuella frågan naturligtvis får ses i sitt sammanhang. Mjölken måste liksom alla andra födoämnen be-

Ang. en officiell kostundersökning

dömas mot bakgrunden av kosten som helhet, och det är vad Folkhälsan understryker i sin broschyr, som jag således, herr talman, ber att få överlämna till den ärade frågeställaren.

Herr **KRISTIANSSON, AXEL**, (cp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för vänligheten att överlämna broschyren. Dock förutsätter jag att den inte bara skall användas vid sådana här högtidliga tillfällen utan självfallet också spridas i mycket stor upplaga. Det är möjligt att så sker, men broschyrer i all ära: jag tror ändå att det hade varit än mer väsentligt — som jag antydde redan i mitt första anförande — om man gripit in vid ett aktuellt tillfälle och korrigerat vissa överdrifter eller ställt vissa saker till rätta, i linje med vad man har sagt i broschyren. Sådant har enligt min mening mycket större betydelse än att man trycker och delar ut aldrig så vackra och utförliga broschyrer.

Jag kan i alla fall inte undgå miss-tanken att ekonomiska intressen också kan spela in. Så brukar vara fallet med allt vi konsumerar, inte minst då livs-medel. För en statlig institution bör det självklart vara angeläget att se till att inte någonting sådant förekommer.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

På förslag av herr andre vice talmannen beslöt kammaren medgiva, att — eftersom vissa statsråd vore upptagna av debatt i andra kammaren — dels besvarandet av den av herr Harald Petersson framställda enkla frågan finge ske efter samtliga interpellationssvar, dels ock svaret å herr Sörlins interpellation och herr Erik Filip Peterssons fråga finge lämnas näst efter svaret å herr Högströms interpellation.

**Ang. åldersgränsen för övningskörning
med personbil**

Herr statsrådet **GEIJER** erhöll ordet för att besvara herr *Sveningssons* (h) fråga till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående åldersgränsen för övningskörning med personbil, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 3 december, och yttrade:

Herr talman! Herr Sveningsson har frågat kommunikationsministern när han avser att effektuera den ändring av åldersgränsen för övningskörning med personbil till 17 år 9 månader som beslutades av riksdagen den 10 maj 1967.

Med hänsyn till att kommunikationsministern är på utrikes resa har frågan överlämnats till mig för besvarande.

I den proposition — 1967: 55 — som behandlades av riksdagen i maj 1967 och som herr Sveningsson syftar på inhämtades riksdagens yttrande över en rad ställningstaganden till olika förslag av bilförarutredningen. Förslagen rörde, förutom frågan om sänkning av åldersgränsen för övningskörning, frågor om differentiering av körkort, körkortsåldern, förarutbildning, körkortsregistrering m. m. Det framgår av propositionen att departementschefens olika förslag avsågs bli genomförda först sedan frågorna om körkortets närmare utformning och om eventuellt utbyte av nuvarande förarbevis blivit klarlagda. Detta mötte ingen erinran från riksdagens sida.

Departementschefens av riksdagen godkända ställningstagande att övningskörning skall tillåtas vid en ålder av 17 år 9 månader avsåg bara personbil och lätt lastbil. Det hänger alltså samman med att vi efter körkortsreformen skall få skilda typer av körkort bl. a. för å ena sidan personbil och lätt lastbil och å andra sidan tung lastbil.

Jag kan nämna, att körkortsutredningen, vars arbete alltså måste avvaktas, väntas avlämna sitt betänkande under första halvåret 1969.

Herr **SVENINGSSON** (h):

Herr talman! Till statsrådet Geijer uttalar jag mitt tack för svaret på min fråga.

Riksdagen fick genom förslag i propositionen nr 55 till 1967 års riksdag tillfälle att yttra sig om körkortsutbildningen. Förslaget innebar bland annat att övningskörning för körkort skulle få börja vid en ålder av 17 år 9 månader. Inget motionsyrkande förekom med anledning av förslaget, utan förslaget antogs enhälligt av riksdagen. Enligt min mening var förslaget väl avvägt. Det borde därför snarast möjligt ha omsatts i praktiken. Så har emellertid inte blivit fallet, trots att ingen erinran framfördes mot förslaget.

I svaret lämnas nu besked om att även körkortsutredningen skall behandla frågan om när övningskörning skall få påbörjas. Om det nu anses vara lämpligt och nödvändigt, borde regeringen ha väntat med att lägga fram ärendet för yttrande av riksdagen. Riksdagen har sagt sin mening i fråga om tidpunkten när övningskörning skall få börja, och det finns därför ingen anledning varför inte beslutet år 1967 skulle föras ut i praktisk tillämpning.

Någon sänkning av körkortsåldern vill jag för min del inte förorda. Bilförarutredningens förslag innebar att övningskörning kunde få påbörjas efter fyllda 17 år, men det kan starkt ifrågasättas om detta var ett lämpligt förslag. Med den nuvarande ordningen, således att körkortsåldern och den ålder vid vilken övningskörning får påbörjas sammanfaller, inleds många i frestelsen att övningsköra före 18 års ålder. Den saken påpekades också i propositionen år 1967. Förslaget om att övningskörning skulle få påbörjas tre månader före 18-årsåldern var därför ett bra förslag, som borde ha tillämpats så snart som möjligt.

Herr statsrådet **GEIJER**:

Herr talman! Det föreligger ingen skillnad i vår uppfattning, herr Sve-

Ang. kompensation för skador genom nedisning av skog

ningsson. Jag vill försäkra herr Sveningsson att kommunikationsministern avser att snarast möjligt ta ställning till denna fråga. Av de skäl som jag har anfört är det både önskvärt och nödvändigt att avvakta körkortsutredningens förslag. Jag vill dock meddela att körkortsutredningen inte i och för sig skall pröva denna fråga.

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Det var ju en ny uppgift att körkortsutredningen inte skall pröva just denna fråga. Nog tycker man att detta är en ovanligt omständlig procedur när det gäller att omsätta ett beslut i praktisk handling. Visst utreds det mycket här i landet, men den ordning som här tillämpas har jag inte tidigare uppmärksammat. Här har skett en utredning om dessa frågor. Ett förslag överlämnas till riksdagen för yttrande, men när ärendet kommer tillbaka till Kungl. Maj:t så inväntar Kungl. Maj:t ytterligare ett utredningsförslag. På det sättet kommer det att dröja några år innan det blir något resultat. Det är en ordning som jag finner mycket omständlig, och man måste säga att regeringen inte i alla sammanhang tillämpar denna ordning när det gäller att ställa förslag till riksdagen och se till att de blir omsatta i praktiken.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. kompensation för skador genom nedisning av skog

Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet HOLMQVIST erhöll ordet för att besvara herr *Paul Janssons* (s) fråga angående kompensation för skador genom nedisning av skog, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 22 november, och anförde:

Herr talman! Herr Paul Jansson har frågat dels om jag uppmärksammat de

stora skador på skog vilka uppstått genom nedisning i skogsområdena i Tiveden, dels vilka olika möjligheter som föreligger för skogsägare att erhålla kompensation för uppkomna skador av denna art.

Som svar vill jag anföra att jag uppmärksammat de av herr Paul Jansson berörda skadorna. Vid katastrofartade skador på skog har samhället tidigare medverkat för att begränsa skadeverkingarna genom att medge förhöjd avsättning till skogskonto och genom att lämna bidrag för att bekämpa skogsskadeinsekter. Möjligheterna till konstant ersättning från samhället är emellertid begränsade. Jag vill erinra om att frågan om storm- och snöskador på skog f. n. bereds av 1968 års stormskadeberedning.

Herr JANSSON, PAUL, (s):

Herr talman! Jag vill till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet framföra ett tack för svaret på min fråga. Den är inte av så stor räckvidd och berör inte så många människor, men för den det drabbar kan det ändå ha ganska stor betydelse.

Frågan är föranledd av de tämligen stora skador som genom nedisning inträffat på skogen i Tiveden i norra Skaraborgs län och i Närke. Trädskadorna isades ned, vilket fick till följd att träden bröts på mitten. Av förklarliga skäl har det yngre skogsbeståndet, som haft den minsta motståndskraften, drabbats mest. Eftersom jag varje vecka reser genom området kan jag säga att det ser beklämmande ut med dessa höga stubbar som pekar mot skyn.

Det medför ju bekymmer och ekonomiska svårigheter för dem som äger skogen och även för dem som arbetar där under sådana förhållanden. Medan nedisningen pågick måste man bl. a. vidtaga speciella försiktighetsåtgärder med skogsarbetet för att undvika olycksfall i arbetet. Naturligtvis är det stora värdet som går till spillo i sådana sam-

Ang. sysselsättningsläget i Ådalen

manhang. Detta gäller särskilt när den unga skogen drabbas, vilken, om den fått växa vidare, skulle ha inneburit betydande värden. Ett omfattande röjningsarbete måste sättas in för att få bort de höga stubbarna och för att rätta till förhållandena. Detta arbete medför ringa avkastning därför att virket från den skadade skogen måste betraktas som nära nog värdelöst. Någon egentlig försäkringsform som täcker dessa skador finns, såvitt jag vet, inte.

Nu säger herr statsrådet att samhällets möjligheter att ge en direkt ersättning är begränsade, och det vill jag understryka. Jag hade inte heller med min fråga avsett att staten i någon större omfattning skulle betala ut ersättning i dessa sammanhang. Min tanke är närmast att man borde försöka komma fram till ett försäkringssystem som kan klara uppkomna skador av denna art, och det är därför jag ser det positiva i den sista meningen i statsrådets svar där han hänvisar till den sittande utredningen. Vi får hoppas att den utredningen så småningom kommer med förslag som i någon mån kan mildra de problem vilka uppstår i samband med dessa skador.

Jag tackar än en gång för svaret.

Herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Stormskadeberedningen har tillkallats inom departementet för att se över de här frågorna. Vi har tyvärr under de senaste åren haft liknande skador på andra håll i landet. Jag är väl medveten om att det i dag kan sägas vara en brist att man inte försäkringsmässigt kan täcka sig för alla skador av detta slag. Vi räknar dock med att stormskadeberedningen redan under första halvåret 1969 skall framlägga en belysning av detta problem.

Herr JANSSON, PAUL, (s):

Herr talman! Det var ytterligare en positiv upplysning som jag fick som svar på min fråga.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. sysselsättningsläget i Ådalen

Ordet lämnades härefter till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet **JOHANSSON**, som förklarar sig ämna vid detta sammanträde besvara herr *Högströms* (s) interpellation angående sysselsättningsläget i Ådalen och nu yttrade:

Herr talman! Herr Högström har frågat om jag är i tillfälle att lämna en redovisning av regeringens syn på Ådalsproblemet och av de skyndsamma åtgärder som kan väntas för att skapa bättre näringspolitiska förutsättningar inom regionen.

Vid flera tillfällen under de senaste åren har jag för riksdagen redovisat regeringens syn på arbetsmarknadssituationen i Ådalen. Det är därför inte erforderligt att nu lämna någon mera utförlig redovisning för de omständigheter som konstituerat de allvarliga sysselsättningssvårigheterna i området.

Det torde vara tillräckligt att erinra om ensidigheten i Ådalens näringsliv och de genomgripande strukturella förändringar som har skett i de näringar som traditionellt sysselsatt huvudparten av de förvärvsarbetande.

Antalet arbetstillfällen i jord- och skogsbruk liksom inom skogsindustrin har decimerats väsentligt. Samtidigt har övriga industrigrenar utvecklats svagt och resultatet har blivit en betydande minskning av antalet förvärvsarbetande. Den negativa utvecklingen har starkt accentuerats genom de senaste årens omfattande företagsnedläggelser som i synnerhet berört Kramfors kommunblock. Sedan år 1964 har sju företag inom blocket med sammanlagt 870 anställda lagts ner. För någon tid sedan meddelades också varsel om nedläggning av Kramfors' sågverk som f. n. har omkring 150 anställda.

Utvecklingen har sedan länge följts

med uppmärksamhet från regeringens sida. Motåtgärder har satts in successivt för att så långt möjligt underlätta situationen för arbetskraften. Härvidlag har den lokaliseringspolitiska stödverksamheten spelat en viktig roll. Sedan år 1963 har 33 företag i Ådalen fått statligt stöd för nyetableringar eller utvidgningar. Investeringar har på detta sätt kommit till stånd i området för nära 300 miljoner kronor. När samtliga investeringar genomförts beräknas de ge sysselsättning åt omkring 1 000 personer.

I det lokaliseringspolitiska arbetet har regeringen betraktat Härnösand, Kramfors och Sollefteå som en enhetlig region — väl lämpad att betecknas som ett utvecklingsblock — där Kramfors' kommunblock genom sitt geografiska läge spelar en viktig roll. Inom kommunblocket har de lokaliseringspolitiska insatserna hittills skapat sysselsättning för 245 personer. Vidare beräknas utbyggnaden av NCB:s pappersbruk i Väja medföra en direkt ökning av arbetsstyrkan med 60—80 personer under nästa år. Härtill kommer en inte obetydlig sekundäreffekt vid skogsavverkning, transporter m. m. Genom samgående mellan Byggproduktion AB (BPA) och SCA samt med lokaliseringspolitiskt stöd har vidare ett projekt gällande trähusfabrikation kunnat realiseras. Till detta kommer att man genom vissa organisatoriska förändringar bl. a. på försäljningssidan vid ett befintligt snickeriföretag inom kort torde kunna räkna med en sysselsättningsökning på 70—80 personer. Genom dessa åtgärder beräknas den vid sågverket friställda arbetskraften till stor del kunna erhålla sysselsättning.

Sedan meddelandet kom om den beslutade nedläggningen av Kramfors' sågverk har de lokaliseringspolitiska ansträngningarna intensifierats ytterligare. Kontakter har tagits med ett flertal företag. Förhandlingar har bl. a. förts med ett par verkstadsföretag, som i ett inledande skede beräknas komma

Ang. sysselsättningsläget i Ådalen att sysselsätta minst ett 100-tal personer. Beträffande ett av företagen är förhandlingarna nu slutförda.

Ansträngningarna kommer att fortsätta för att ytterligare söka bredda sysselsättningsbasen i Ådalen och för att åstadkomma ett mera differentierat näringsliv. I detta sammanhang vill jag erinra om att en särskild delegation för statlig industrietablering tillkallats i syfte att genom statligt företagande skapa nya sysselsättningstillfällen, framför allt i skogslänen.

Med hänsyn till den stagnerande utvecklingen när det gäller antalet sysselsatta inom industrin blir det emellertid också viktigt att i större utsträckning än tidigare beakta tillgängliga lokaliseringsobjekt inom den privata och offentliga servicesektorn. Jag vill erinra om att regeringen nyligen har beslutat uppdra åt fångvårdens byggnadskommitté att skyndsamt utreda frågan om det slutna platsutrymmet inom norra kriminalvårdsräjongen med utgångspunkt i den ändrade förutsättningen att en ny sluten sidoanstalt skall förläggas till Ådalen.

Vad jag här har anfört betyder inte att skogsindustrin bör föras ur den fortsatta diskussionen om Ådalens industriella utveckling. Enligt min uppfattning har skogsindustrin en vital uppgift att fylla när det gäller att tillvarata områdets naturtillgångar. Från regeringens sida har vi därför med uppmärksamhet tagit del av den utredning som lagts fram från SCA:s sida angående förutsättningarna för att bygga ett tidningspappersbruk i Kramfors. Det beslut som SCA:s styrelse i samband därmed fattat innebär att projektet inte f. n. anses kunna genomföras av företagsekonomiska skäl.

Samtidigt har styrelsen förklarat att någon nedläggning av Kramfors' sulfitefabrik f. n. inte är aktuell. Detsamma gäller enligt vad jag inhämtat även NCB:s och Graningeverkens anläggningar i Sandviken och Utansjö. Härigenom erhålls en frist för att överväga

Ang. sysselsättningsläget i Ådalen

alternativa lösningar att bygga ut skogsindustrin i området. I detta sammanhang kan erinras om de uppgifter som publicerats dels om planer inom NCB att uppföra en industri för tillverkning av konstruktionsplywood, dels om vissa utbyggnadsplaner inom Graningeverken. I den mån sådana projekt konkretiseras är man från regeringens sida beredd att pröva lämpliga former för stöd.

Riktmärket för den skogsindustriella utvecklingen i regionen måste vara att skogsindustrin baseras på rationellt utformade, internationellt konkurrenskraftiga företagsenheter som kan ge de anställda en god utkomst och säkra deras sysselsättning på längre sikt. Av detta följer också att det inte kan ligga i löntagarnas intresse att orationella och olönsamma företag bevaras.

Samtidigt är det angeläget att starkt understryka de enskilda industriföretagens ansvar mot såväl de anställda som mot samhället. Detta ansvar får helt naturligt en särskild tyngd när det gäller företag som på grund av sitt dominerande inflytande över ett områdes naturtillgångar spelar en avgörande roll både för sysselsättningen och bygdens ekonomiska liv i stort. Det är ett allmänt intresse att företag av denna typ gör betydande ansträngningar för att vidmakthålla och stärka redan etablerade företagsenheter. Skulle detta inte vara möjligt får man förutsätta att företagen målmedvetet prövar alla möjligheter att erbjuda de anställda nya arbetstillfällen.

En viktig fråga i detta sammanhang är hur samhällets organ skall kunna erbjuda erforderliga informationer *innan* viktigare beslut träffas inom näringslivet. Det är väsentligt för den näringspolitiska planeringen och därmed också för de anställdas trygghet på längre sikt. En förbättrad information om näringslivets dispositioner är också av vikt om onödiga förluster i samhällskapital skall kunna undvikas. Denna problematik har med all rätt understru-

kits starkt i herr Högströms interpellation. Hithörande frågor har nu tagits upp till prövning i en särskild utredning som tillsatts av statsrådet Wickman.

I mitt svar har jag ansett det befogat att lägga tyngdpunkten på de lokaliseringspolitiska och industripolitiska aspekterna. Jag vill emellertid understryka att också arbetsmarknadspolitiken, liksom hittills, måste spela en central roll om sysselsättningsproblemen i Ådalen skall kunna bemästras.

Omfattande åtgärder har vidtagits under de senaste åren för att bereda den friställda arbetskraften ny sysselsättning. Sålunda har arbetsförmedlingens insatser intensifierats genom förstärkning bl. a. av förmedlingen i Kramfors och punktinsatser från huvudkontoret i Härnösand. Med hänsyn till bristen på arbetstillfällen på den lokala arbetsmarknaden har verksamheten i stor utsträckning fått inriktas på interlokala förmedlingsåtgärder. Flyttningen har i hög grad underlättats för de enskilda genom olika former av flyttningsbidrag. Samtidigt har möjligheterna till arbetsmarknadsutbildning förbättrats dels genom lokalisering av ett utbildningscentrum till området, dels genom intensifiering av lokaliseringutbildningen. Under de senaste fem åren har beslut fattats om utbildning för närmare 800 personer inom företag i Härnösand-Kramforsregionen. Utbildningsenheten i Kramfors har nu en total kapacitet av 110 platser.

De nu nämnda åtgärderna har emellertid inte varit tillräckliga för att motverka en ökning av arbetslösheten. Samhällets insatser för att bereda sysselsättning genom särskilt anordnade arbeten har därför successivt fått ökas. Detta har främst gällt den äldre och lokalt bundna arbetskraften. Bl. a. har ett par mekaniska verkstäder för industriellt beredskapsarbete med omkring 85 anställda etablerats. Vidare har reguljära beredskapsarbeten under den senaste femårsperioden utförts för en

kostnad av ca 50 miljoner kronor. Dessa arbeten som i oktober sysselsatte 570 personer har inriktats på objekt, som syftat till att förbättra förutsättningarna för näringslivet i området.

Under de närmaste åren kan man räkna med fortsatta differentierade insatser från arbetsmarknadsorganens sida för att bereda arbetskraften meningsfull sysselsättning. Tillsammans med en utbyggd lokaliseringpolitisk verksamhet bör detta på sikt kunna medföra att en tillfredsställande regional balans uppnås i Ådalen.

Under detta anförande hade herr talmannen infunnit sig och övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr HÖGSTRÖM (s):

Herr talman! Jag ber först att få tacka inrikesministern för det utförliga och mycket synpunktsrika svar som han lämnat på min interpellation.

Interpellationen hade som utgångspunkt den oro som kunde konstateras i Ådalen, då det blev bekant att Svenska cellulosabolaget beslutat lägga ner sitt sågverk i Kramfors, varigenom ytterligare 146 personer i denna redan förut så hårt drabbade region ställdes utan arbete.

Jag vill gärna från början deklarerat att jag helt delar inrikesministerns bedömning att hela Ådalen med Härnösand, Kramfors och Sollefteå som centralorter bör behandlas som en enhetlig region, som ett gemensamt utvecklingsblock. Det är enligt min mening nödvändigt att se området på detta sätt om man effektivt skall komma till rätta med de näringspolitiska och sysselsättningspolitiska problem som finns längs Ångermanälvens och Faxälvens dalgångar.

Det är givetvis glädjande att inrikesministern i sitt svar har kunnat lämna konkreta besked om de lokaliseringpolitiska insatserna och planerna för framtiden. Av särskilt stort värde är beske-

Ang. sysselsättningsläget i Ådalen

det att ett stort antal av de människor som friställs genom nedläggningen av sågverket i Kramfors kan få en ny och trygg sysselsättning på orten. Den satsning som samhället gör i detta fall måste anses vara ekonomiskt lönsam, eftersom nya arbetstillfällen kan skapas utan de offentliga investeringar i form av bostäder, gator, avlopp och annan service som alltid måste tas i beaktande vid nylokalisering. Här finns i stort sett hela den samhälleliga serviceapparaten utbyggd och att tillgå.

Jag vill dessutom, herr talman, gärna understryka det glädjande i att man nu synes satsa på en breddning av näringsunderlaget i Ådalen för att komma bort från det ensidiga beroendet av skogen som råvara. Det meddelande som lämnades häromdagen att ett företag i metallbranschen skall etablera sig i centrum av Ådalen hälsas självfallet med stor tillfredsställelse av befolkningen i bygden. Jag kan endast önska inrikesministern all möjlig framgång i de kontakter och förhandlingar som pågår för en ytterligare markering av denna strävan.

Om man därtill vågar se den planerade fångvårdsanstalten i Härnösand med sidoanstalt i Ådalen som endast ett första steg när det gäller att lokalisera offentlig förvaltning till regionen, så skulle man såvitt jag förstår kunna lösa det särskilt svårbemästrade problem som sammanhänger med den kvinnliga arbetskraftens möjligheter till sysselsättning i Ådalen.

Vi Ådalsbor är glada för dessa nya signaler, och ändå är det, herr talman, naturligtvis just såsom inrikesministern betonade att skogen och skogsnäringen är och måste förbli bygdens basnäring. Förutsättningarna för detta synes för dagen vara mycket goda. Jag skall här bara återropa en rad experter inom denna näring, vilka under senare tid uttalat sig offentligt om skogsnäringens framtid.

»1970 är skogen grönt guld igen», hette det för några månader sedan i tid-

Ang. sysselsättningsläget i Ådalen

skriften Veckans Affärer som byggde på ett uttalande av FAO-experten, civilingenjören Arne Sundelin. Skogschefen Fahlgren hos de sydsvenska skogsägarna har i Svensk sparbankstidskrift gjort en ytterst intressant jämförelse mellan vårt land och övriga skogsländer, bl. a. Kanada. Även han kommer fram till att utsikterna för svensk skogsnäring är ljusa. I samma ordalag uttalar sig direktör Matts Carlgren i Modo i årets nummer 7 av Ekonomisk Revy. Kanske mest intressant i detta sammanhang är några ord av Svenska handelsbankens styrelseordförande direktör Browald, som också är ordförande i SCA:s styrelse.

Så sent som den 5 december i år förklarade direktör Browaldh i Sundsvalls Tidning att inte många industrier har så gynnsamma framtidsperspektiv som skogsindustrin. Den har enligt herr Browaldh en ständigt ökad marknad, som växer med 5 å 6 procent per år.

Herr Browaldh menade att 1970-talets skogsindustri blir betydligt intressantare även för aktieplacerarna än vad den är i dag. Han hänvisade till den gynnsamma konkurrenssituation som uppstått på grund av de starkt ökade kostnaderna för den kanadensiska skogsindustrin. Herr Browaldh fortsatte: »När det gäller Ådalen har SCA:s styrelse i sin redogörelse sagt att Kramfors som lokaliseringsort för skogsindustriell verksamhet försvarar sin plats. Att i dag inga investeringar kan verkställas där har sin grund i att lönsamhetsbedömningen för utbyggnad av speciella produktgrenar är negativa inte minst därför att branschens fortfarande dras med en betydande överkapacitet. Framtidsutsikterna är dock som vi ser det ljusa och bör ge anledning till optimism just i Ådalen.»

Mot bakgrunden av de expertuttalanden som jag här åberopat är det med stort intresse och förväntningar man noterar vad inrikesministern säger i sitt svar om dels den fabrik för konstruktionsplywood, som NCB ämnar

uppföra i Väja, och dels de aktuella utbyggnadsplanerna inom Graningeverken. Om de sistnämnda har det i pressen uppgivits att de mötts med stort intresse både hos statsmakterna och inom enskilt näringsliv.

Låt mig till sist, herr talman, i korthet beröra det mycket viktiga avsnittet av interpellationssvaret som gäller de rent arbetsmarknadspolitiska frågorna. I slutet av november månad hade Väster-norrlands län 2 806 anmälda arbetslösa, en ökning från november 1967 med över 700 personer. Över 1 000 av de arbetslösa är hemmahörande i utvecklingsblocket Ådalen.

Även om den kraftiga ökningen delvis har samband med det i somras införda speciella äldrestödet är situationen mycket allvarlig, särskilt när man ser till ålderssammansättningen. 44 procent av de arbetslösa är 55 år eller mer. Hela 30 procent är över 60 år gamla. Men det finns ytterligare en grupp som bör uppmärksammas — 12 procent av de arbetslösa i länet är ungdom under 25 år.

Det blir alltså enligt mitt bedömande nödvändigt att inrikta de arbetsmarknadspolitiska och näringspolitiska åtgärderna åt två håll: dels att skapa trygghet och försörjning åt den äldre arbetskraften, som är bunden till sin bygd genom innehav av egna hem och på andra sätt, dels att skaffa varaktig sysselsättning för de unga generationerna, som annars tvingas lämna regionen och därmed medverka till att ytterligare markera den ytterst ogynnsamma befolkningsammansättningen i hela regionen.

Vare sig det blir i form av beredskapsarbeten eller under annan benämning finns det enligt min mening en del högst aktuella projekt för den lokalt bundna arbetskraften; aktuella därför att de intimt hänger samman med begreppet utvecklingsblock och såvitt jag förstår gynnsamt påverkar den fortsatta utbyggnaden av regionens näringsliv.

Jag tänker då speciellt på tre bety-

delsefulla objekt. Det gamla önskemålet om en hamnanläggning i Ådalen tränger sig på med ökad styrka. Likaså frågan om det sedan länge planerade civilmilitära flygfältet, senast aktualiserat genom planverkets godkännande av förslaget. Denna frågas lösning betraktas inom näringslivet lika väl som hos de kommunala myndigheterna som en ytterst betydelsefull angelägenhet för Ådalen. Och slutligen är det med tanke på planerna att upphöra med flottningen i Ångermanälven nödvändigt att snabbt få ett beslut om att vidta de erforderliga förstärkningar och bygga de lastningsterminaler, som kommer att behövas längs bandelen Forsmo—Hoting.

Samtliga dessa tre projekt är behövliga. Samtliga kan ge sysselsättning åt den arbetskraft som är lokalt bunden. Jag vore glad om inrikesministern kunde dela min bedömning i detta avseende.

Det är möjligt att den inriktning av samhällets insatser som inrikesministern i dag skisserat — jag tänker därvid också på den särskilda företagsdelegationen för skogslänen — kan innebära att man vänder strömmen. I så fall tror jag att man utan oro kan se framtiden an och med direktör Browaldh tala om »anledning till optimism just i Ådalen».

Härmed vill jag, herr talman, än en gång tacka inrikesminister Johansson för det intressanta svaret.

Herr statsrådet **JOHANSSON:**

Herr talman! Det är en påfallande överensstämmelse i uppfattning mellan herr Högström och mig.

Jag vill bara mycket starkt understryka hur nödvändigt det är att försöka bryta ensidigheten i det norrländska näringslivet. Det gäller inte bara Ådalen, det gäller hela Norrland och våra skogslän över huvud taget. Sysselsättningsmöjligheterna måste breddas. Om vi skall kunna tala om valfrihet och jämlikhet i vårt samhälle, måste vi åstadkomma ett sådant resultat att

Ang. sysselsättningsläget i Ådalen människorna i det expansiva industriområdet får rikare tillfällen att göra sitt yrkesval.

Vi är för denna breddning av näringslivet intresserade av ett samarbete med den skogskooperativa, den byggnadskooperativa och andra verksamheter liksom med den privata industrin. Det är väl ändå ett glädjande tecken, att förutom de företag, som vi här har redovisat, åtskilliga andra företag har anmält sig, med vilka diskussioner nu pågår.

Ivar Högström har återgett en rad optimistiska uttalanden från skogsindustriintressenternas sida. Låt oss vara överens, Ivar Högström, om att vi skall bedöma dessa uttalanden kallt och realistiskt och inte av dem låta locka oss till någon överoptimism, men heller inte bedöma utvecklingen pessimistiskt. Under alla omständigheter vore det farligt om vi skulle fästa sådant avseende vid dessa uttalanden att vi skulle förledas att inte fortsätta med våra ansträngningar att åstadkomma det differentierade näringsliv som vi i så hög grad är överens om. Jag tror icke ett ögonblick att detta har varit Ivar Högströms avsikt när han åberopar dessa uttalanden. Jag förmodar att han har velat föra fram dem för att ställa dem i bjärt kontrast mot andra uttalanden, som från en del håll gjordes för bara några månader sedan och som var ganska djupt pessimistiska.

Låt oss, som jag sade, realistiskt pröva de förslag och de tankegångar som nu förs fram. Jag vill påstå, att det är riktigt att resonera om det utvecklingsblock det här gäller och som Ådalen tillhör. Där pågår nu en utbyggnad av verkstadsindustrin som är utomordentligt intressant. Det finns ett par industrier i Kramfors. ASEA bedriver verksamhet i Sollefteå — företaget syns inte och diskuteras inte så mycket; det började med ett 50-tal anställda och jag tror att det nu har 80 anställda och att det vid årsskiftet kommer att ha enligt uppgifter som vi har fått in om-

Ang. sysselsättningsläget i Ådalen

kring 100 anställda. Vi hoppas att ASEA där skall fortsätta sina ansträngningar. Det företag som Graningeverken tillsammans med det amerikanska företaget Great Lake Carbon bygger i Härnösand och som nu börjar ta form kommer att ge sysselsättning åt cirka 240 personer.

Det skall till mycket av utbildad och omskolad arbetskraft för att fylla dessa industriens arbetskraftsbehov, och det är väl ändå det intressanta och det optimistiska i den framtidsvy som vi ser.

Ett av de företag, som nu kommer att lokaliseras till Kramfors, gjorde ett uttalande som kanske stämde en och annan till litet pessimism. Det sades att man inte kunde räkna med att till detta verkstadsföretag ta in så mycket arbetskraft från sågverk. Det är möjligt att detta har samband med ålderssammansättningen hos sågverksarbetarna.

Men jag vill, herr talman, gärna erinra om att jag vid åtskilliga tillfällen, när vi har diskuterat frågan om utflyttning från vissa regioner, framför allt då regioner som liksom Ådalen är satsnings- eller utvecklingsregioner, framhållit att det inte är så farligt, om en del av den arbetskraft som utbildats i yrkesskolor och verkstadsskolor och genom omskolning till verkstadsarbetare eller till andra yrken, där det i dag saknas sysselsättningsmöjligheter i hemorten, flyttar bort för att få en vidareutbildning och en praktisk utbildning i andra delar av landet. I det ögonblick, som sysselsättningsmöjligheter inom yrken för vilka de har utbildat sig uppstår, kommer många att återvända till sin hembygd, bättre utbildade och med större förutsättningar att gå in i de verksamheter som där kommer att byggas upp — och detta kan vara en inte oväsentlig tillgång.

Eftersom vi nu talar om Ådalen som i verklig mening ett utvecklingsblock, är det alltså fråga om ett satsningsområde inom vilket det också är nödvändigt att bygga ut en så modern service som möjligt. Jag kan inte finna

att det på något sätt i någon av dessa centralorter eftersatts någonting i detta avseende. När vi nu diskuterar frågan om hamnen och flygplatsen och andra åtgärder i Ådalen, kan jag inte ge något besked om hur det i alla avseenden kan bli. Jag skall bara säga att det är alldeles riktigt att kommunerna satsar på sådana serviceverksamheter, som i verklig mening kan befrämja den utveckling som vi alla tror på och som vi inte bara hoppas på utan söker att förverkliga.

Herr JACOBSSON, PER, (fp):

Herr talman! Jag vill beröra en detalj i det svar som inrikesministern har lämnat på herr Högströms interpellation.

Inrikesministern nämnde att man som ett tillskott till försörjningsmöjligheterna i Ådalen också planerar att anlägga en ny fångvårdsanstalt, alltså en slutet sidoanstalt inom norra anstaltsråjongen. Planerna på denna nya fångvårdsanstalt har, såvitt jag kan förstå, kommit upp i samband med de diskussioner om sysselsättningsproblemen som förts inom detta område, och placeringen av anstalten måste sålunda få anses vara resultatet av de lokaliseringspolitiska och näringspolitiska överväganden som gjorts i detta sammanhang.

När det gäller anstalter av detta slag brukar det ju måhända vara andra motiveringar och andra överväganden, som i första hand faller utslaget. Jag har därmed inte avgivit något omdöme om lämpligheten av den placering som här ifrågasatts. Det är en fråga som hittills inte på något sätt har diskuterats inom det organ som har att planlägga och verkställa de beslut som fattas angående fångvårdsanstalterna och deras placering, nämligen fångvårdens byggnadskommitté.

Jag anser det vara av intresse att få veta, huruvida denna fråga har avancerat så långt och sådana dispositioner träffats av högre myndigheter, att det

organ som närmast och slutligen har att ta ställning i denna fråga liksom kommer att ställas inför fait accompli, där byggnadskommitténs möjligheter att påverka denna fråga har väsentligt begränsats.

Jag har som sagt därmed inte fällt något omdöme om den planering som här föreligger. Jag har inte någon bestämd uppfattning om den. Jag vill bara säga, att om denna anstalt kommer att byggas innebär den en väsentlig avvikelse från de planer som tidigare har diskuterats och fastlagts.

Herr HÖGSTRÖM (s):

Herr talman! Jag skall säga ett par ord i anslutning till inrikesministerns synpunkter på mitt anförande.

Jag vill först framhålla att jag är överens med inrikesministern om att detta är en fråga, som inte bara gäller Väster-norrland utan samtliga skogslän. På den punkten är vi alltså fullständigt överens om att denna problematik inte är något specifikt för denna bygd, utan det gäller att skapa ett rikare differentierat näringsliv i hela Norrland.

Även jag tror att lösningen på detta problem ligger i ett långt gående samarbete mellan olika företagsformer inom vårt samhälle, mellan privat, kooperativ och statlig verksamhet. Eftersom inrikesministern sade, att man inte skall förledas till en alltför överdriven optimism med anledning av vad som sägs på experthåll när det gäller svensk skogs-näring, vill jag framhålla, att i varje fall vi från Ådalen är ganska kallt realistiska beträffande den bedömning som görs tid efter annan. Det som kanske i dag gör att vi kan se optimistiskt på detta är att uttalandena denna gång är ganska samstämmiga. Tidigare är det en och annan företagsägare, som hyst optimism, under det att de övriga har varit pessimistiska. Jag hoppas att de synpunkter som nu har kommit till uttryck skall visa sig hålla.

Ang. sysselsättningsläget i Ådalen

Eftersom jag har ordet vill jag understryka vad som sägs i interpellations-svaret, nämligen att de enheter som skall till inom skogsindustrin — där delar jag inrikesministerns synpunkter i svaret — självfallet måste vara enheter som kan ge de anställda en god utkomst och en god trygghet. Någon annan form av företagsamhet tror jag inte tjänar detta ändamål.

Vidare noterar jag med tillfredsställelse att inrikesministern delar uppfattningen, att det är nödvändigt att satsa på en utbyggd service på transportsidan. Låt mig bara helt kort erinra om hur situationen är i fråga om hamnanläggningarna i Ådalen. För närvarande finns inte mindre än 17 lastageplatser. Efter en utbyggnad av den industriella verksamheten måste det såväl ur arbetstagarnas som företagarnas synpunkt vara angeläget att distributionen samordnas. Detta är inte bara ett kommunalt intresse. Det måste också vara ett intresse för industriägarna att snarast redovisa sina planer.

Jag hoppas att inrikesministern har rätt när han tror att den ungdom, som på grund av vikande sysselsättning har tvingats att lämna bygden, skall kunna återvända när vi får ett rikare och bättre differentierat näringsliv. Slutligen vill jag än en gång med tillfredsställelse och tacksamhet notera inrikesministerns uttalande i det senaste anförandet, då han sade att Ådalsregionen är ett satsningsområde för framtiden.

Herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Bara ett par ord till herr Jacobsson!

Som jag framhållit i mitt svar ger industrin en relativt sett minskad sysselsättningsmöjlighet i framtiden. Därför måste vi också räkna med kommersiella, administrativa och andra institutioner som lokaliseringsobjekt, och diskussionen om dessa ting måste föras så tidigt som möjligt. Man kan ju säga att det har varit en brist i vår tidigare pla-

Ang. åtgärder för att besätta vakanta provinsialläkartjänster

nering att kontakterna mellan de utredande och de förberedande organen, också på områden som vi nu berör, och lokaliseringseenheterna, inte har varit så täta. Vi kommer naturligtvis att se till att det sker en förbättring i det avseendet.

Vad regeringen har gjort är ju att den uppdragit åt fångvårdens byggnadskommitté att skyndsamt utreda frågan om det slutna platsutrymmet o. s. v. Det är klart att vi också talat om den ändrade förutsättningen att en ny sluten sidostation skall förläggas till Ådalen i Västernorrlands län och en ny centralstation till en annan ort inom regionen. Det är nu kommitténs sak att utreda dessa frågor, och sedan får vi gemensamt se på utredningsresultatet.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. åtgärder för att besätta vakanta provinsialläkartjänster

Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet ASPLING, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde i ett sammanhang besvara dels herr *Sörlins* (s) interpellation angående värnpliktiga m. fl. läkares tjänstgöring som provinsialläkare, dels ock herr *Erik Filip Peterssons* (fp) fråga angående åtgärder för att besätta vakanta provinsialläkartjänster, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 28 november, erhöll nu ordet och anförde:

Herr talman! I en interpellation har herr *Sörlin* frågat mig, vilka åtgärder jag avser att vidta för att värnpliktiga och vapenfria tjänstepliktiga läkare i större utsträckning skall kunna tjänstgöra som provinsialläkare.

Herr *Erik Filip Petersson* har frågat mig hur jag ser på möjligheterna att f. n. vidta åtgärder för att få vakanta provinsialläkartjänster besatta. Jag skall besvara frågorna i ett sammanhang.

Det är riktigt att antalet vakanser på provinsialläkartjänster har ökat på senare tid. Således saknade den 1 oktober 1968 317 av de sammanlagt 935 provinsialläkartjänsterna — inklusive de i juli 1968 från stadsdistrikts- till provinsialläkartjänster övergångna tjänsterna — *ordinarie* innehavare. Av de 317 tjänsterna utan *ordinarie* innehavare uppehölls 142 av vikarier. Totalt uppehölls 83 procent av tjänsterna, medan 17 procent var helt vakanta. I april 1968 var motsvarande siffror 89 resp. 11 procent och i april 1967 92 resp. 8 procent.

Den huvudsakliga anledningen till det ökade antalet vakanser är att medicine kandidater under senare år vikarierat på sådana tjänster i betydligt mindre omfattning än tidigare. Även utländska läkare och svenska legitimerade läkare har vikarierat i mindre utsträckning än tidigare. En rad åtgärder vidtas och planeras för att förbättra situationen.

Herr *Sörlin* anser för sin del att värnpliktiga och vapenfria läkare i betydligt ökad utsträckning bör kunna tas i anspråk för tjänstgöring som provinsialläkare. Jag vill då peka på att 1963 års riksdag beslutat om en ny krigssjukvårdsutbildning för läkare. Denna innebär att de värnpliktiga läkare som avses för krigsplacering inom den civila krigssjukvården skall fullgöra försvarsmedicinsk assistenttjänstgöring inom den civila sektorn som ett led i sin utbildning. Sådan tjänstgöring skall även tas ut av de vapenfria läkarna. Regeringen håller f. n. på att utarbeta bestämmelser för sådan tjänstgöring för såväl värnpliktiga som vapenfria läkare.

Enligt riksdagsbeslutet skall tjänstgöringen fullgöras inom bl. a. den öppna sjukvården. Den nya utbildningsordningen genomförs successivt. Försvarsmedicinsk tjänstgöring som i princip inte bör äga rum förrän efter med. lic.-examen kommer enligt den nya utbildningsordningen att anordnas i början av 1970-talet. Antalet nytexaminerade läkare per år uppgår då till över 600 och ökar därefter, varför ett allt större

Ang. åtgärder för att besätta vakanta provinsialläkartjänster

antal läkare bör kunna fullgöra försvarsmedicinsk assistenttjänstgöring. Då vederbörande värnpliktiga läkare genomgått grundläggande befälsskola och sjukvårdsbefälsskola samt dagar reserverats för krigssjukvårdskurser m. m. återstår mellan 140 och 200 dagar att disponera för sådan tjänstgöring. De vapenfria har att fullgöra 540 dagars tjänstgöring. Av dessa dagar skall 60 dagar reserveras för krigssjukvårdskurser. Återstående 480 dagar disponeras för försvarsmedicinsk tjänstgöring. Det har förutsatts att tjänstgöringen skall ha försvarsmedicinskt värde. Den nya utbildningsordningen för läkare kommer att inom några år medföra en förstärkning av den civila sjukvården.

Emellertid kommer åtgärder nu att vidtas för att i första hand sådana värnpliktiga läkare som krigsplacerats vid det allmänt civila medicinalväsendet samt inmot ett 100-tal värnpliktiga läkare som tillhör besiktningssgrupperna 3 och 4 snarast skall kunna disponeras för försvarsmedicinsk tjänstgöring.

Vidare pågår f. n. en inventering av kvarstående fredstjänstgöring för samtliga värnpliktiga läkare liksom också av det militära försvarets behov av sådana läkare. Det är min förhoppning att regeringen redan i nästa månad skall kunna meddela bestämmelser så att så stor del som möjligt av dessa läkares kvarstående tjänstgöringstid kan tillföras den civila sidan.

Jag har med hänsyn till herr Sörlins interpellation uppehållit mig särskilt vid de värnpliktiga. En rad andra åtgärder planeras dock. Jag vill i korthet redogöra för några sådana av vilka en del ankommer på sjukvårdshuvudmännen och en del på statsmakterna att genomföra.

Bland de förra åtgärderna vill jag nämna följande.

Det görs f. n. stora ansträngningar att organisera jourdistrikt med telefonservice oftast bevakad av sjuksköterskor och gärna förlagd till sjukhusmottagningarna samt med en fördelning av

jourbördan mellan så stort antal läkare inom jourdistrikten som möjligt.

Vidare har underläkartjänster inrättats vid vissa sjukhus för uppgifter inom den öppna vården på de ställen där det visat sig lättare att besätta sådana tjänster än provinsialläkartjänster.

Samjour mellan öppenvårdsläkare och sjukhusläkare har ordnats på flera håll.

Den öppna vården kommer förutom med allmänläkare att successivt förstärkas med specialistutbildade läkare såsom barnläkare, psykiatriker m. fl. Vidare pågår en försöksverksamhet med organiserandet av läkar-, sjukvårds- eller hälsocentraler med gruppraktik av läkare förlagda till primärkommunerna.

Jag vill härefter nämna några av de åtgärder som vidtas eller planeras från statsmakternas sida och som kan bidra till att underlätta möjligheterna att få vakanta provinsialläkartjänster besatta.

Läkarutbildningen ökar betydligt till följd av statsmakternas beslut. Som jag nämnde i ett interpellationssvar i förra månaden i andra kammaren utexaminerades år 1966 350 nya läkare. Motsvarande siffra beräknas år 1970 bli 500. Under år 1971 och de följande åren beräknas årsexaminationen av läkare att mer än fördubblas jämfört med år 1966.

En möjlighet att snabbt öka tillgången på läkare i landet är, som jag också nämnde i mitt tidigare interpellationssvar, att anställa utländska läkare. Så har också skett i betydande omfattning och detta har givetvis ökat den totala tillgången på läkare och därmed även förbättrat möjligheterna till rekrytering av läkare till provinsialläkarbanan. En fortsatt organiserad överföring av utländska läkare planeras.

Socialdepartementets sjukvårdsdelegation kommer att ta upp frågan om möjligheterna att iakta skärpt restriktivitet med inrättande av nya sjukhusläkartjänster för att härigenom öka tillströmningen till den öppna vården.

Det bör vidare övervägas om man inte genom ändring i sjukvårdslagen

Ang. åtgärder för att besätta vakanta provinsialläkartjänster

m. fl. författningar bör söka minska den nuvarande strikta uppdelningen mellan läkare i sjukhusvård och läkare i öppen vård utanför sjukhus. Frågan kommer att tas upp bl. a. av den sakkunnige för översyn av klinikutredningens förslag.

Meritvärderingsfrågan kommer att prövas i annat sammanhang. Denna fråga blir givetvis än mer angelägen i den mån föreslagna läkarcentraler kommer till stånd med specialutbildade läkare.

Jag vill även erinra om att Svenska landstingsförbundet tillsatt en särskild kommitté med uppgift att utreda vilka åtgärder som kan vidtas för att förbättra tillgången på provinsialläkare. I kommittén ingår representanter för huvudmännen och socialstyrelsen.

Slutligen vill jag peka på att socialstyrelsen och universitetskanslersämbetet har lagt fram ett förslag till ny läkarutbildning. Detta förslag är f. n. under behandling i socialdepartementet.

Herr SÖRLIN (s):

Herr talman! Jag tackar socialministern för svaret på min interpellation.

Socialministern har på ett som jag tycker tillfredsställande sätt sökt lösa de problemställningar, som jag tog upp i min interpellation. Statsmakterna beslöt i början av 1960-talet att den öppna vården, provinsialläkarväsendet, skulle handhas av sjukvårdshuvudmännen, och det är angeläget att framhålla, att huvudmännen på allt sätt har sökt medverka till en tillfredsställande ordning när det gäller att ge sjuka människor den vård de behöver.

Landstingen har nedlagt mycket stora summor för att ordna moderna lokaler. Betydande belopp har också anvisats för att utrusta läkarstationerna, och det har gjorts på ett sätt som måste anses tillfredsställa den vårdbehövandes behov.

Trots dessa stora ekonomiska insatser har vakanssituationen under de två senaste åren markant förvärrats.

Av de 935 ordinarie provinsialläkartjänsterna var den 1 oktober 1968 i hela landet sammanlagt 175 tjänster helt vakanta, vilket utgör 19 procent snarare än 17. Motsvarande siffror vid sjukhus för somatisk vård var 312, eller 6,3 procent. De högsta vakanssiffrorna när det gäller provinsialläkartjänsterna återfinns i Norrbottens, Västerbottens och Örebro län, som hade 50, respektive 43 och 35 procent av sina tjänster helt obesatta — siffror som talar bättre än ord.

Förslag till bestämmelser om försvarsmedicinsk tjänstgöring för värnpliktiga och vapenfria tjänstepliktiga läkare avgavs till Kungl. Maj:t den 21 juni 1967 av dåvarande medicinalstyrelsens sjukvårdsberedskapsnämnd, vilket innebär att cirka ett och ett halvt år har förflutit utan att bestämmelser fastställts. Såsom framhålls av statsrådet kommer den nya krigssjukvårdsutbildningen knappast att medföra någon förstärkning av den civila sjukvården förrän i början av 1970-talet, dvs. först om några år.

De åtgärder som aviseras av statsrådet i form av bestämmelser redan nästa månad, vilka skulle komma att tillföra den civila sidan läkararbetskraft genom att värnpliktiga läkare av angivet slag skulle kunna disponeras för försvarsmedicinsk tjänstgöring, noterar jag med stor tillfredsställelse. Det vore emellertid av intresse att få veta, om dessa bestämmelser utformas efter frivilliglinjen eller om tvångsdirigering i någon form blir aktuell. Om tjänstgöringen skall fullgöras efter frivilligt åtagande är det angeläget att bestämmelserna utformas på sådant sätt att tjänstgöringen blir attraktiv.

När det gäller åtgärder med snar verkan har statsrådet endast omnämnt värnpliktiga läkare av olika kategorier. Det torde i dag även finnas ett relativt stort antal vapenfria tjänstepliktiga läkare och medicine kandidater som — åtminstone tillfälligt — borde kunna komma i fråga för tjänstgöring i öppen

Ang. åtgärder för att besätta vakanta provinsialläkartjänster

vård. Bedömer statsrådet det möjligt att finna någon anordning, så att även denna grupp kan ianspråktagas med mer eller mindre omedelbar verkan?

När det gäller de åtgärder som vidtagits från huvudmännens sida för att bl. a. lösa jourfrågan samt att genom försöksverksamhet av olika slag finna ändrade organisationsformer kan vitsordas, att olika förslag för närvarande övervägs. Beträffande jourfrågan kan med beklagande konstateras att man ej lyckats uppnå överenskommelse i ersättningsfrågan, främst när det gäller privatpraktiserande läkares deltagande i jourtjänsten. Den ökade läkarutbildningen kommer givetvis på längre sikt att förbättra vakanssituationen inom både den öppna och den slutna vården. Förbättringen ligger emellertid ett antal år fram i tiden och det gäller för ögonblicket att med vissa — kanske främst provisoriska — åtgärder lösa dagens krissituation.

I det sammanhanget vill jag erinra om att en utredning nu lagt fram ett betänkande, av vilket framgår att behovet av läkartjänster inom företagshälsovården beräknas uppgå till 1 300. Skall man tillfredsställa det behovet — och detta är uppenbarligen angeläget — måste det innebära att en stor del av de nya läkare, som vi får genom den ökade utbildning av läkare som nu är på gång, kommer att flyttas över till företagshälsovården. Därmed minskas möjligheterna för sjukvårdshuvudmännen — landstingen — att klara bl. a. den öppna vården.

Det vore intressant med en precisering från statsrådet när det gäller den planerade fortsatta organiserade överföringen av utländska läkare och i vilken mån den öppna vården kan tillgodogöras denna arbetskraft.

Tanken att på centralt håll diskutera möjligheterna till skärpt restriktivitet vid inrättande av nya sjukhusläkartjänster för att därigenom öka tillströmningen till den öppna vården är givetvis värd att beakta.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 22 februari i år framhöll Svenska landstingsförbundets styrelse, att den nuvarande sjukvårdslagstiftningen utgör en försvårande och i vissa fall hindrande faktor i sjukvårdshuvudmännens strävanden till att finna samlande organisationsformer för att uppnå större effekt av insatta resurser. Förbundsstyrelsen gjorde därför i sammanhanget en framställning att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om en allsidig utredning om sådana förändringar i gällande författningar på hälso- och sjukvårdens område, som möjliggör en totalintegrerad hälso- och sjukvårdsorganisation.

Statsrådets uttalande, att det bör övervägas om man inte genom ändring i sjukvårdslagen m. fl. författningar bör söka minska den nuvarande strikta uppdelningen mellan läkare i sjukhusvård och läkare i öppen vård, anknyter till förbundets uppfattning i denna fråga. Om sjukvårdslagstiftningen ändrades så, att läkare kunde anställas för viss specialitet med placering vid landstingen, skulle sjukvårdshuvudmannen få helt andra möjligheter att på lämpligt sätt fördela läkarresurserna mellan öppen och slutna vård.

Sammanfattningsvis vill jag alltså konstatera att nuvarande läge icke är tillfredsställande. Det behövs omedelbara och snabba åtgärder för att råda bot på dagens bristsituation.

Jag har vidare den uppfattningen, att antalet läkare i vårt land inte är så knappt att det behöver motivera det läge vi har just nu. Samhället satsar mycket stora belopp för utbildning av läkare. Det bör samtidigt innebära, att den vårdbehövande allmänheten kan få tillgång till sådan vård som den behöver. Samhället kan med andra ord icke tolerera att den bristsituation vi har i dagens Sverige när det gäller den öppna vården skall fortsätta under någon längre tid.

Jag vill slutligen än en gång tacka statsrådet för svaret och uttala den förhoppningen, att de berörda myndighe-

Ang. åtgärder för att besätta vakanta provinsialläkartjänster

terna — kanslihuset, Svenska landstingsförbundet, sjukvårdshuvudmännen, Läkarförbundet — alltså alla berörda parter, gör vad som ankommer på dem för att lösa de problem vi har just nu beträffande denna fråga.

Herr **PETERSSON, ERIK FILIP**, (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för det utförliga svaret på min fråga.

Såväl statsrådet som herr Sörlin har redovisat siffror som belyser den oroande utveckling vi har haft det senaste året, och det är självklart att man ute i landstingen funderar åtskilligt över dessa problem och undrar efter vilka linjer man kan tänka sig en lösning.

Landstingen har vidtagit en rad åtgärder och har ingalunda försuttit sina möjligheter, men resultatet har inte blivit vad man kunde haft rätt att vänta. Det beror på en rad omständigheter.

Det har ju knutits stora förhoppningar till ökad läkarutbildning, men det har visat sig att denna i mycket ringa grad kommit den öppna vården till del. I Svenska landstingsförbundets senaste tidskrift redovisas den uppfattningen, att man först i slutet av 1970-talet kan tänka sig att en ökad läkarutbildning får märkbar betydelse för tillgången på läkare inom den öppna vården. Såsom herr Sörlin nyss nämnde anmälde sig en rad nya vårdområden, som säkerligen också kommer att locka en del läkare.

Det har även visat sig tydligt, att läkarna har en mycket liten benägenhet att söka just provinsialläkartjänster. I den tidskrift som jag nyss nämnde, Svenska landstingsförbundets tidskrift, redovisas en enkät bland ett mycket stort antal läkare. Därav framgår att endast 11 procent reflekterar på att söka tjänst som provinsialläkare. Sådant läget nu är konkurrerar sjukhusen på ett mycket framgångsrikt sätt om läkarna. Därför hälsar jag med stor tillfredsställelse statsrådets svar — som också

herr Sörlin hänvisade till — att man tänker sig någon form av styrning då det gäller konkurrensen mellan sjukhusen och den öppna vården.

Det bör också, såsom det sägs i svaret, bli möjligt att dels iakttä en skärpt restriktivitet då det gäller att inrätta nya sjukhusläkartjänster, dels anställa läkarna på sådana villkor, som här redovisats, så att man minskar skillnaden mellan sjukhusvård och öppen vård.

Vad som kanske är mest intressant att diskutera är hur den öppna vårdens organisation i framtiden skall bli. Där har nya uppfattningar kommit fram. Om jag inte minns fel är det en arbetsgrupp inom socialstyrelsen, som har fört fram dessa synpunkter om att man bör inom den öppna vården företrädesvis upprätta flerläkarstationer eller vårdcentraler med minst tre läkare. Men skall man få den specialisering, som det också i detta sammanhang talas om, behövs det minst tio läkare på läkarstationen för att den skall fungera som man tänkt sig. Dessa läkarstationer kommer givetvis då att förläggas endast till större orter — i många fall till orter där det redan finns ett lasarett.

Man kan fråga sig först och främst, vilka möjligheter det finns att inom rimlig tid genomföra en sådan organisation, och hur det kommer att påverka utsikterna att få tjänster till en- och tvåläkarstationer besatta.

Givetvis bör det bli goda möjligheter att få tjänsterna vid dessa vårdcentraler besatta, eftersom de till stor del kan bjuda samma arbetsbetingelser som sjukhusen. Men vad jag tror kommer att bli ett stort bekymmer är hur vi skall få läkare till en- och tvåläkarstationerna. Man har försiktigtvis sagt, att enläkarstationer bör kunna finnas i glesbygderna. Det är väl en ganska ringa tröst, och jag tror att man här behöver vidta särskilda åtgärder. Glesbygder har vi litet varstans i landet, och med tanke på avfolkningsbygder, som får en mycket hög procent av åldringar med behov av kort avstånd till läkare, måste ju den

Ang. åtgärder för att besätta vakanta provinsialläkartjänster

service som samhället erbjuder dessa människor bli försämrad.

Man har i flera politiska sammanhang tagit upp frågan om de gamla i glesbygderna. Jag tror det är ett ytterst viktigt område, och jag vill vädja till statsrådet att allvarligt uppmärksamma problemet.

De senaste åren har såväl landsting som kommuner byggt en rad en- och tvåläkarstationer och försett dem med utrustning. Många av dessa står nu tomma, och man frågar sig därför ute i landstingen: Lönar det sig att fortsätta på detta sätt, eller hur blir det i framtiden? Därför vore det värdefullt om man inom en inte alltför avlägsen tid finge riktlinjerna klarlagda.

Lönar det sig att i framtiden satsa på en- och tvåläkarstationer? Jag tror att vi, som det ofta sägs, helt enkelt inte har råd att undvara den öppna vård som bedrivs vid en- och tvåläkarstationer. Den kan bli en betydande avlastning för sjukhusen, och skall vi bygga upp större stationer, eller småsjukhus, för den öppna vården, så kommer det att kräva väldiga investeringar. Därigenom skulle vi också ställa landsbygden över huvud taget i ett mycket försämrat läge då det gäller vårdmöjligheterna. Var och en vet ju att landstingen har oerhörda investeringsproblem. Vi har inte råd att nu bygga en- och tvåläkarstationer och sedan upptäcka att vi inte kan använda dem utan får bygga efter en ny princip.

Jag tror att detta är en fråga som kräver den allra största uppmärksamhet, och jag förutsätter att statsrådet följer den med intresse.

Herr statsrådet **ASPLING**:

Herr talman! Först vill jag göra några kommentarer till herr Sörlins påpekanden. Han hade ju också några frågor.

Vad vi nu söker åstadkomma är att på värnpliktsidan få en förstärkning. Vi kommer, som jag redan har sagt i

mitt svar, att utan dröjsmål söka finna adekvata lösningar.

Jag skall, herr talman, här göra ett tillägg.

Samtliga värnpliktiga läkare fullgör grundläggande befälsskola på sjukvårdsbefälsskola under sammanlagt 160 dagar. De värnpliktiga läkare, som därefter överförs till den civila krigssjukvården, har att fullgöra försvarsmedicinsk assistenttjänstgöring under högst 200 dagar, varav högst 60 dagar tas ut för tjänstgöring i förbandssjukvården. Vidare ingår i värnpliktstjänstgöringen 60 dagar för särskild krigssjukvårdsutbildning i form av kurser m.m. Den sammanlagda värnpliktstiden utgör alltså 420 dagar.

De vapenfria läkarnas tjänstgöringskyldighet omfattar 540 dagar, varav huvuddelen skall fullgöras i form av försvarsmedicinsk assistenttjänstgöring.

Man torde kunna räkna med att den försvarsmedicinska assistenttjänstgöringen på sikt kan beräknas motsvara ett 100-tal heltidsarbetande läkare per år.

Herr Sörlin ställde bl. a. en fråga om det dröjsmål som här förekommit. Det är så, att sjukvårdsberedskapsnämnden förra sommaren lade fram ett förslag om bestämmelser för försvarsmedicinsk assistenttjänstgöring enligt den nya krigssjukvårdsutbildningen. Som jag nämnde kommer ifrågakvarande tjänstgöring för huvuddelen av de *värnpliktiga* läkarna inte att bli aktuell förrän från början av 1970-talet. För de *vapenfria* läkarna finns redan bestämmelser utfärdade. Det dröjsmål med ställningstagandet som skett sedan nämnden framlade sitt förslag har berott på att vissa frågor gällande förbandssjukvården, ersättningsfrågor etc. först har måst lösas, och detta har med andra ord inte fördröjt frågan om försvarsmedicinsk assistenttjänstgöring.

Jag vill alltså säga herr Sörlin, att vi inte alls dröjt med den frågans behandling.

Mina ärade interpellanter har utvid-

Ang. åtgärder för att besätta vakanta provinsialläkartjänster

gat frågan. Jag noterar med tillfredsställelse vad som sades av både herr Sörlin och herr Erik Filip Petersson, nämligen att när man har ett visst antal läkare att röra sig med — visserligen ökar nu antalet utbildade läkare år från år — så är det naturligtvis angeläget att man får en så rimlig fördelning som möjligt. Jag har sagt i mitt svar, att sjukvårdsdelegationen kommer att ta upp frågan om möjligheterna att iakttä en skärpt restriktivitet vid inrättandet av nya sjukhusläkartjänster för att just härigenom öka tillströmningen till den öppna vården.

Detta är givetvis en fråga som berör sjukvårdshuvudmännen och som också måste medföra återhållsamhet från deras sida när det gäller inrättandet av nya tjänster. Jag noterar med tillfredsställelse, att de två här inom sjukvården engagerade talarna så markerat understrukit denna viktiga sak.

Herr Erik Filip Petersson sade vidare, att verkningarna av den starkt ökade utbildningen kommer att göra sig gällande först i slutet av 1970-talet. Man får emellertid komma ihåg, att det är fråga om en mycket kraftigt ökad utbildning. Jag nämnde att vi 1966 utexaminerade 350 nya läkare, att motsvarande siffra 1970 blir 500 och att vi 1971 har fördubblat årsexaminationen i förhållande till 1966. Det kan även uttryckas så, att vi i dag har något mer än 9 000 läkare, att vi i början av 1970-talet har 11 000 läkare och att vi i slutet av 1970-talet torde ha cirka 17 000 läkare. Det är naturligtvis också riktigt att nya krav växer fram på specialiteter etc., och därför kommer säkerligen efterfrågan på läkare även in på 1970-talet att vara stor. Det skall inte döljas i denna diskussion.

En viktig fråga gäller möjligheterna att på längre sikt göra provinsialläkartjänsterna mera attraktiva, men jag skall inte här ta upp någon längre debatt om detta. Frågeställningarna är väl kända — det är bl. a. jourtjänstgöringen och det är den stora arbetsbördan

i många avseenden. I mitt svar har jag redovisat de konkreta åtgärder, som nu i olika avseenden är planerade och kommer att vidtagas. Det är vår förhoppning att detta skall leda till förbättrade förhållanden.

Rent allmänt tror jag man kan säga, att det föreligger en samstämmig uppfattning från alla håll att vi måste eftersträva att göra den öppna vården mera attraktiv och finna lösningar även för detta. I svaret finns en redovisning av just planerade åtgärder på det området.

Herr SÖRLIN (s):

Herr talman! Jag vill uttala den förhoppningen, att sedan nu frågan om de vapenfria och värnpliktiga läkarna har aktualiserats i samband med denna debatt, kommer nu effektiva åtgärder också att vidtagas. Det har varit klart otillfredsställande att en grupp människor har kunnat komma ifrån en tjänstgöring, som de med dryga kostnader från samhällets sida har utbildats för. Den vårdbehövande allmänheten har tidigare icke kunnat påräkna stöd från det hållet.

Låt mig vad gäller den slutna och öppna vården konstatera, att i och med att sjukvårdshuvudmännen inte får tjänsterna inom den öppna vården besätta tvingas de att öka resurserna på den slutna sidan. Kostnadsutvecklingen där är av sådan storleksordning att den bör uppmärksammas — jag ser att finansministern nu har gått ut ur kammaren, men han skulle nog varit mycket lyhörd just för den detaljen. Den slutna vårdens kostnader i dagens Sverige uppgår till sådana belopp, att man kan ställa frågan: Hur långt kan vi gå?

Möjligheten att klara situationen är att man ökar den öppna vårdens resurser, och det är detta som frågan nu närmast gäller.

När det vidare gäller möjligheterna att disponera antalet läkare inom landet vill jag erinra om att vi sedan tidi-

Ang. åtgärder för att besätta vakanta provinsialläkartjänster

gare har ett avsnitt, där man aldrig behövt gå till medicinalstyrelsen eller annan myndighet för att få tillstånd att inrätta tjänster; det är på företagshälsovårdens område. Jag vill inte bestrida angelägenheten och behovet av dessa tjänster — det framhöll jag även i mitt tidigare anförande — men det finns en klar skillnad mellan dem, som enligt lag och förordningar är satta att klara den öppna vården, och exempelvis företagens möjligheter att skaffa läkare för den vård som där behövs.

När socialministern talar om att provinsialläkartjänsterna bör bli mer attraktiva, kan jag försäkra att man inom Landstingsförbundet nu överväger åtgärder, som innebär att vi skall kunna göra dessa tjänster lika lockande som de inom den slutna vården.

Jag vågar knappast ta ordet forskning i min mun, ty då kan det bli en enorm mammutdebatt här, men jag ställer ändå frågan: Har ett litet land som Sverige råd att avstå så många människors arbete till forskningen, när vi inte kan klara det vårdbehov som de sjuka människorna i dag har?

Herr PETERSSON, ERIK FILIP, (fp):

Herr talman! Det råder säkert ingen skillnad i uppfattningarna beträffande de åtgärder, som är nödvändiga och som kan vidtagas.

Det är emellertid en fråga som bör komma i förgrunden — statsrådet Aspling nämnde den också — nämligen den att ordna jourtjänsten vid enläkarstationerna. Det är kanske den allra viktigaste frågan. Om man följer de riktlinjer, som statsrådet redovisade och inte gör någon särskilt strikt uppdelning, och om man från statsmakternas sida kommer med ett verkligt förslag, som kunde bli vägledande för landstingen och kanske innebar något av en tvångskommendering, så får väl vi och även läkarna finna oss i det för att kunna ordna jourproblemet.

Vidare ställer man vissa förhoppningar till den nya formen av läkarutbildning. Det är svårt att säga hur den kommer att påverka de nu diskuterade problemen, men jag tror att det är ganska viktigt att man tar med problemkomplexet i fråga om att skapa större benägenhet för läkarna att arbeta i den öppna vården, när man går att fastlägga formerna för läkarutbildningen. Det är troligt att det just på själva utbildningsskedet finns områden som är värda att bevaka.

Herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Jag vill fästa uppmärksamheten på att hälften av den öppna vården i dag bedrivs vid sjukhusen. Det innebär att en stor del av den öppna vården i det här fallet ligger på sjukvårdshuvudmännens sida. Låt mig sedan säga, när det gäller balansfrågan att vi måste söka få till stånd en bättre balans mellan antalet läkare och antalet arbetstillfällen. Jag skulle kanske kunna uttrycka det så, att när antalet arbetstillfällen är lika stort som antalet läkare, då kommer i princip den siste läkaren att vara disponibel för den tjänst som då är aktuell. Nu har vi en obalans, och detta vållar bekymmer.

Det är klart att det är många faktorer som påverkar hela denna fråga. Även utbildningen gör det, och det vill jag självfallet understryka.

Herr talman! Jag skall nöja mig med detta. Debatten har redan varit lång. Det är en stor och viktig fråga som vi har diskuterat. Jag vill försäkra de båda interpellanterna att vi gör stora ansträngningar inte minst för att förbättra det nu aktuella läget.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. svenskt erkännande av Sovjetunionens inkorporering av de baltiska staterna

Ordet gavs därpå till hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON, som meddelat, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr *Nils Nilssons* (cp) interpellation angående svenskt erkännande av Sovjetunionens inkorporering av de baltiska staterna, och nu yttrade:

Herr talman! Herr Nils Nilsson har till mig ställt följande frågor:

Har Sverige de facto eller de jure erkänt den sovjetiska ockupationen av de baltiska staterna?

Om så skett vilka har skälen varit härtill och har riksdagen beretts tillfälle att ta ställning i frågan?

Från sommaren 1940 vidtog dåvarande samlingsregeringen olika åtgärder som innebar erkännande av de baltiska staternas införlivande med Sovjetunionen. Sålunda överlämnades i augusti 1940 genom svensk förmedling de baltiska beskickningarna till Sovjetunionens härvarande beskickning. I en note till sovjetiska utrikeskommissariatet den 6 november 1940 gavs uttryck åt den ståndpunkten att Sovjetunionen som de baltiska staternas folkrättsliga successor var ansvarig för vissa baltiska skulder till Sverige. Ett svenskt-sovjetiskt regeringsavtal avslutades den 30 maj 1941 om ersättning för svenska fordringar i Baltikum.

Avgörande för samlingsregeringens ställningstagande var, att den sovjetiska regeringen efter införlivande av de baltiska staterna fick anses upprätthålla faktisk kontroll över dessa områden och där utöva suveräna befogenheter. Även ett flertal andra regeringar har erkänt de baltiska staternas anslutning till Sovjetunionen.

Herr Nilsson frågar slutligen om riksdagen beretts tillfälle ta ställning i frågan. Härpå vill jag svara att rätt forum för sådant samråd varit utrikesnämnden. Denna sammanträdde en vecka efter det att de baltiska staternas be-

skickningar överlämnats till den sovjetiska beskickningen. Då enligt dåvarande praxis protokoll inte fördes i nämnden saknas belägg för att frågan verkligen föredrogs vid detta tillfälle. Det förefaller dock sannolikt att så skett.

Jag vill vidare framhålla att frågan sedermera vid flera tillfällen diskuterats i riksdagen.

Herr NILSSON, NILS, (cp):

Herr talman! Jag ber att till utrikesministern få framföra mitt tack för svaret på interpellationen. Men jag känner innehållet i detta svar som mycket nedslående. Att Sverige — under en tidsperiod då Nazityskland och Sovjetryssland var förenade i en allians och när våra broderfolk i Norge och Danmark härtogs av Hitlers arméer — erkände krossandet av tre små fredliga länders frihet och självständighet är plågsamt att konstatera. I Sverige talas nu så mycket om underkuvade folks rätt till frihet och demokrati — och detta med all rätt — och vi vill moraliskt och humanitärt ge dessa folk vårt stöd. Jag är övertygad om att dagens Sverige skulle häftigt reagera mot ett erkännande från svensk sida av en stormakts ockupation av ett litet fredligt land. Det är i år 20 år sedan Förenta nationernas generalförsamling antog och kungjorde en allmän förklaring om de mänskliga rättigheterna, och vi firar i år de mänskliga rättigheternas år. Men hur är det med friheten för de baltiska folken? När man talar om frihet och demokrati för alla folk, finns anledning att ställa frågan: Vilket moraliskt och reellt underlag har vi från Sveriges sida för ett sådant uttalande i det fall att vårt land redan erkänt såväl det frihetsberövande som det krossande av demokratin som skett när det gäller Baltikum? Jag anser mig ha skäl att ställa den frågan även med hänsyn till statsministerns svar till mig i maj månad i år.

Av svaret framgår att det avgörande

Ang. åtgärder för att skydda statens datamaskiner och media för risker att sättas ur funktion

skälet för erkännandet var att Sovjet efter sin ockupation »fick anses upprätthålla faktisk kontroll över dessa områden». Såvitt jag kan förstå upprätthöll Tyskland faktisk kontroll över både Norge och Danmark. Skulle vi därmed ha erkänt den tyska ockupationen av dessa länder?

I den utrikespolitiska debatten i år förklarades i regeringsdeklarationen att Sverige i sådana fall att mänskliga och demokratiska rättigheter trädades för när anser sig ha både rättighet och skyldighet att säga ifrån. I fallet Baltikum har vårt land i stället gått rakt motsatt väg men inte en ärofull sådan.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. åtgärder för att skydda statens datamaskiner och media för risker att sättas ur funktion

Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet STRÄNG, som tillkännagivit, att han ämnade vid detta sammanträde besvara herr *Nymans* (fp) interpellation angående åtgärder för att skydda statens datamaskiner och media för risker att sättas ur funktion, fick nu ordet och anförde:

Herr talman! Herr Nyman har i en interpellation frågat inrikesministern vilka åtgärder som vidtagits för att skydda statens datamaskiner och media för brandrisker nu och i framtiden. Interpellationen har överlämnat till mig för besvarande.

Det finns f. n. inga centralt utfärdade bestämmelser speciellt avsedda för datamaskiner och deras media. Kraven på säkerhet och skydd är också högst varierande. En avvägning måste givetvis göras i varje särskilt fall mellan kostnaden för förebyggande säkerhetsåtgärder och risken för skador.

Som exempel på skyddsåtgärder som vidtagits kan nämnas att samtliga ma-

skinhallar på länsanläggningarna har försetts med automatiska brandlarm med direktanslutning till brandkåren. Magnetbanden förvaras i speciella, brand- och inbrottsäkra arkiv. Vid Stockholms datamaskincentral har likaså omfattande säkerhetsåtgärder vidtagits. Olika larmanordningar har installerats och luftkonditioneringsanläggningen har konstruerats så att lufttillförseln avbryts vid brandlarm. I fråga om särskilt värdefulla datamedia gäller exempelvis vid statistiska centralbyrån att kopior ofta förvaras i andra lokaler än originalbandet.

Den pågående utredningen rörande arkivfrågorna för den moderna informationsbehandlings databärare m. m. skall enligt sina direktiv klarlägga vissa av de frågor som herr Nyman berör. Utredningen skall således behandla brandskydd och arkivlokaler, förvarings- och hanteringsregler samt problem rörande central eller lokal långsiktig arkivering av databärare. Utredningens direktiv omfattar däremot inte problem som rör det tekniska skyddet för själva datamaskinerna. Dessa frågor bevakas kontinuerligt av berörda myndigheter, bl. a. byggnadsstyrelsen, fortifikationsförvaltningen och statskontoret.

Enligt beslut av riksdagen kommer den 1 juli 1969 att inrättas en central datamaskinfond. Jag finner det naturligt att statskontoret som fondens förvaltare svarar för erforderliga säkerhetsbestämmelser. När det gäller brandskyddet bör samråd därvid ske med statens brandinspektion. Det kan vidare vara värdefullt att samarbeta med Svenska brandförsvarsföreningen, som under senare tid särskilt uppmärksammat frågan om brandskydd av datamaskiner och deras media.

Herr NYMAN (fp):

Herr talman! Jag ber att få framföra mitt tack till finansministern för svaret

Ang. åtgärder för att skydda statens datamaskiner och media för risker att sättas ur funktion

på min interpellation. Svaret går tyvärr endast in på den ena frågan, nämligen vilka åtgärder som vidtagits för att skydda statens datamaskiner och media för risker att sättas ur funktion och förstöras. Frågan om vilka allmänna åtgärder statsrådet anser det motiverat att vidta för att i framtiden eliminera eventuella risker för att samhället skall bli lidande av att datamaskiner och media förstörs i samband med brand har förbigåtts. Skall jag uppfatta det så att vi har olika uppfattningar om frågans allvar för samhället då det gäller andra datamaskiner än de statliga?

I första delen av svaret redogörs för läget då det gäller att skydda statliga datamaskiner för risker att sättas ur funktion, främst i samband med brand. Läget överensstämmer med vad jag själv kommit fram till vid samtal med institutioner och experter, dvs. att den statliga beredskapen är långtifrån fullgod och därför behöver förstärkas. I den senare delen pekas på vad som planeras från statens sida för att utreda och följa upp dessa frågor. Detta är det positiva i svaret, för vilket jag är tacksam.

Eftersom jag tycker att den här frågan är så betydelsefull, vill jag göra ytterligare några kommentarer. I min interpellation har jag framhållit att samhället blir mer och mer beroende av datamaskiner. Ju mer komplicerade funktioner som läggs på data, desto större skador kan uppstå om datamaskinen sätts ur funktion eller dess media förstörs, t. ex. i samband med brand. Antalet datamaskiner i vårt land uppgår för närvarande till cirka 500 och beräknas omkring 1975 till 1 250. Hur är läget i dag då det gäller att skydda datamaskinerna och deras s. k. media mot förstöring? Då tänker jag inte enbart på vad som görs i fråga om de statliga maskinerna. Jag tror att man kan konstatera — och det framgår nog av svaret om man läser mellan raderna och känner till något om dessa frågor

— att vår beredskap är långt ifrån fullgod.

Svenska brandförsvarsföreningen har låtit mig ta del av dess litteraturstudier beträffande brandskydd av datacentraler. Det gäller artiklar som berör inte bara Sverige utan även andra länder, artiklar som handlar om tests som utförts framför allt på magnetband med olika eldsläckningskemikalier, bränder som förekommit, allmänna regler och råd om brandskydd av datacentraler m. m. Jag har kommit fram till — och det tror jag att Brandförsvarsföreningen också gör — att de krav som måste ställas på lokaler, skydd av varje dataenhet i ett stålskåp, att varje enhet är försedd med rökdetektor eller automatisk eldsläckning med kolsyra, icke uppfylls i vårt land, på något undantag när. Vidare skall massminnesenheter, in- och utmatningsenheter osv. om möjligt placeras i brandsäkra rum. Detta gäller också media som magnetiska band, skivor etc. Det förekommer naturligtvis, men på det hela taget är förhållandena inte sådana som de borde vara. Statsrådet säger i sitt svar till mig att det skiftar starkt, enligt en enkät som gjorts hos ett tjugotal statliga myndigheter om hur de förvarar sina media. Man kan också ta upp frågan om elektriska kablar och anslutningar och vad som krävs för att upprätthålla säkerheten därvidlag.

Det som väckte amerikanerna i denna fråga var branden i Pentagon 1959. I USA finns nu ett organ, National Fire Protection Association, som motsvarar vår brandförsvarsförening, och detta organ har utarbetat rekommendationer. Statsrådet säger att han finner det naturligt att statskontoret svarar för erforderliga säkerhetsbestämmelser, och de håller jag med om. Jag kan nämna att Brandförsvarsföreningen planerar att utarbeta liknande rekommendationer som beräknas vara färdiga i början av nästa år. Några brandförsäkringsbolag har i sina klausuler krävt att av information lagrat i bandminne skall fin-

nas en generation media tillsammans med för rekonstruktion erforderligt material förvarat i betryggande avskilt arkivutrymme. Det är säkert en mycket viktig åtgärd, men den förekommer faktiskt inte i den utsträckning som man skulle önska.

Frågan om datamaskiner och deras media har ännu inte behandlats fackmässigt så att man följt upp alla svagheter och tillbud i sammanhanget. Finansministern säger nu att det tekniska skyddet bevakas kontinuerligt av berörda myndigheter och nämner bl. a. byggnadsstyrelsen, fortifikationsförvaltningen och statskontoret. Jag frågar: Finns det tillräcklig sakkunskap inom dessa organ? Enligt vad jag har fått reda på är det endast fortifikationsförvaltningen som har egna experter.

Brandförsvarsföreningen har tagit upp visst projekt till utredning speciellt för en svensk storbanks räkning. I det fallet kom man fram till att en totalförstöring av denna storbanks anläggning och media beräknas kosta cirka 200 miljoner kronor i skada och driftstopp, dvs. lika mycket som den årliga kostnaden av de direkta brandskadorna i Sverige för år 1966. Ett tillbud inträffade helt nyligen då Gulins i Stockholm brann och Svenska handelsbankens dataanläggning i våningen ovanför var hotad.

Brandforskningen på detta område är ännu otillräcklig, vilket jag själv har kunnat konstatera vid besök på statens provningsanstalt, där temperaturmätningar och provning av skåp pågår. Man räknar med att 60 graders värme kan förstöra ett magnetband.

Det är givet att ett gott skydd kostar pengar och att man måste avväga från fall till fall hur mycket pengar man vill anslå. Det har framhållits av statsrådet, och det håller jag med om. Men det får inte hända något, framför allt inte när vi i framtiden lämnar över fler och fler uppgifter till data såsom bilregistret och mycket annat. Vi hamnar då i den situationen att ingenting får hända.

Ang. verksamheten inom Durox-koncernen

Jag vill konstatera att de statliga åtgärderna för att skydda egna datamaskiner och media — även om de är på väg — är otillräckliga och att de allmänna åtgärderna för att eliminera eventuella risker för att samhället skall bli lidande av om datamaskiner och deras media också är otillräckliga. Jag tror, herr finansminister, att denna fråga är så väsentlig och blir så väsentlig att en expertutredning vore på sin plats framöver. Det rör sig ju om så pass nya saker att vi liksom inte har hunnit med i utvecklingen. Jag har dock hört att intresset just i höst har ökat ganska avsevärt. Man har hos detta brandskyddsorgan begärt utredningar. Min förhoppning är därför att min interpellation skall ha stimulerat finansministern att följa upp denna fråga så att skyddet blir fullgott. Men vem stimulerar den privata företagsamhetens intresse, och vilket ansvar har samhället för det? Även den frågan är viktig.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. verksamheten inom Durox-koncernen

Herr statsrådet WICKMAN erhöll ordet för att besvara herr *Harald Petterssons* (cp) fråga angående verksamheten inom Durox-koncernen, vilken fråga inlagits i kammarens protokoll för den 5 december, och yttrade:

Herr talman! Herr Harald Pettersson har frågat mig om jag är beredd att lämna en redogörelse för de åtgärder som avses vidtagas för att göra verksamheten inom Duroxkoncernen lönsam och för att ge de anställda trygghet och god sysselsättning.

Som svar på herr Petterssons fråga vill jag hänvisa till de kommunikéer som har utfärdats i dag och som återgivits i pressen. Av dessa kommunikéer framgår att avtal bl. a. träffats om att AB Gullhögens bruk från den statsägda

Ang. verksamheten inom Durox-koncernen

Skifferoljekoncernen (SSAB), i vilken bl. a. Svenska Durox AB ingår, skall förvärva dess anläggningar för lättbetongtillverkning i Skövde. Vidare skall staten genom teckning av 50 000 aktier inträda som delägare i Gullhögen. Statens andel av aktiekapitalet i Gullhögen blir därmed 12,5 %.

Av de 400 anställda som berörs av försäljningen till Gullhögen, har köparen garanterat fortsatt sysselsättning för ca 260. Förtur kommer att ges åt den äldre arbetskraften. För dessa innebär således överenskommelsen att fortsatt trygghet och god anställning bevaras. För de 140 anställda — ca 40 tjänstemän och 100 kollektivanställda — som måste lämna företaget, kommer friställningarna att ske successivt. Enligt vad ingående diskussioner med arbetsmarknadsmyndigheterna ger vid handen är utsikterna till ny sysselsättning inom skövdeområdet goda.

De träffade överenskommelserna utgör, enligt min mening, den i dagsläget bästa lösningen av de problem som uppstått inom Duroxrörelsen, eftersom de tekniska resurser som tillförs skövdeanläggningarna genom samgåendet med Gullhögen bör leda till höjd effektivitet och förbättrad lönsamhet. Därigenom ökas givetvis på längre sikt också de anställdas trygghet i företaget.

Låt mig tillägga att riksdagen i början av nästa år kommer att få ta ställning till en proposition i detta ärende.

Herr **PETTERSSON, HARALD**, (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Wickman för denna redogörelse om vad som hänt med Duroxkoncernen. Innehållet överensstämmer med den information som lämnades till de anställda i företagen samt de kommunala myndigheterna och allmänheten i går. Därmed skingras något av den ovisshet som legat bakom den senaste tidens oro och spekulationer.

Efter gårdagens debatt här i kammaren om de allmänna riktlinjerna för

näringspolitiken skall jag begränsa mig till några kommentarer beträffande fallet Durox. Det återstår ju åtskilligt innan staten helt kan dra sig ur denna affär. Viktigast nu är, såvitt jag kan se, att de 140 anställda i Skövde som måste lämna företaget får nya goda sysselsättningar och sin trygghetsfråga ordnad.

Så mycket vill jag emellertid säga beträffande den statliga industripolitiken, att även en representant för ett annat parti än regeringspartiet gärna hade sett att statsrådet Wickman fått en bättre start när han nu går att upprätta det nya industridepartementet.

Då staten för tre år sedan övertog Durox och de bägge dotterföretagen var inte motivet till förvärven av sysselsättningskaraktär. Det förelåg inte heller några andra sociala skäl eller beredskapsskäl. I stället gjordes förvärvet på rent kommersiella grunder — man ansåg i regeringen att inom det gamla Skifferoljebolaget fanns kunskaper som skulle kunna utnyttjas på byggnadsmaterialområdet; detta redovisas klart i propositionen 168 år 1965. Om staten köpte ett eget företag skulle man dessutom få ordentlig insyn i denna viktiga bransch — åtminstone på längre sikt — och kunna skapa en motvikt till de två stora inom branschen. Köpet av Durox var därmed något av en förelöpare till den statliga industri- och näringspolitik som regeringen och socialdemokratiska partiet försökt lansera särskilt under de båda senaste åren. Durox har ju också fått efterföljare, bland annat i det nya verktygsmaskinföretaget i Västerås.

Jag tänker inte av fallet Durox nu dra någon generell slutsats om statens möjligheter att driva industri i konkurrens med de privata företagen. Jag vill konstatera att detta första stora experiment — som dock Durox får anses vara — inom ramen för den nya näringspolitiken i grunden har misslyckats. Den samordning och den effektivitet som det också talades om i propositionen

Ang. verksamheten inom Durox-koncernen

har förbytt i raka motsatsen. När nu efter bara tre år praktiskt taget hela engagemanget avvecklas blir 140 människor arbetslösa. Staten får ta kapitalförluster som ligger närmare 50 miljoner kronor än 40. Av företaget som sådant får nu staten bara en avdelning i den stora privatkoncernen. Kapitalförlusten uppgår till betydligt mer än 100 000 kronor per anställd — och det gäller ju 400 anställda — på tre år räknat, vilket är en högre summa än vad som har utbetalats till dessa anställda.

Det är naturligtvis inte lätt för mig som utomstående att försöka ge en analys av orsakerna till att utvecklingen har fått detta förlopp. Statsrådet och andra ansvariga parter har sagt att marknadsutvecklingen inte har blivit den man förutsatte. Detta sägs precis som om det skulle vara någonting alldeles särskilt anmärkningsvärt på detta område. Det är faktorer som praktiskt taget alla företag i dag måste kämpa med. Det har också bekräftats — och det har tidigare varit känt — att man misslyckats med att lösa en rad tekniska problem. Det har emellertid också påvisats svagheter i många andra hänseenden. Såvitt jag kan förstå och efter vad som har kunnat utläsas har företagets ledning och ägaren staten uppenbarligen aldrig riktigt vetat om varandra. Det har inte minst framgått av svårigheterna att klara informationsproblemen. När spekulationerna om vad som skulle hända med företaget började ta fart stod det väl klart för oss alla att det måste ha brutit åtskilligt just i fråga om detta samband.

Kritik på denna punkt har också riktats från fackligt håll och från de kommunala myndigheternas sida. Jag kan för min del inte säga att den kritik som har riktats mot informationen från fackligt håll och av Skövde stad är obefogad.

Man kan rent av ställa frågan om ägaren — i detta fall staten — egentligen någon gång har haft riktigt klart för sig vad man ville med sitt företag

i Skövde. Hade det inte rört sig om staten utan om en privatman, är jag övertygad om att det allmänt skulle ha sagts att han inte varit vuxen uppgiften.

Får jag i sammanhanget tillägga: Jag tror inte att det i och för sig rätt höga inköpspriset för företaget hade behövt bli någon avgörande belastning om man lyckats få verksamheten att gå åt rätt håll från början.

Efter sammanträdet med företagsnämnden i går kväll uttalades det från fackligt håll att de anställda får bli kvar i företaget och att de inte kommer att förlora på det ägarskifte som nu förestår. Jag delar den uppfattningen, och jag delar också statsrådets i går uttalade uppfattning att den lösning som nu har valts rimligtvis i detta svåra läge bör betecknas som den enda möjliga. Problemet är att finna nya arbetsmöjligheter för dem som friställs, och jag tycker det är oroande att så svaga utfästelser på den punkten har givits av statsrådet. Detta är kanske i första hand ett problem för de anställda, för Skövde stad och för Skaraborgs län. Durox ligger i en region där sysselsättningsmöjligheterna under de senaste åren inte har varit helt tillfredsställande. Inte minst ställdes det stora förhoppningar på nyetableringen av detta statliga företag. Tyvärr måste jag emellertid säga att vi på den punkten blivit grymt besvikna. Endast några kilometer från Duroxanläggningen ligger ett annat monument över — åtminstone som det nu ser ut — en misslyckad statlig verksamhet, nämligen Ranstaverken.

Att sysselsättningsituationen, som statsrådet nu gör gällande och vilket kanske inte heller är helt oriktigt, ser ganska ljus ut, och att det skall finnas möjligheter till omplacering av de 140 kan naturligtvis på sitt sätt vara trösterikt. Jag vill emellertid starkt understryka att den gamla ägaren, i detta fall staten, står kvar och har sitt ansvar för alla anställda tills de fått en ordnad och god sysselsättning.

Ang. verksamheten inom Durox-koncernen

Mot bakgrund av den debatt som fördes i går, där jag inte själv ansåg mig kunna delta, vill jag ändå säga: Jag tror att vi skall vara tacksamma över att det har funnits ett så närallgiggande företag som nu kan överta verksamheten och kommer att göra allt för att ge god samsättning åt dem som får vara kvar. Gullhögen är ett företag vilket jag som länsbo väl känner till, och det uppfyller i dag i stort sett de anspråk man rimligen kan ställa på ett företag inom denna bransch när det gäller både trygghetsfrågan och miljön inom företaget. Man har också i detta företag bemödat sig om att ha stort ansvar för den miljö och den natur man exploaterar. Detta är helt föredömligt. Jag tillhör inte det parti som får några pengar från något bolag — och inte från Gullhögen — men som en vanlig enkel representant för Skaraborgs län vill jag ändå ge uttryck för min stora beundran för detta företags höga både tekniska och organisatoriska nivå.

Vi måste tydligen, herr statsråd, i mycket stor utsträckning lita till annan än den statliga företagsamheten också i framtiden. Och då skall vi inte bara litet ljumt acceptera den. Vi skall på allt sätt stödja den, och vi skall satsa på den.

Herr TALMANNEN anförde nu:

Herr Bengtson m. fl. har begärt ordet för att delta i den pågående överläggningen. Med anledning härav hemställer jag att kammaren måtte beträffande förevarande ärende upphäva den i 20 § 4 mom. 3 stycket kammarens ordningsstadga föreskrivna inskränkningen i yttranderätten.

Härtill svarades ja.

Därefter fortsatte herr TALMANNEN:

Jag vill emellertid erinra om att föreskriften i nyssnämnda paragraf att anförandena bör inskränkas till 3 minuter kvarstår.

Ordet lämnades härpå till herr BENGTON (cp), som yttrade:

Herr talman! Den ordning som vi tillämpar i riksdagen ger inte möjlighet till någon längre behandling av frågan, utan det är bara några kommentarer jag har tillfälle att göra.

Det svar som statsrådet Wickman lämnat till herr Harald Pettersson på hans fråga ger ju anledning till åtskilliga reflexioner. Givetvis är det först de anställda som vi tänker på — det gör vi alla. Det är alltid svårt när man skall lägga ned ett företag eller inskränka driften. Något sådant kan dock hända i både statliga och enskilda företag. Jag tror att statsrådet Wickman i fallet Durox har gjort det enda som varit möjligt i den nuvarande situationen. Men det har ju med rätta anmärkts på att man inte har informerat i tid. Det skulle vara intressant att få närmare upplysning om varför man inte varslat om arbetsnedläggelsen tidigare. Var det inte passande att tala om Durox' affärer före valet, utan skulle det hellre ske före julen? Man kunde väl ha krävt att företaget litet tidigare hade talat om hur företaget hade det, så att det inte nu kommer så pass överraskande som det dock har gjort.

Jag skulle vidare vilja säga att det är glädjande att man gör allt för att skaffa nytt arbete åt de anställda. I det fallet vill jag erinra om att det är angeläget att arbetslöshetsförsäkringen snarast möjligt kommer till stånd — det hade i så fall varit en garanti som alltid funnits. Jag vill tillägga att det vid behandlingen av denna fråga bör erinras om att centerpartiet, folkpartiet och högern hade reserverat sig mot inköp av Durox, och enhälligt röstade emot förslaget.

Jag vill slutligen säga att Durox inte är ett isolerat fall, utan här gäller det också principerna för behandlingen av statliga företag. För någon tid sedan klagade en företagsledare över att socialdemokraterna ofta anmärker på de enskilda företagen. Jag tog upp detta

Ang. verksamheten inom Durox-koncernen

problem i remissdebatten men fick tyvärr inte någon diskussion till stånd härom. Givetvis kan sociala skäl och sysselsättnings skäl göra att staten skall driva företag, men i övrigt bör man tänka på att det oftast inte visar sig lämpligt. Man kan inte komma ifrån att vad som nu har skett innebär en oerhörd prestigeförlust för regeringen.

Jag skulle slutligen i mitt korta inlägg vilja säga att vad som hänt är en varning inför den iver att driva statliga företag som kommit till uttryck från vissa socialdemokratiska talare och i synnerhet från Socialdemokratiska ungdomsförbundet, där man förlitar sig till att statlig verksamhet skulle vara överlägsen den privata. När man ständigt hojtar om socialisering och statliga företag på det hållet kan det vara ett observandum att det praktiskt taget inte vid något tillfälle lyckats staten att driva rent affärsmässiga företag med någon större framgång. Jag hoppas verkligen att vi nu skall kunna klara ut problemet med de anställda, vilket jag anser vara det viktigaste i detta sammanhang.

Herr DAHLÉN (fp):

Herr talman! Det är beklagligt att människor blir arbetslösa och att man inte vet vilket jobb man kan ge dem en tid framöver. Men jag vill understryka att detta givetvis är en situation som anställda hos alla företag kan råka i, både statliga och enskilda. Det är ju inte heller något särskilt intressant påpekande i den debatt som pågår, utan det intressanta är att vad som nu sker, det sker mot bakgrunden av den socialdemokratiska propagandan om att statlig företagsamhet är på en rad punkter överlägsen enskild företagsamhet.

Jag skall bara, herr talman, i detta korta inlägg ta upp en enda sak. Det är att man från socialdemokratin sida säger att statliga företag ger bättre information, ger bättre insyn åt de anställda. Herr Pettersson har mycket skick-

ligt påvisat att de anställda sannerligen inte har fått den erfarenheten av den statliga företagsamheten. Har riksdagen fått bättre information? Jag hörde på diskussionen på den punkten i andra kammaren för en stund sedan. Intressant var att det av herr Wickmans citat verkligen inte framgick vad som står i berättelsen om de statliga företagen. I den anges nämligen att Durox för 1968 inte kommer att ge någon rörelsevinst men att det är tillfälligt. Det står nämligen så här: »Dock kommer den pågående intrimningen av den nya lättbetongfabriken i Skövde att negativt påverka koncernens resultat och medföra viss rörelseförlust även 1968.» Den som läser detta måste få intrycket att det är ett övergående fenomen, och man undrar alltså om statsrådet, som ju står för denna publikation, anser att det är en riktig information. Svaret måste givetvis bli nej.

Kommunerna skulle också få bättre information om man får statliga företag. Har de fått det i detta sammanhang, herr statsråd?

På alla dessa tre punkter tycker jag det krävs ett klarläggande. Man kan nämligen inte gå ut och säga att statlig företagsamhet är bättre ur alla dessa synpunkter. När vi kommer till det konkreta fallet visar det sig att den sannerligen inte är bättre. På en del punkter är den givetvis sämre.

Företag måste givetvis skötas med mycket stor omsorg. Jag vill inte diskutera det enskilda företaget, men ett företag måste ha en mycket god samverkan mellan verkställande direktör och styrelse. Den kanske är bra i Durox, det är inte det jag talar om. Men förutsättningen för att det skall gå bra är att man känner ett utomordentligt stort personligt ansvar för företags skötsel.

Jag har hört en del socialdemokratiska uttalanden efter valrörelsen, även i samband med Durox. Jag har då känt en viss oro för att herr Wickmans utnämning till näringsminister kommer att få — kanske omedvetet — den följ-

Ang. verksamheten inom Durox-koncernen

den att det personliga ansvaret inom de statliga företagen blir litet mindre, och då är vi verkligen ute på det sluttande planet. I den konstruktion som riksdagen beslöt i går överflyttas ju — psykologiskt i varje fall — en del av ansvaret på herr Wickman. Jag har mycket stor respekt för herr Wickmans intelligens och allt sådant, men jag undrar om effekten av hans inträde på arenan i detta sammanhang ändå inte kan bli olyckligt, om han inte ger deklarationer som är väsentligt bättre än de han har gett hittilldags.

Herr HOLMBERG (h):

Herr talman! Det är naturligtvis en viss teknisk svårighet att diskutera Duroxfallet med hänsyn till att herr Wickman skall bedömas inte i första hand mot bakgrunden av vad som har hänt utan mot bakgrunden av vad som kan komma att hända på det statliga företagsområdet. Vad som nu har inträffat aktualiserar verkligen en mera allmän fråga och kritik, inte mot enskilda ledamöter av regeringen utan mot regeringens bedömning över huvud taget tidigare av Duroxaffären.

Det är tre saker som jag därvid skulle vilja peka på, önskemål som regeringen har haft och som uppenbarligen inte har uppfyllts. Man räknade med att inköpet av Durox skulle förbättra förutsättningarna för statlig företagsamhet över huvud taget. Det har det inte gjort. Man räknade med att man skulle kunna följa utvecklingen inom det produktområde det här gällde — som var mycket betydelsefullt för byggnadsproduktionen — på ett mycket ingående och kanske dominerande sätt. Nu har det visat sig att man inte har lyckats med den målsättningen. Man räknade med att man skulle få en ökad teknisk insyn och kunna påskynda utvecklingen mot modernare produktionsmetoder. Uppenbarligen har man misslyckats också på den punkten, eftersom den nya fabriken aldrig kom i gång.

Huruvida statens innehav av Durox under några få år har lett till ökad konkurrens på byggnadsmaterialområdet kan man kanske inte helt fastställa. I objektivitetens intresse vill jag gärna fråga herr Wickman hur man i dag ser på konkurrensförhållandet sedan man nu har varit tvungen att göra sig av med Durox. Av statsrådet Wickmans svar framgick det att han tydligen är beredd att i framtiden låta principerna om konkurrens, likställighet och lönsamhet gälla även för statsföretagen, alltså samma villkor som gäller för enskilda företag. På denna punkt har naturligtvis statsrådet Wickman stöd från högerpartiets sida, eftersom detta är en sak som vi arbetat för i många år men som i praktiken ännu inte har förekommit när det gäller statlig företagsamhet. Om man hävdar detta placerar man de statliga företagen på den privata företagsamhetens nivå. Detta påverkar naturligtvis det allmänna resonemanget om löntagarnas trygghet.

Det har hävdats många gånger att löntagarna känner och bör känna större trygghet i statsföretagen. Erfarenheten visar att de inte kan göra detta med den målsättning för näringspolitiken som statsrådet Wickman har angivit. Därför borde väl en korrigering göras av den berömda annons som har visats här i riksdagen både i våras och kanske även i dag, så att man säger att tryggheten för löntagarna är lika stor i enskilt företag som i statlig företagsamhet som bedrivs efter den målsättning som statsrådet Wickman har angivit. Man måste alltså frångå uppfattningen att statlig företagsamhet ger speciella förmåner.

Slutligen vill jag endast säga att vi nu har det tredje exemplet på hur enskild företagsamhet på sitt sätt har råddat statlig företagsamhet: Gullhögen träder in och klarar upp statens affärer beträffande Svenska Durox, Eriksberg trädde in då det gällde Uddevallavarvet och Kockum då det gällde Karlskronavarvet. Är detta en metod som stats-

Ang. verksamheten inom Durox-koncernen

rådet Wickman även i fortsättningen kommer att använda sig av?

Herr **HERNELIUS** (h):

Herr talman! Det finns ju ingen anledning att strö salt i såren. Jag vill instämma i herrar Harald Petterssons, Dahléns och Holmbergs yttranden. Jag vill dock tillägga att det onokligen var en märklig prognos som gjordes från regeringens sida när man talade om en viss rörelseförlust 1968. "Viss rörelseförlust" är ju inte platt fall.

Viktigare är ju ändå framtiden. Staten träder nu in i ett företag som konkurrerar med andra företag på marknaden. Mot bakgrund av statsrådet Wickmans resonemang i går utgår jag ifrån att den omständigheten att staten innehar aktier i ett företag icke innebär att detta företag kommer att tillerkännas speciella privilegier när det gäller försäljning till exempel till andra statliga företag. Jag utgår från detta och ställer en fråga om vilken princip som skall gälla för framtiden.

Herr **JANSSON, PAUL**, (s):

Herr talman! Eftersom jag är skaraborgare är jag tacksam för att debattordningen medger att man får tillfälle yttra sig även om man inte är frågeställare. Jag skall försöka att inte missbruka denna möjlighet och alltså inte överskrida tiden.

Jag kan villigt erkänna att jag ursprungligen helst hade sett att staten givits möjlighet till att fortsätta driften av Durox, naturligtvis under ekonomiskt godtagbara former. Men jag böjer mig helt för den redovisning som statsrådet Wickman lämnat om de förutsättningar som funnits. Den lösning av problemen som skett beträffande Durox accepterar jag helt och fullt. Man får naturligtvis inte vara dogmatisk när det gäller dessa ting. Det är inte företagsformen som är det viktigaste i denna fråga. Viktigare är ju att man så långt möjligt tryggar sysselsättningen för de anställda.

Det är naturligtvis ledsamt att behöva konstatera att 140 anställda friställs genom den företagna transaktionen, men om staten skulle ha fortsatt att driva företaget hade man, efter vad som har framgått, ändå tvingats att göra rationaliseringar som medfört friställningar i ungefär motsvarande grad. Det ligger emellertid en hel del positivt i det nya som har hänt. Det jag tycker är mest positivt är bl. a. att man har skapat garantier för att den äldre arbetskraften skall få fortur till fortsatt sysselsättning. Man brukar annars alltid uppleva den situationen att, då företaget läggs ned, är det den äldre arbetskraften som i första hand kommer i kläm.

Av debatten här i kammaren och av de tidningsskrivierier som förekommit i denna fråga har man nästan fått uppfattningen att det här är fråga om en stor katastrof vad gäller sysselsättningen i Skaraborgs län. För att i någon mån balansera uppfattningarna skulle jag bara helt kort vilja redovisa vad som har hänt i det här avseendet på den privata sektorn inom Skaraborgs län under en tid av två år. I vårt hemlän har friställts inte mindre än 3 600 löntagare i det privata näringslivet. Jag tar inte upp detta som något slags försvarstal för vad som har hänt i Durox, men jag tycker att man bör ha dessa siffror med i bilden. För att ta några exempel hade vi Philipskoncernen i Mariestad med 400 anställda, vi hade Stalprodukter i Lidköping med 250, Yllekoncernen i Tidän med 250, och Melka i Skövde med 300 anställda. Sammantaget har alltså 3 600 människor friställts under en tvåårsperiod. Jag anser att det säger en del. Man har här framhållit det privata näringslivets förträfflighet, och jag skall inte rikta någon kritik i detta sammanhang gentemot de privata företagen. Jag tror emellertid att man för att balansera debatten bör ha dessa fakta med i bilden.

Avslutningsvis vill jag säga några ord till herr Bengtson. Han hyste farhågor beträffande arbetslöshetsförsäkringen

Ang. verksamheten inom Durox-koncernen

och drog in att den allmänna arbetslöshetsförsäkringen ännu inte kommit till stånd. Men, herr Bengtson, såvitt jag har mig bekant är de anställda på Durox genom sina fackföreningar medlemmar i Fabriksarbetareförbundet och har sitt fulla skydd genom sitt medlemskap i dess arbetslöshetsförsäkring.

Herr BLOM (fp):

Herr talman! När det här företaget inköptes av staten, gjordes uppenbarligen en kapital felbedömning av möjligheterna att bedriva en lönsam produktion. Detta har här de facto konstaterats. Det är väl också uppenbart att den företagsledning som den av staten tillsatta styrelsen har satt att driva verksamheten inte har varit sin uppgift vuxen. Man får intrycket att det har varit en allmän valhänthet i hela företagets drift. Det är väl inte mycket mer att orda om det. För min del skall jag inte göra det heller.

Vad jag dock särskilt vill beröra är talet om informationens nödvändighet i olika riktningar i samband med friställning av personal. Det sägs från denna församling, det trycks hårt på det från kommunernas sida och från fackligt håll, att information om friställning av personal måste lämnas i ett tidigt skede. Understundom brukar vi ju säga — jag har citerat det tidigare från denna talarstol — att staten skall vara föregångare och mönsterarbetsgivare. När privata företag lagts ned eller inskränkt driften och det har brustit i informationen, så har detta väckt stark kritik från de fackliga organisationerna och från kommunerna för att de inte fått veta någonting i förväg.

Hur har nu staten kreerat sin roll som mönsterarbetsgivare i här förevarande fall?

Den dag den här sensationen dök upp i Skövde Tidning — jag läste den på tåget när jag åkte upp till Stockholm — var icke personalen, icke heller kommunen och såvitt mig är bekant icke

heller länsarbetsnämnden på något sätt orienterad om att det här var fråga om friställning av personal.

Nu har sålunda än en gång bekräftats vad jag tidigare från denna talarstol har sagt, nämligen att staten tyvärr icke alltid är en mönsterarbetsgivare i sin verksamhet, även om det naturligtvis förekommer att så kan vara fallet i vissa avseenden. Men jag tycker att det är av alldeles särskild vikt att man vid sådana här företagsnedläggningar från det allmännas sida verkligen föregår med gott exempel och informerar i tid. Inte minst för kommunerna och för deras representanter är det betydelsefullt att veta vad som kommer att hända. Det är ju av utomordentlig vikt för kommunernas kontakter och deras planläggning liksom naturligtvis också för länsarbetsnämnden att i tid kunna börja att överväga vad som skall göras i sådana här fall — för att nu inte tala om de enskilda människorna.

Självklart är det av vikt att dessa människor nu blir placerade. Statsrådet säger att för de kollektivanställdas del torde det vara ganska väl bestämt. Lyckligtvis är Volvoverken i Skövde under expansion och torde kunna ta emot en del av de friställda, men jag förutsätter att det först krävs omskolning av dem. Det är kanske inte så enkelt för en cementarbetare att plötsligt övergå till att bli metallarbetare. Värre är det nog för det 40-tal tjänstemän som kommer att friställas. I Skaraborgs län har vi redan nu en icke obetydlig arbetslöshet bland tjänstemän. Att oron bland de tjänstemän det nu närmast gäller är mycket påtaglig har jag personligen fått bevis på. Vi får hoppas att alla ansträngningar verkligen görs för att ge dessa människor ny anställning.

Till slut måste man väl konstatera att det uttalande som en fackföreningsman vid det här företaget gjorde i en tidningsintervju byggde på ett faktum då han sade att det kanske hade varit bättre att vara anställd i ett enskilt företag.

Herr statsrådet WICKMAN:

Herr talman! Låt mig först säga, herr talman, att den debatt som har utbrutit — jag vill nästan säga lavinartad — kring Duroxaffären välkomnar vi. Vi välkomnar den därför att vi tror först och främst att debatten kring Duroxaffären kommer att klargöra det statliga företagandets problem, det statliga företagandets möjligheter och de krav som vi har rätt att ställa på det statliga företagandet. Vidare tror vi att debatten också kommer att breddas till en diskussion med samma intresse från både riksdagens och massmedias sida om likartade företeelser i det privata näringslivet. Jag tycker nämligen inte att det bör göras någon åtskillnad i vår allmänna debatt mellan vad som händer i statliga företag och vad som händer i privata företag. Det har väl också märkts i debatten en viss försiktighet när det gäller att bedöma detta fall. Man kan nämligen inte — vi var redan inne på detta under gårdagens debatt här i kammaren — på ett statligt företag ställa krav som ingen skulle drömma om att ställa på ett privat företag, nämligen att misstag inte skall begås. Låt mig upprepa vad jag tidigare sagt: Naturligtvis har det skett misstag i Duroxaffären. Det skulle föra rätt långt att analysera hela företagets utveckling både under tiden innan staten blev ägare och under den tid som varit därefter.

Låt mig bara säga att vi, när vi övertog Duroxföretaget självfallet övertog den organisation och den företagsledning inom företaget som fanns i det privatägda företaget vid tiden för det statliga övertagandet. Ett företag är ju en organism bestående av många inblandade personer. Det är för varje ägare av ett företag alltid ett svårt problem att förändra ett företag.

Den lärdom vi kan dra av Duroxaffären från statlig ägarsynpunkt är att vår apparat att sköta det statliga ägarintresset icke haft den kapacitet som är önskvärd. Vi har också tidigare varit medvetna om att ett viktigt reform-

Ang. verksamheten inom Durox-koncernen

område ligger framför oss i detta avseende. Detta arbete har inletts långt innan dagens debatt.

Låt mig säga att en av Duroxaffärens lärdomar kommer att materialiseras i en annan och som vi hoppas effektivare organisation för skötseln av de statliga företagen. Det kommer inte alls — det kan jag försäkra herr Dahlén — att innebära att vi kommer att minska det personliga ansvaret för styrelsen och den verkställande ledningen i företagen. Jag tror inte att herr Dahlén verkligen inbillar sig att jag eller någon annan i regeringen har ambitionen att sitta i kanslihuset och sköta företag. Vår uppgift är att skapa den riktiga organisationen och att finna de lämpliga personerna att sköta organisationen — sedan måste självfallet ansvaret för företagen ligga där ansvaret hör hemma.

Vidare har en annan fråga tagits upp i flera inlägg i denna debatt liksom i den tidigare debatten, och det är frågan om information och insyn. I går kväll hade vi i företagsnämnden i Skövde en lång diskussion om informationen inom företaget. Jag kan gärna vitsorda att informationen inom företaget icke har fungerat tillfredsställande. Det är ett problem som vi tar upp också i de andra företagen, och vi kommer inom kort att inleda en aktivitet för att förbättra de anställdas tillgång till information och deras möjligheter till medverkan i företagen.

Låt mig emellertid säga att i den situation som rått under de senaste veckorna har det icke varit möjligt att lämna mera information till de anställda i Durox än vad som faktiskt har skett. Det har inte varit möjligt av den mycket enkla anledningen att om man sitter i förhandlingar om ett företag kan dessa förhandlingar icke föras under offentlig insyn så att de olika parternas positioner redovisas för allmänheten. Jag tror uppriktigt sagt inte att kravet på öppen information till de anställda under pågående förhandlingar — och därmed till allmänheten —

Ang. verksamheten inom Durox-koncernen

ställs från någon som vill använda Duroxaffären till att verkligen analysera och dra slutsatser av ett förlopp och inte bara politiskt exploatera det. Om förhandlingarna hade förts under öppen information till de anställda och därmed till allmänheten, skulle de ha lett till ett sämre resultat för de anställda. Detta är en ståndpunkt — det kan jag tala om för kammarens ledamöter — som företagsnämndens medlemmar helt accepterade vid gårdagens sammanträde i Skövde.

De förhandlingar som har pågått sedan den 21—22 november har från statens sida förts med de anställdas intresse som ett av de avgörande målen i fråga om förhandlingsresultatet. Vi har lyckats uppnå en garanti från köparen om fortsatt anställning för 260 av de 400. Det betyder att 140 personer kommer att lämna företaget. Av dem är 40 tjänstemän och 100 kollektivanställda. Av de 100 kollektivanställda kommer 20 å 30 att omgående få anställning i Rockwool, vilket betyder att de kan gå till ett arbete som är mycket likt det som de haft tidigare. Resten kommer, enligt arbetsmarknadsmyndigheternas bedömning att under loppet av första kvartalet få ny sysselsättning — ibland efter en viss omskolning, men det betraktar vi inte som en belastning — bl. a. till följd av Volvos expansion i Skövde.

Problemet är naturligtvis större för tjänstemännen. Vi skall dock komma ihåg att också för dem gäller den förtur för den äldre arbetskraften som är intagen i avtalet mellan staten och Gullhögens bruk. Av de 40 tjänstemännen är 10 å 15 icke sysselsatta i Skövde utan tillhör försäljningsorganisationen i Linköping och Göteborg, där som bekant arbetsmarknadsförhållandena också för tjänstemän är väsentligt gynnsammare än de är i Skövde-regionen.

Jag tycker att den rationalisering och den friställning som följer med rationaliseringen och som — det vill jag understryka — skulle ha inträffat också

om vi fortsatt att driva företaget i egen regi, sker i former som tillgodoser de anställdas rättmätiga krav på trygghet i sysselsättningen. Jag vet inte vad herr Pettersson syftade på när han sade att utfästelserna var för svaga. Menar herr Pettersson att ett statligt företag skall åläggas skyldighet att lämna garanti för återanställning i ett annat företag? Det är en reform som vi kanske kommer att genomföra en gång, men jag vill bestämt hävda att ställer man sådana krav på arbetsgivarna, så skall det kravet självfallet gälla inte bara statliga arbetsgivare utan också de privata.

Man har här sagt att staten inte skall driva företag. Det kommer nu ett privat företag, som kan bedriva verksamheten mycket bättre och lönsammare än vad staten kan. Att Gullhögens bruk och Ytong kan driva lättbetonganläggningarna i Skövde till lägre kostnader än vad staten kan göra beror inte på att Ytong är ett privat företag, utan det beror helt enkelt på att Ytongs resurser är så oerhört mycket större. Det betyder att Duroxanläggningen ingår i en mycket större produktionsenhet och får tillgång till teknisk »know how» som annars inte hade varit tillgänglig för företaget. Det har inte ett dugg med ägandeförhållandena att göra. Vi tycker också, herr Harald Pettersson, att Gullhögen-Ytong är ett progressivt och bra företag, och det är därför som vi blir delägare i företaget.

Herr Holmberg säger litet föraktfullt att enskilda företag räddar statliga företag och nämner Eriksbergs varv och Uddevallavarvet, Kockums och Karlskronavarvet. Vad som har hänt i dessa fall är en mycket rationell samordning av resurserna som är till båda parter fördel. Jag förstår inte varför man skall kalla detta för att rädda ett företag. Det är verkligen inte fråga om räddningsaktioner, utan det är fråga om en rationell lösning av de produktions-, utvecklings- och marknadsföringsproblem som uppstår. Vi kommer i framtiden att

Ang. verksamheten inom Durox-koncernen

fortsätta med andra likartade samgåenden. Det kan jag försäkra herr Holmberg.

Herr Holmberg frågade hur jag ser på konkurrensförhållandena inom lättbetongsektorn. Jag uppfattade frågan så att herr Holmberg menar att genom överlåtelsen av Durox till Ytong kommer ett monopol att skapas inom lättbetongsektorn. Det är riktigt att producenterna av lättbetong och siporex, Ytong och Durox, på detta sätt kan komma att sammanföras i ett gemensamt försäljningsföretag för lättbetong. Jag betraktar inte detta såsom en för bostadsbyggandet och bostadskonsumenterna farlig monopolställning av den mycket enkla anledningen att lättbetong är ett byggnadsmaterial, som är utsatt för en mycket hård konkurrens från andra material. Det finns ingen möjlighet för lättbetongproducenterna att driva en prispolitik som man kan beteckna såsom ett monopolistiskt utnyttjande av marknadsläget. Marknaden tillåter det helt enkelt inte.

I detta sammanhang kan jag också svara på herr Hernelius fråga. Betyder statens delägarskap i Gullhögens bruk att detta företag skall få favörer som inte andra företag i branschen har? Rent definitionsmässigt kan man säga att Gullhögen har favören att ha staten som delägare. Gullhögen betraktar det själv såsom en fördel. Men det är inte en fördel som ligger i att staten i sin upphandling eller i andra sammanhang skall gynna Gullhögen framför andra producenter. Jag uttrycker gärna vissheten att något sådant krav aldrig skulle ställas från Gullhögen. Något behov av att framställa det kommer inte heller att föreligga. Nej, samgåendet mellan staten och Gullhögen ser jag i stället såsom utgångspunkten för ett vidare samarbete vid utveckling av nya produkter och beträffande möjligheterna att expandera verksamheten på ett sätt som inte skulle ha förelegat utan det samarbete mellan staten och Gullhögen som nu kommit till stånd. Det är

riktigt att vi har överlåtist Duroxrörelsen, men det innebär sannerligen inte att vi avvecklar vårt engagemang och våra intressen i byggnadsmaterialindustrin. Tvärtom innebär samgåendet med Gullhögen att det område, som vi är engagerade i, kommer att bli avsevärt bredare än då produktionen begränsade sig till lättbetongen. Jag hoppas i framtiden kunna för riksdagen få redovisa nya och vidare engagemang från samhällets sida när det gäller byggnadsmaterialindustrin, delvis som följd av samgåendet med Gullhögen.

Har vi vilselett allmänheten i vår information om SSAB- och Duroxställningen? Ja, man kan ju alltid läsa förvaltningsberättelser och balansräkningar på olika sätt. Förlusten 1967 och den kommande förlusten 1968 har klart redovisats. Och kom ihåg att det är rörelseförluster, alltså förluster före avskrivningar. Om herr Dahléen läser balansräkningen för SSAB i den publikation som han åberopade, så är det verkligen inte svårt för honom att se i vilken allvarlig situation företaget befann sig. Men det är klart att inte vi går ut ett halvt eller ett år i förväg och säger, att vi tänker sälja en del av rörelsen. Vid den tidpunkten var ännu ingenting bestämt, inget intresse hade uttalats från vår sida, förhandlingar hade inte påbörjats och ännu mindre avslutats.

Jag hoppas att den diskussion som Duroxaffären utlöste — och som vi får tillfälle att fortsätta dels i dag, dels när propositionen om statens aktieteckning i Gullhögen i vår underställs riksdagen — skall bidra till att skapa en riktig bild av företagandets risker och villkor liksom av de krav vi får ställa på statliga företag och på privata. Vi har aldrig sagt att tryggheten i det statliga företaget skall innebära en garanti för den anställde att kunna fortsätta att verka i oförändrad funktion inom företaget eller på ett givet arbetsställe. Skulle vi ålägga statliga företag någonting sådant, då hade vi också avskrivit möj-

Ang. verksamheten inom Durox-koncernen

ligheterna att driva statliga företag i effektiv konkurrens med privata företag.

De krav vi ställer och skall ställa på staten är att den skall vara en god arbetsgivare, både när det gäller personalpolitik, information och insyn och när det gäller formerna för en rörelses avveckling. Naturligtvis kommer vi också i framtiden att få vara med om — därest vi skall effektivt sköta en statlig företagssektor — att på vissa håll avveckla verksamheten och på andra håll expandera. Om vi inte accepterar detta för det statliga företagandet, betyder det i verkligheten att vi dömer det statliga företagandet till stagnation. Och jag kan inte acceptera påståendet att avvecklingen när det gäller 140 i Durox-koncernen anställda inte skulle ha skett på ett sätt som motsvarar de krav som vi ställer och som alla har rätt att ställa på statliga företag, nämligen att de skall vara goda arbetsgivare.

Herr PETERSSON, HARALD, (cp):

Herr talman! I det sista skedet av årets förhandlingar kan man spåra något som jag personligen sätter stort värde på, nämligen att det är möjligt att tala i dessa frågor utan att gå till överdrifter; statsrådet Wickmans ton i hans senaste anförande gav uttryck för detta.

Jag försökte i mina kommentarer till statsrådets svar att vara ytterst försiktig. Ändå tycks jag inte ha varit tillräckligt försiktig, eftersom statsrådet anmärker på att jag skulle ha fällt ett omdöme som inte var riktigt, nämligen att staten inte visar tillräckligt ansvar för de 140 friställda. Vad jag menade var att det hade varit önskvärt med en annan ordning och en bättre information. Det är dock här fråga om ett mycket kort varsel. Dessa människor blir friställda vid årsskiftet, efter julhelgen.

Jag delar statsrådets uppfattning att man naturligtvis får vara försiktig under pågående förhandlingar i fråga om att ge information om vad det är som håller på att ske. Som en personlig me-

ning vill jag framhålla att om vi vill skapa en opinion i samhället gentemot alla som har ansvar för företagsamhet — det gäller trygghetsfrågor, miljöfrågor etc. — tror jag inte att det är riktigt att säga att staten är likställd med andra. Staten har en starkt opinionsbildande påverkan. Man kan verkligen undra om den möjligheten har utnyttjats i detta fall.

Jag finner, herr talman, inte anledning att fortsätta debatten, då vi ju får möjlighet att återkomma till ärendet när statsrådet har lagt fram propositionen.

Får jag dock bara till sist säga följande. När statsrådet Wickman får resurser för ett utvecklingsarbete på detta område och skall undersöka möjligheterna att ytterligare utveckla vårt näringsliv, glöm inte bort Ranstadverken. Undersök, herr statsrådet, om inte investeringen på 250 miljoner kronor på något sätt skall kunna vara till nytta för en meningsfylld sysselsättning i Skaraborgs län.

Herr DAHLÉN (fp):

Herr talman! Statsrådet Wickman sade att det var angeläget att dra lärdomar av vad som har hänt när det gäller den verksamhet där staten är ägare. Det håller jag med om. Detta måste ske mot bakgrunden av de principiella uttalanden som regeringspartiet har gjort i fråga om statlig verksamhet.

Jag tog upp en fråga beträffande informationen. Nu säger statsrådet att det inte fanns några möjligheter att lämna mera information till de anställda än som gjordes. Jag tar inte ställning i den frågan, ty man måste vara mycket insatt i förhållandena för att göra det. Jag bara kom att tänka på att när andra företag — privata företag — har sagt att de inte har kunnat lämna ytterligare information, därför att man har suttit i delikata förhandlingar, har sådana uttalanden tagits till utgångspunkt för hårda anfall från socialdemokratisk sida. Vi har haft debatter, herr statsråd,

i denna kammare just på den punkten för inte så länge sedan. När däremot staten anför det skälet, att den inte kan ge informationer medan den förhandlar med ett privat företag om försäljning, då anser statsrådet Wickman att det är ett tillräckligt skäl för att inte ge de anställda information. Om ett privat företag sitter i likartade förhandlingar anses detta inte vara ett tillräckligt skäl. Detta kan man säga utan att i de enskilda fallen ha en absolut klar uppfattning om att man har gått till den yttersta gränsen för information.

Statsrådet sade ingenting till svar på frågan varför Skövde stad inte var informerad på ett tidigare stadium. Herr Blom frågade hur det var med informationen till länsarbetsnämnden. Det har ju sagts att en av fördelarna med statlig verksamhet är att information verkligen kan ges även till dessa organ tidigare än vad privata företag brukar göra.

Statsrådet Wickman framhöll att villkoren för statlig och enskild företagsamhet självfallet måste vara desamma. Ett statligt företag kan inte behålla sina anställda längre än som är ekonomiskt försvarbart, sade statsrådet Wickman. Ja, det är riktigt, och det är en mycket bra lärdom som jag hoppas att inte bara statsrådet Wickman har dragit utan även det socialdemokratiska partiet och dess propagandamakare. Annonsen om att endast den statliga verksamheten kan trygga sysselsättningen har alltså redan nu dementerats ett par gånger under loppet av några dagar.

Herr Paul Jansson var mycket glad över lösningen — och det är jag också — att det finns enskild företagsamhet som kan träda in. I det sammanhanget avskrev han ju en stor del av det socialdemokratiska näringslivsprogrammet vad avser de frågor vi här diskuterar. Han sade att man skall inte vara dogmatisk. Företagsformen är inte det viktiga. Det avgörande är att folk skall ha sysselsättning. Vad är då kvar av socialdemokratiens påstående att endast

Ang. verksamheten inom Durox-koncernen

statlig företagsamhet kan ge trygghet och tillräcklig information? Ett känt uttryck säger: hälften prutades genast. Herr Jansson prutade på denna punkt 100 procent. Det finns ingenting kvar av fördelarna.

Om man inser riktigheten härav kan man också komma en bit på den väg som statsrådet Wickman avsåg, nämligen att inte diskutera med utgångspunkt i mer eller mindre propagandistiskt utformade påståenden. Då tror jag att man verkligen kan få lärdomar inför frågor om statlig verksamhet. Jag hoppas att de lärdomarna står sig på den socialdemokratiska kanten även inför 1970 års val och att herr Jansson även intar den ställningen när det gäller frågor utanför hans egen valkrets.

Herr BENGTON (cp):

Herr talman! Statsrådet Wickmans anförande andades så mycken bot och bättring att det kanske inte finns mycket att tillägga. Jag vill ge honom en honnör för de ärliga besked han ger vid alla tillfällen i denna fråga. Jag vill dock säga att det var något som jag inte riktigt förstod. Han sade nämligen att staten har inte släppt sitt grepp över byggnadsmaterialbranschen. Men det var ju inte meningen med Durox, och jag vill citera vad statsrådet Lange sade när denna fråga behandlades: "Låt mig för egen del fastslå att det primära skälet för förvärvet av Durox inte varit att få en möjlighet att pressa byggnadskostnaderna och sänka priserna på byggnadsmateriel — inte på något stäl i propositionen har detta gjorts gällande." Det var alltså inte skälet för inköpet.

Jag är inte heller riktigt glad över de lärdomar som herr Wickman sade att man fått men som han inte drog ut konsekvenserna helt av, då han förklarade att vår nuvarande apparat är inte tillräcklig för att sköta företagen. Men kan man inte också dra den slutsatsen, att det ofta inte är lämpligt att staten dri-

Ang. verksamheten inom Durox-koncernen

ver företag utan att man i stället bör stödja dem på annat sätt? Det finns ju också exempel från andra länder på att statlig företagsamhet inte varit framgångsrik.

I fråga om insynen vill jag instämma med herr Dahln. Det är mycket möjligt att det inte var lämpligt med insyn under förhandlingarna. Men hur blir det med den berömda insynen, och hur blir det med ett enskilt företag? Om vi har fått den lärdomen inom det statliga företaget att det icke är lämpligt med insyn, måste det vid förhandlingar bli på samma sätt för ett enskilt företag.

Den bild som herr Jansson drog upp är mycket ofullständig. Det gäller två år, och det är 3 600 som friställs. Då måste man veta hur många privatanställda och statligt anställda det finns i Skaraborgs län. Man måste också veta hur många de privata företagen anställt igen, och hur många de statliga företagen har anställt. Hur går det med de 260 från Durox som privata företag tar hand om? Staten kan inte direkt garantera någon annat än genom vanlig arbetsförmedling även till privata företag. Den jämförelsen är alltså mycket ofullständig.

Herr **HOLMBERG** (h):

Herr talman! En mera ingående debatt om Durox har herr Wickman redan utlovat i samband med den kommande propositionen. Därför skall jag inskränka mig till två mycket korta kommentarer.

Jag pekade på att enskilda företag genom sammankoppling av statliga företag, vilka hade antingen råkat i obestånd eller i andra besvär, hade fått träda in och inte rädda utan *rätta till* situationen. Herr Wickman sade då att den linjen skulle regeringen fortsätta. Man skulle fortsätta med något »liknande». Jag vore därför intresserad av att höra vad herr Wickman menade med detta något kryptiska uttalande.

Den andra punkten gäller min fråga

om konkurrensförhållandena. Jag vill bara inregistrera vad statsrådet Wickman nu i dag säger, nämligen att konkurrensförhållandena på lättbetongområdet har varit så hårda — det har funnits en internationell press också — att det ur konsumenternas synpunkt inte funnits något behov, om jag skall använda den vokabulär som statsrådet Wickman och regeringen använder, för statlig företagsamhet att gripa in på detta område.

Detta konstaterande har jag ingenting emot. Det överensstämmer helt och hållet med den argumentation som vi anförde när frågan om Duroxaffären aktualiserades för tre år sedan, men vid det tillfället bestred regeringens representanter vår ståndpunkt. Den lärdomen skall därför kanske läggas till alla andra lärdomar som regeringen har fått av Duroxaffären, att konkurrensförhållandena på detta område inte var så konsumentvänliga som det antyddes i motiven för inköpet av Durox.

Herr **JANSSON, PAUL**, (s):

Herr talman! Herr Dahln lyssnade tydligen mycket förstrött till vad jag sade, eftersom han kunde dra sådana slutsatser av mitt anförande.

Jag började med att säga att min personliga uppfattning i det längsta var att staten borde om möjligt fortsätta att driva Durox. Men eftersom jag har låtit mig övertygas av de argument som statsrådet Wickman har presenterat i denna fråga, säger jag nu att när det finns en lösning som är bättre och ger de anställda större trygghet för framtiden genom det samarbete som kommer till stånd, då hade det verkligen varit dogmatiskt, om jag fortfarande skulle ha hävdat att staten skulle driva företaget i samma form. Att sedan dra i väg och säga att herr Jansson har prutat 100 procent på den socialdemokratiska näringspolitiken, det är verkligen att ta i, herr Dahln.

Därefter skulle jag vilja säga några

Ang. verksamheten inom Durox-koncernen

ord till herr Bengtson, som menade att min historieskrivning var ofullständig. Jag gjorde den mot bakgrunden av de tidningsskriverier som förekommit i denna fråga. Man har där gett just de 140 anställda som friställs vid Durox i Skövde den bilden, att vad som hänt skulle vara någonting av en katastrof därför att det är ett statligt företag som har tvingats vidtaga dessa åtgärder. Därför drog jag min historieskrivning. De facto är det ändå så att 3 600 människor har friställts inom det privata näringslivet under en tvåårsperiod i Skaraborgs län. Att sedan inte alla dessa människor går arbetslösa beror på att det ordnats arbetstillfällen åt dem. Men att speciellt när det gäller de många som friställdes inom textilindustrin fick arbetsmarknadsverket vidtaga verkliga kraftåtgärder för att genom omskolning och beredskapsarbete skaffa dem sysselsättning. Här föreligger i alla fall en klar skillnad mellan vad som nu sker och vad som har skett på den privata sektorn. Där har inte givits några som helst garantier för att den äldre arbetskraften skulle ha jobb i fortsättningen, men så har skett när det gäller Durox-affären.

Slutligen vill jag bara säga några ord till min värderade bankkamrat, herr Blom, som jag tyvärr efter vad jag tror delar bänk med för sista gången i dag. Han slutade sitt inlägg med att anföra ett »faktum». Han sade att fackföreningsordföranden i Fabriks avdelning i Skövde skulle ha uttalat att han föredrog att vara anställd i ett privat företag framför ett statligt. Eftersom denne fackföreningsordförande inte här i riksdagen kan försvara sig själv så skall jag upplysa herr Blom att Lundberg — som denne fackföreningsordförande heter — vid flera tillfällen dementerat detta uttalande. Han har blivit vantolkad på den här punkten. Hade herr Blom läst tidningarna ordentligt så har det i varje fall i Aftonbladet klart framgått att Lundberg har dementerat att han skulle ha uttryckt sig så. Jag tycker det finns

skäl att anföra även detta i sammanhanget.

Herr DAHLÉN (fp):

Herr talman! Jag inte bara lyssnade noga på herr Paul Jansson, utan jag skrev faktiskt ner de mycket intressanta uttalanden som han gjorde att man inte skall vara dogmatisk, att företagsformerna inte skall vara avgörande utan att här gäller det vem som kan ge sysselsättning. Mot bakgrunden av den socialdemokratiska uppläggnings av årets valrörelse t. ex. var det ett mycket intressant påstående. Herr Jansson är ju ändå medlem av det parti som säger att statlig företagsamhet ger t. ex. bättre informationer, det är därför man skall ha den ibland. Och att statlig företagsamhet ger sysselsättning för de anställda.

Om herr Jansson ser efter i det stenografiska protokollet kommer han att finna att han verkligen sagt att vi inte skall vara så dogmatiska. Det tycker jag låter väldigt bra. Då kan vi alltså diskutera från utgångspunkten att vi skall försöka få ett näringsliv som är effektivt. Allt tal om att den statliga företagsamheten ur trygghetssynpunkt och ur informationssynpunkt är överlägsen är då borta. Om herr Jansson inte tycker att det är borta med 100 procent, så är jag fullt tillfredsställd om det är borta till 90 procent.

Herr BLOM (fp):

Herr talman! Herr Jansson sade i sitt senaste anförande att fackföreningsordföranden i Fabriks i det berörda företaget hade dementerat sina tidigare uttalanden enligt referaten. I samtliga tidningar jag läste hade framförts informationen. Den hade inte skötts som den skulle, utan han ansåg att ett privat företag hade gjort det på ett bättre sätt.

Det är ju rätt märkligt att samtliga tidningar har haft den versionen. Må-

Ang. verksamheten inom Durox-koncernen

hända har han av någon anledning senare ändrat sitt uttalande. Det vet jag ingenting om. Men jag vet ju också att SIF:s ordförande framförde precis samma åsikter. Denna andra fackliga part var ju också inblandad, och den hade samma uppfattning att informationen skötts på ett sätt som inte var godtagbart.

Herr statsrådet WICKMAN:

Herr talman! Överläggningen kanske borde vara avslutad, ty de bemötanden jag vill göra gäller herr Dahléns tolkningar av vad jag har sagt. Min erfarenhet är att det är nästan omöjligt att få herr Dahléns att förstå vad man säger. Men för att det inte skall finnas kvar i kammarrens protokoll vill jag ändå upprepa: Vårt agerande i Duroxaffären och vad jag sagt här i dag innebär icke på någon punkt något avsteg från vårt näringspolitiska program eller från de annonser som herr Dahléns så flitigt åberopar.

När vi säger att statliga företag krävs för att trygga sysselsättningen så har vi inte menat — och det vet herr Dahléns i verkligheten mycket väl — att de statliga företagen skulle lösa samtliga sysselsättningsproblem. Det är ju en fullkomligt orimlig tolkning, när 90 procent av industrin är privatägd. Det har heller aldrig inneburit något löfte — jag upprepar det — att den anställde i ett givet statligt företag är garanterad sysselsättning i just det företaget. När vi säger att statligt företagande behövs för att lösa sysselsättningsproblemen — ibland håller också folkpartiet och centerpartiet med om detta — så är det bl. a. i de utsatta regionerna. Statligt företagande behövs också i sådana fall där risktagandet och utvecklingsarbetena — i och för sig fullt legitimt och inte alls beroende på någon ineffektivitet — är så kostnadskrävande att den privata företagsamheten inte orkar bära dem. Jag är också övertygad om att statligt företagande kommer att vara ett

nödvändigt instrument vid vissa branschrationiseringar; ett exempel har vi redan i dag när det gäller verktygsmaskinindustrin. Nej, syftet med hela den diskussion som med sådan intensitet bedrivs rörande frågan om Durox är inte — detta framkom tydligt av herr Bengtsons yttrande — att verkligen analysera vari problemen ligger och hur man skall lösa dem.

Ironisera gärna över mig när jag säger att vi självklart vill förbättra vår apparat. Lika självklart är det att också det privata näringslivet hela tiden måste förbättra sin apparat för att undvika risker för felinvesteringar och ineffektivitet. Vad Duroxkampanjen egentligen syftar till är att misskreditera statligt företagande för att så långt möjligt bekämpa en statlig aktivitet som för vissa partier — detta gäller även centerpartiet men i än högre grad folkpartiet och högerpartiet — av rent ideologiska skäl framstår som en utveckling som måste motarbetas.

Herr Bengtson anser det vara en poäng att det privata näringslivet på industrisidan svarar för den större delen av nyanställningen av de friställda i detta liksom i andra fall och låtsas som om detta skulle bero på att privata företag är särskilt duktiga och effektiva — i många fall är de det, men det är inte detta frågan gäller. Eftersom 90 procent av de anställda i Sverige återfinns inom privata industrier är det självklart att de nya sysselsättningsmöjligheter som erbjuds oftast ligger inom den privata sektorn. Vi kan väl ändå inte i dagens läge med det ännu så länge obetydliga statliga företagandet ställa kravet att statliga företag skall svara för återanställning av alla som blir friställda.

Vi kommer att fortsätta vår aktivitet på det statliga företagsområdet. Herr Holmberg tyckte att det lät kryptiskt när jag sade att den aktiviteten ofta kommer att ske i form av olika samarbets- och samgåendeavtal med privata eller kooperativa företag. Vi kommer

Ang. verksamheten inom Durox-koncernen

inte att fortsätta denna verksamhet för att — som herr Holmberg uttryckte det — rätta till misstag hos statliga företag genom räddnings- eller rätningsaktiöner. Om ett statligt existerande företag har nytta av samarbete med ett privat företag så anser jag att det är självklart att det statliga företaget har skyldighet att pröva denna möjlighet precis på samma sätt som t. ex. Stora Kopparberg och Oxelösund gör. Varför skulle inte ett statligt järnverk ha ett samarbetsavtal med ett privat järnverk om det ur marknadsförings- och produktionspunkt är lämpligt? Vår planering och den aktivitet som vi bedriver är inriktad på att i många fall med utgångspunkt från existerande privata företagsorganisationer, marknadsföringsorganisationer och annat, starta nya företag. Om vi skulle avstå från den möjligheten betyder det att vi skulle avstå från att skapa nya sysselsättningstillfällen, som icke kommer till stånd utan den statliga medverkan det här är fråga om. Jag kan lova herr Holmberg och även de övriga deltagarna i debatten att det icke bara är Duroxaffären som vi får tillfälle att diskutera under vårriksdagen.

Herr DAHLÉN (fp):

Herr talman! Jag lovar att det skall bli min sista replik i denna debatt. Statsrådet Wickmans anförande här i dag har nämligen varit mycket tillfredsställande.

Han har sagt:

1) Inrättandet av statliga företag kan inte lösa alla trygghetsproblem;

2) om ett statligt företag inrättas, kan man inte där ge någon garanti för tryggad sysselsättning för de anställda;

3) ett statligt företag kan inte lova att ge bättre insyn och information åt de anställda, åt arbetsmarknadsparterna, åt den kommun i vilken företaget finns, än vad privata företag kan ge.

Jag tycker det är mycket tillfredsställande besked.

Herr HOLMBERG (h):

Herr talman! Statsrådet Wickman fällde ett yttrande som jag inte vill låta denna session av första kammaren sluta med. Det var då statsrådet Wickman bara kastade ut att högerpartiet — jag nämner bara högerpartiet eftersom jag representerar det; de andra får svara för sig själva — av ideologiska skäl skulle ta avstånd från statlig företagsamhet.

Vi har fört denna debatt på ett mycket lugnt och sansat plan, men tillåt mig säga att jag är ytterligt förvånad över att statsrådet Wickman, som ju tacklat de statliga företagsfrågorna och företagsfrågor över huvud taget i första hand utifrån praktiska effektivitetssynpunkter, skall komma tillbaka till några slags ideologiska föreställningar om att det ena eller andra partiet på grund därav är för eller mot samhällelig verksamhet i denna form. Jag vill därför framhålla att för högerpartiets del är det just effektivitetsfrågorna, de praktiska frågorna, som måste vara avgörande för valet av företagsform. En annan sak är emellertid att vi av erfarenhet — och det har också statsrådet Wickman kunnat konstatera — funnit att enskild företagsamhet visat sig överlägsen statlig företagsamhet på vissa områden, troligtvis de flesta. Det får naturligtvis inte hindra att man bedriver både kooperativ, kommunal och statlig företagsamhet och etablerar samverkansformer mellan dessa olika företagsamheter, under förutsättning att allt detta bedrivs på lika och samma villkor.

Herr statsrådet WICKMAN:

Herr talman! Det beror inte på mig utan på herr Dahléns metod att argumentera att jag åter går upp i talarstolen — både för egen del och med tanke på kammarens ledamöter hoppas jag att det skall vara sista gången i den här debatten.

I varenda debatt använder herr Dahlén den taktiken att han gör en sam-

Ang. rätt till visstidspension för riksdagens ledamöter i vissa fall

manfattning av vad hans motståndare har sagt, och varje gång innebär hans sammanfattning en direkt förvanskning. Den gör det nu på den centrala punkten när det gäller information och insyn i de statliga företagen. De statliga företagens skyldighet är att uppfylla mycket höga krav på information och insyn. Det kan tänkas att det också i fortsättningen kommer att finnas statliga företag, som inte fyller de kraven, men det betyder inte att kraven inte gäller. Som jag sagt tidigare kommer det naturligtvis bland de statliga företagen att begås misstag. Men kom ihåg att det är misstag som kan rättas till därför att staten är ägare och staten har sin bestämda vilja i denna fråga.

Herr Holmberg tog avstånd från ideologin. Det var ju glädjande att herr Holmberg uteslutande använder en odogmatisk effektivitetsvärdering. Men det tog inte lång stund — förlåt att jag säger det — innan herr Holmberg var tillbaka i ideologin genom sin mycket svepande värdering av privat företagande kontra statligt företagande.

Jag vill för sista gången återgå till överlåtelsen av lättbetongtillverkningen i Skövde till Ytong. Det är ju inte därför att Ytong är ett privat företag, som det har möjligheter att driva denna verksamhet effektivare än det är möjligt för staten, utan det beror uteslutande på att Ytong är ett bra och välskött företag med *helt* andra resurser än vad det isolerade Duroxföretaget har och med helt andra möjligheter än vad vi skulle haft att tillföra verksamheten den tekniska "know-how" m. m. som Ytongbolaget besitter.

Jag hoppas emellertid att herr Holmbergs avståndstagande från det ideologiska kommer att bestå, när vi återkommer till dessa frågor under värriksdagens debatter.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Föredrogs första lagutskottets memorial nr 57, föranlett av kamrarnas skilljaktiga beslut beträffande första lagutskottets utlåtande nr 54 över dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 22 juni 1950 (nr 382) om svenskt medborgarskap, m. m., dels i anledning av propositionen väckta motioner, dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i utlänningslagen den 30 april 1954 (nr 193), m. m., i vad propositionen hänvisats till lagutskott och behandlats av första lagutskottet, dels ock motioner om viss översyn av medborgarskapslagstiftningen.

Beträffande detta memorial hade utskottet hemställt, att detsamma måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning.

På gjord proposition bifölls denna hemställan.

Sedermera beslöts på gjord proposition att memorialet skulle läggas till handlingarna.

Ang. rätt till visstidspension för riksdagens ledamöter i vissa fall

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 40, i anledning av framställning från styrelsen för riksdagens förvaltningskontor angående rätt till visstidspension för riksdagens ledamöter i vissa fall m. m. jämte motioner.

I detta utlåtande hade utskottet behandlat en framställning från styrelsen för riksdagens förvaltningskontor, som avlåtits den 6 november 1968, med förslag till ändring i stadgan om ersättning för riksdagsmannaupdragets fullgörande. Förslaget åsyftade, att riksdagens ledamöter skulle få rätt till visstidspension eller avgångsersättning vid avgång före 65 års ålder under vissa förutsättningar. Enligt förslaget skulle för visstidspension erfordras, att leda-

Ang. rätt till visstidspension för riksdagens ledamöter i vissa fall

mot fyllt 50 år vid mandatets upphörande och tillhört riksdagen minst sex år. Hel visstidspension skulle förutsätta 20 riksdagsår. Sådan pension skulle för månad utgöra 30 procent av det vid varje tidpunkt gällande basbeloppet enligt lagen om allmän försäkring. Då antalet riksdagsår vore mindre än 20 och rätt till pension föreläge, skulle den månatliga pensionen för varje riksdagsår utgöra 1,5 procent av förenämnda basbelopp.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels den under allmänna motionstiden väckta motionen II: 647, av herr *Rubin*,

dels ock följande i anledning av framställningen väckta motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 1027, av herr *Werner*, och II: 1299, av herr *Hermansson m. fl.*,

2) de likalydande motionerna I: 1034, av fröken *Ranmark m. fl.*, och II: 1311, av fru *Sjövall m. fl.*,

3) de likalydande motionerna I: 1035, av herr *Nilsson, Ferdinand*, och herr *Olsson, Johan*, samt II: 1309, av herr *Eriksson* i Bäckmora och herr *Johansson* i Skärstad,

4) motionen II: 1300, av herr *Wernbro*,

5) motionen II: 1308, av herr *Gustavsson* i Alvesta och herr *Jonasson*, samt

6) motionen II: 1310, av herr *Sjöholm*.

I motionerna I: 1027 och II: 1299 hade anhållits, att riksdagen måtte avslå styrelsens för riksdagens förvaltningskontor nu föreliggande förslag till ändring i stadgan den 21 februari 1941 (nr 98) om ersättning för riksdagsmannaupdragets fullgörande.

I motionerna I: 1034 och II: 1311 hade yrkats, att riksdagen skulle med avslag å förvaltningskontorets förslag antaga förslag till lag om ändring i stadgan den 21 februari 1941 (nr 98) om er-

sättning för riksdagsmannaupdragets fullgörande i enlighet med de riktlinjer, som angivits i motionerna, och med den utformning, som det finge ankomma på konstitutionsutskottet att utarbeta.

I motionerna I: 1035 och II: 1309 hade föreslagits, att riksdagen skulle avslå förvaltningskontorets skrivelse av den 6 november 1968 angående ändring i ersättningsstadgan samt att riksdagen i skrivelse till förvaltningskontoret skulle hemställa, att nytt förslag måtte föreläggas 1969 års riksdag.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte

A. med avslag på motionerna

II: 647,

I: 1027 och II: 1299,

I: 1034 och II: 1311,

I: 1035 och II: 1309,

II: 1300,

II: 1308 samt

II: 1310

och med bifall i huvudsak till förevärande framställning från styrelsen för riksdagens förvaltningskontor, för sin del antaga det som bilaga till utlåtandet intagna lagförslaget; och

B. besluta, att kostnaderna för pensioner och ersättningar enligt de nya bestämmelserna skulle bestridas från fjortonde huvudtitelns förslagsanslag till Pensioner åt f. d. riksdagsledamöter m. fl.

Herr **WERNER** (vpk):

Herr talman! I de senaste årens inrikespolitiska debatt och inte minst i årets valrörelse intog frågan om låginkomstproblemet och jämlikhetsproblemen en mycket dominerande plats. Även efter valet har denna debatt gett eko i detta hus både i remissdebatten och senare — jag tänker därvidlag på debatten kring beslutet att tillsätta en utredning i syfte att föreslå en sänkning av gruvarbetarnas pensionsålder.

Inom den fackliga och politiska ar-

Ang. rätt till visstidspension för riksdagens ledamöter i vissa fall

betarrörelsen har denna debatt pågått länge, och man har också fastslagit riksdagens medansvar för det nuvarande tillståndet liksom ansvaret för att en ekonomisk och social utjämning verkligen påbörjas.

Mot denna bakgrund är förslaget från riksdagens förvaltningskontor om visstidspensioner för riksdagsledamöter mycket förvånande. Det går inte att hävda att riksdagsledamöterna hör till de grupper i samhället, för vilka förbättringar vare sig lönemässigt eller beträffande sociala förmåner är en första gradens angelägenhet. När det gäller pensionsfrågan står exempelvis en sänkning av pensionsåldern för gruvarbetare och andra arbetare med tunga och hälsovådliga yrken främst på dagordningen.

Redan inom ramen för nuvarande bestämmelser har riksdagsledamöterna betydligt bättre pensionsförmåner än flertalet medborgare i vårt land. Det kan inte vara riktigt att vi riksdagsmän skall tillerkänna oss som generell grupp en pension i vissa fall redan vid 50 års ålder, utan att vi samtidigt är beredda att ge flertalet medborgare tillnärmelsevis samma förmån. Hur skall vi kunna bli tagna på allvar mitt uppe i en debatt om jämlikhetsproblemen, om vi skulle besluta i enlighet med förvaltningskontorets av konstitutionsutskottet praktiskt taget till 100 procent accepterade förslag? Den enda punkt där konstitutionsutskottet går emot förvaltningskontorets förslag är beträffande undantagsregeln om 45-årsgränsen. I detta fall säger sig utskottet ha hyst viss tvekan.

Jag delar den uppfattning som kommit till uttryck i en ledare i Nya Norrland för nästan på dagen en månad sedan där följande säges: "Att ge en avpolletterad 50-åring 21 000 kronor om året fram till den ordinarie pensionsåldern som tack för sex års riksdagsarbete är en utmaning mot all anständighet. Det går inte att hänvisa till 50-åringarnas svåra läge på arbetsmark-

naden. Skogsarbetare Karlsson i västra Angermanland kan, när han blir utstamrad ur arbetslivet och om han är 60 år, få 800 beskattningsbara kronor i månaden av samma statsmakter som nu själva enligt riksdagens förvaltningskontor skulle honoreras med 1 740 kronor i månaden tio år tidigare."

Jag tror inte heller att de nuvarande pensionsbestämmelserna motverkar en föryngring av riksdagen. Det skulle verkligen vara illa ställt, om inte andra faktorer än löne- och pensionsförmåner var avgörande vid nominering av kandidater till Sveriges riksdag.

Herr talman! Jag kan inte acceptera ett förslag som det föreliggande, som inte endast är ägnat att vidga klyftorna i fråga om sociala förmåner utan också är ett sabotage mot alla utjämningssträvanden. Det är dessutom ett förslag, som i sig självt innebär stora orättvisor mot dem som eventuellt skulle komma i åtnjutande av denna visstidspension.

Eftersom vi inte godkänner de motiveringar som legat till grund för riksdagens förvaltningskontor såsom skäl för det här förslaget, vilket nu konstitutionsutskottet i allt väsentligt accepterar, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till motionsparet I: 1027 och II: 1299.

Herr PERSSON, YNGVE, (s):

Herr talman, ärade kammarledamöter! Föreliggande förslag torde komma att gå till riksdagens historia som ett av de mera märkliga, oavsett om de vinner riksdagens bifall eller ej. Ett godkännande kommer emellertid att bli en ständig påminnelse om den fara som ligger i en ordning, där förmånstagar-kretsen också är den beslutande. Ett godkännande kommer inte att få det försonande eftermålet som ändå brukar följa ett »olycksfall i arbetet», eftersom grava invändningar gjorts och kommer att göras i dag både i denna kammare och i medkammaren, innan beslut fat-

Ang. rätt till visstidspension för riksdagens ledamöter i vissa fall

tas. Att sålunda i efterhand skylla på förbiseende torde inte gå för sig. Inte heller kan man skylla på att man inte förstått vad det är fråga om, eftersom förslaget som sådant är mycket enkelt att förstå. Det är bara sakskälen som är oförståeliga, eftersom de egentligen inte alls finns.

Framtida forskare i politisk historia kommer att kunna konstatera bl. a. att de som försvarar det här dokumentet är beredda att behandla sin egen kår efter helt andra sociala och mänskliga principer än de praktiserar som socialpolitiker och lagstiftare för medborgarna i allmänhet. Föreställningen att den enskilde riksdagsmannen, som blir arbetslös från riksdagen, skulle vara i någon principiellt eller sakligt svårare situation än andra grupper i samhället håller nämligen inte alls enligt mitt förmenande.

Dessutom kan det ju inte vara fråga om ett gruppbehov utan om ett individbehov. När olyckan drabbar någon i form av tvång till arbetsbyte eller arbetslöshet, är det inte besvärligare för riksdagsmännen än för andra. Det är den sakliga situationen i det enskilda fallet som blir intressant. Förslaget bygger sålunda på en fiktion, sprungen ur en helt annan omvärldstanke och omsorg än den som riksdagen och vårt samhälle är beredda och har möjlighet att bestå medborgarna i allmänhet.

Vad det här är fråga om är att betala ut pension, i vissa fall från 50 år, till fullt friska personer, detta t. o. m. om vederbörande har anställning på annat håll än i allmän tjänst, alltså på den privata arbetsmarknaden eller inom organisationslivet eller om han bereder sig inkomster som egen företagare eller t. ex. storrentier. Det kan alltså inträffa att en person, som kommer in i riksdagen vid 30 års ålder och lämnar den vid 50, kommer att få en pension vid avgången, mätt efter dagens förmånssituation, på drygt 20 000 kronor om året. Om vederbörande inte vill, behöver han eller hon inte mera göra ett

enda produktivt handtag och sålunda bidra till folkförsörjningen under resten av sitt liv. Även till den som har en enskild tjänst eller tjänar pengar som företagare utgår denna pension ograve-rad.

Det är alltså i detta fall inte fråga om att ersätta förlorad arbetsinkomst på grund av arbetsoförmåga eller hög ålder, utan rätt och slätt om ett mycket exklusivt förmånssystem, vilket i mycket ringa grad eller ingen alls har karaktär av pension. Den som exempelvis har 100 000 kronor i årsinkomst kan alltså, beroende på antalet år i riksdagen, vid sidan av denna lön kamma hem mellan sex och tjugo tjugondelar av en pension på cirka 20 000 kronor. Jag mistänker att det är sådant som kallas för mums filebabba!

Nu gällande pensionering av riksdagsmän mellan 65 och 67 år kan naturligtvis med viss rätt kallas visstidspensionering. Det är ju en övergångsform till den ordinarie pensioneringen.

Jag ifrågasätter dock om det är en rimlig beteckning över huvud taget på de förmåner som utskottet nu vill tillerkänna oss riksdagsmän. Det är här inte fråga om att ersätta utebliven lön på grund av uppkommen arbetsoförmåga genom sjukdom eller invaliditet eller hög ålder, utan avsikten är att årligen betala ut pengar därför att vederbörande har bytt yrke, till och med även om det har skett på grund av vederbörandes egen åtrå att lämna riksdagen — märkliga tanke! — och om man har övergått till ett både lindrigare och väsentligt bättre betalt arbete. Detta kan jag omöjligt kalla för pension med hänsyn till vad vi normalt lägger i det uttrycket. Benämningen visstidspension är inte mycket bättre. Men det låter naturligtvis bra med termen pension, och jag förstår, om detta förslag genomföres, att riksdagsmännen vid 50 års ålder kommer att känna sig som pensionärer. Många kanske redan känner sig nerslitna redan vid tanken på detta lovande system!

Ang. rätt till visstidspension för riksdagens ledamöter i vissa fall

Utskottet har gjort det verkligt enkelt för sig. Man bevisar egentligen ingenting beträffande behovet av detta arrangemang. Ett resonemang, som är i svang och som skall legitimera systemet, är att den som lämnar sitt ordinarie arbete för ett riksdagsuppdrag har svårare än andra att få nytt jobb. Han måste räkna med att få ta sämre betalt arbete än andra på grund av frånvaron från det gamla yrket under riksdagsperioden. Rent teoretiskt kan naturligtvis sådana fall inträffa. Det är ju alldeles klart. Strängt taget kan vad som helst inträffa för individen. Men jag är övertygad om att riksdagsmännen i allmänhet i viss ålder kanske med ytterst få undantag har minst lika lätt som andra i motsvarande åldersgrupp att skaffa sig nytt arbete.

För det första så glömmar man nog inte sitt yrkeskunnande så lätt som man har försökt göra gällande i debatten, om man över huvud taget har haft något förstås. För det andra ger riksdagsarbetet allmänna insikter, kunnande och erfarenheter som absolut måste vara till gagn vid arbetssökandet. Vidare kommer antalet sådana tjänster som kan ligga bra till för en riksdagsman att öka snabbt. Jag skulle också tro att riksdagsmännen kommer att kunna göra sig gällande på de mera expansiva sektorerna när det gäller arbetskraftsefterfrågan i framtiden. Se t. ex. på socialpolitiken och kommunernas engagemang där.

Vi skall även komma ihåg, att vi nu kräver ett nytänkande och en ny politik när det gäller inställningen till medelålders och äldre arbetskraft. Detta gör sig visserligen inte särskilt mycket gällande inom industrisektorn för närvarande, men vi måste snabbt komma till rätta med den sneda politik vi för på detta område om inte annat så genom lagstiftningens hjälp. Vi kan nämligen inte ha det på det sättet i framtiden, att arbetsgivarna ensidigt och hän-synslöst sorterar arbetskraft t. ex. efter

det kalendariska år den anställda har på nacken.

I debatten utanför kamrarna — men i farlig närhet av dessa — har i denna fråga sagts mycket som präglas av slappt tänkande och respektlöshet inför jämlikhetstanken. Sålunda har det bl. a. sagts att om vi inte ordnar en god pension — ja, t. o. m. en bättre pension än utskottet föreslår — riskerar vi att den före detta riksdagsmannen »får ta vilket jobb som helst». Jag citerar detta därför att jag tror att ett sådant tänkande — omedvetet hoppas och tror jag — har påverkat den opinion som ändå finns till förmån för förslaget.

Alltså, uttryckt i klartext: riksdagsmannen är mera värd än folk i allmänhet och kan därför rimligtvis inte finna sig i samma öde som andra, nämligen att få ta det jobb som står till buds då valfrihet inte föreligger. Riksdagsmannen är tydligen ett sprödare blomster, värd en annan omsorg och hänsyn än andra, t. ex. alla de som måste göra dessa »vilka jobb som helst» för att vårt samhälle över huvud taget skall fungera.

Jag erkänner givetvis att om man fått vanor som man trivs med och betraktar som förmånliga så känns det många gånger mycket hårt att behöva lämna dem. Men det kan inte vara hårdare för en riksdagsman än för alla andra i den skara på hundratusentals människor, som bara under loppet av några år tvingas byta arbete och yrke och oftast får ur olika synpunkter mindre förmånliga sysselsättningar.

Nej, vad det här rör sig om — oavsiktligt eller avsiktligt — är att genomföra en uppenbart orättvis privilegielagstiftning till riksdagsmännens förmån.

Bortsett från det sakligt oberättigade i denna reform finns en aspekt på problemet, som väl redan framgått indirekt men som jag vill lägga kammarkollegera på hjärna och hjärta.

Som jag flera gånger har framhållit här i kammaren — nu senast i den all-

Ang. rätt till visstidspension för riksdagens ledamöter i vissa fall

mänpolitiska debatten — har vi ett utpräglat privilegiesamhälle på löne marknaden, så orimligt att krafttag måste tas även på kort sikt. Ingen tvekan kan heller råda om att det ytterst blir statsmakterna som har ansvaret för att denna nyordning förr eller senare kommer till stånd, om inte parterna själva klarar upp den historien på ett något så när tillfredsställande sätt. Att det i riksdagen finns respekt för rim och reson på ifrågavarande område visar inte minst de allmänna olustreaktioner, som följde på vissa höglönegrupperns agerande för tre år sedan. Skulle riksdagen nu godkänna det framlagda förslaget har man skapat ett monument över privilegie-tänkandet, som kommer att allvarligt försvåra för riksdagen att i andra sammanhang reagera mot och komma till rätta med privilegietänkandet. Riksdagen har då avhänt sig den integritet, åtminstone moraliskt, som den behöver för att kunna fungera effektivt i andra sammanhang; och den har gjort det på ett mycket betänkligt sätt.

Sedan kommer riksdagsledamöterna att åka hem och i primär- och sekundärkommuner, kanske även på andra håll, fortsätta uppbyggnaden av detta orimliga system som man redan har börjat tillämpa i kommunerna, vilket tycks vara den egentliga inspirationskällan till föreliggande förslag. Här har vi ett strålande exempel på hur slarv och feltänkande sprider ringar omkring sig utan att folk har klart begrepp om vad som pågår och inser vad man skapar.

Någonstans i utskottets utlåtande talar om att »breda och fördjupa demokratins medborgerliga förankring». Man tänker där på rekryterings- och kontaktaspekterna.

Nu är ju den politiska demokratin en arbetsform för att förverkliga demokratin människorna emellan på livets olika områden. Använder man politiska instrument för att skapa ojämlikhet, som det här rör sig om, skall man faktiskt inte tala om demokrati i sam-

manhanget. Den politiska demokratin är inte till för den politiska demokratin, utan för människorna och en förbättring av deras livsvillkor. Detta visar bara vad alla vet, nämligen att man kan ge den mest trista sak de vackraste klädnader. Men därför ändras som bekant inte innehållet.

Jag vill också erinra om att det finns arbetslöshetsförsäkringar. Vi har det speciella arrangemanget med äldrestödet, vi har sjukförsäkringar och pensionsförsäkringar i övrigt. Därför kan det inte vara tal om att vi skulle sitta alldeles i sjön.

Ärade kammarledamöter! Jag vill inte a priori hävda, att det inte skulle finnas något skäl över huvud taget för en uppmjukning av nuvarande pensionsystem för riksdagsmännen. Men om så sker skall det gälla en pensionering i egentlig mening, och inte någon sorts lön i de låga åldrar som man har tänkt sig enligt utskottets förslag. Jag har inte heller någonting emot att det blir ett avgångsbidrag i egentlig mening i vårt fall, på samma sätt som gäller på den öppna arbetsmarknaden.

Kollegan herr Ferdinand Nilsson har motionerat om avslag på utskottets förslag och om återremiss till vederbörande styrelse.

Jag ber, herr talman, att få ansluta mig helt till detta motionsyrkande, som alltså innebär att utskottets förslag avslås och att ärendet återremitteras. Det skulle ge oss möjlighet att inom riksdagsgrupperna och man och man emellan verkligen tänka igenom denna fråga, och det skulle förhindra oss från att göra en kapital dumhet, som kommer att bli en belastning för oss framöver.

Jag är helt införstådd med att utskottet ömmar för de riksdagsmän, som är i det prekära läget att de kan slås ut av riksdagsreformen. Jag vet inte om det är formellt möjligt, men jag utgår från att så är förhållandet. Under sådana omständigheter vill jag deklarerat att om riksdagen beslutar återremiss och där efter ett förslag läggs fram, som riks-

Ang. rätt till visstidspension för riksdagens ledamöter i vissa fall

dagen finner det vara rimligt att effektuera, har jag absolut inte någonting emot att det får retroaktiv verkan. Jag skjuter inte in mig på någon särskilt utsatt grupp i dag. Detta är för mig en principfråga, en praktisk fråga och även en ekonomisk fråga av största vikt.

Jag vore glad om denna kammars ledamöter slöt upp på herr Ferdinand Nilssons linje. Vi kan inte stå till svars med att göra en sådan här sak. Även om det finns detaljer som det kan förefalla finnas något förnuft i, kan vi inte ta förslaget som helhet. Om vi gör det, förlorar vi möjligheterna att föra en verkligt aktiv debatt om socialförsäkringssystem och avtalsförmåner över huvud taget, en fråga som nu tränger sig på med enorm kraft och som vi inte kan vara oberörda av.

Jag vill erinra om den händelse som inträffade för tre år sedan. Inom alla partier gick vi omkring och svor mer eller mindre över att vi var så följsamma den gången. Jag är rädd att vi håller på att förhastas oss en gång till, och denna gång ännu mera.

I detta sammanhang känner jag, herr talman, ett behov av att göra en liten deklaration, men sedan skall jag sluta mitt anförande.

Jag har talat om pensioner — eller vad vi nu skall kalla det. Jag har väl också för en och annan gjort klart, att jag tycker att det var psykologiskt mycket olyckligt att vi följde SACO förra gången. Men jag har aldrig uttalat mig om riksdagsmännens löner, och för att ni inte skall få ett snedperspektiv alldeles i onödan i fråga om vad jag är ute efter vill jag säga att jag — som är anhängare av arbetsvärdering, vid vilken hänsyn tas till arbetstid, ansvar osv. — är övertygad om att det går att försvara vår riksdagsmannalön. En annan sak är att man bör välja rätt tillfälle och rätt metod. Det är vad vi har diskuterat under årens lopp.

Det vi nu sysslar med finner jag däremot ingen möjlighet att försvara.

I detta anförande instämde herrar *Stadling* (s), *Högström* (s) och *Oscar Carlsson* (s).

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Dagens förhandlingar här i kammaren har dragit ut på tiden, och jag vill endast helt kort antyda vad som varit avgörande för mig när jag varit med om denna motion.

Jag vill understryka att jag sedan början av 1930-talet från partikansliet, från kammarläktare och sedan i kammaren ganska väl har följt med förhållandena inom riksdagen. Jag har funnit fall som har varit upprörande — fall då män som gjort en hedrande och hygglig insats råkat i en situation, som inte kan anses rimlig, riktig och försvarlig. Jag vill understryka att jag är klart positiv när det gäller att förhindra sådant.

Jag vet emellertid också att miljön i riksdagen inte är sådan, att den gör människor i sin fulla arbetskraft odugliga att försörja sig själva efter tre—sex års riksdagsvistelse eller i 50-årsåldern. Det är ett orimligt betraktelsesätt som jag måste reagera emot.

Föreliggande förslag har utsatts för en så pass hård kritik att det väl behövs överses. Därvid förutsätter jag att vi snart nog och i ett lämpligare läge kan erhålla ett nytt, bättre och mera skäligen avvägt förslag.

Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till motionerna nr I: 1035 och II: 1309.

Herr LUNDBERG (h):

Herr talman! Jag skall försöka anslå en något annan ton än "Mums filibabba"-Persson, och jag ber att redan från början få avisera åsikter tvärt emot de föregående talarnas.

Konstitutionsutskottets utlåtande nr 40 berör oss själva; vi som just nu tillhör denna kammare och medkammaren och alla som skall efterträda oss. Det berör oss som enskilda människor

Ang. rätt till visstidspension för riksdagens ledamöter i vissa fall

och medborgare, och då blir vi plötsligt så försiktiga, ja nästan blyga.

Att begära något för egen räkning är känsligt. Det kan och det kommer att misstolkas och bli föremål för ironiska och spetsfundiga kommentarer. Jag förstår och respekterar de kolleger, som vill ligga lågt i ett ärende som detta. Men om det finns sakliga skäl att plädera för och begära en förbättring av föreliggande förslag är det väl också en skyldighet gentemot de kamrater, som direkt och påtagligt är berörda av förslaget, att vi framför dessa skäl och arbetar hårt för att få en viss förbättring till stånd och — om detta till äventyrs skulle misslyckas nu — att försöka ge ärendet en skjuts framåt för en positiv omprövning senare.

Vilket slags människor är det som just nu sitter i riksdagen? Att det är en blandad skara av olika individer är fullt klart — en heterogen samling. Det skall och bör vara på det sättet. Därmed följer också att en del av oss är i mera direkt behov av ekonomisk trygghet av det slag, som avsikten är att skapa enligt konstitutionsutskottets förslag, än andra kamrater, som t. ex. herr Yngve Persson och jag själv med våra sexsiffriga tal i inkomststatistiken och med våra välordnade pensionsförhållanden.

Jag skall för att belysa situationen något syssla med två begrepp — riksdagsledamöternas ålder och inkomster.

Om åldern är kunskaperna exakta. Om inkomsten talar officiella siffror, vilka självfallet också är exakta och korrekta men inte helt lättolkade. Det torde vi alla här känna till och särskilt specialisterna i bevillningsutskottet.

Alltnog — åldern. Det finns nog så intressanta siffror framräknade, t. ex. den att den andra kammaruppsättning, som nu avgår, har den högsta medelåldern — den var år 1965 efter nyvalet 53,6 år — som någonsin förekommit i riksdagen sedan nuvarande tvåkammerssystem infördes. Man kan också konstatera att svängningarna varit förvånansvärt små, att medelåldern i förs-

ta kammaren legat ett par år högre än i medkammaren och att ingen tendens till föryngring har kunnat spåras; tvärtom på andrakammersidan.

Sedan vill jag presentera en annan siffra, som jag räknade fram i går, och som är direkt relevant för det nu diskuterade ärendet. Det är siffran som anger åldern vid inträde i riksdagen. Medianåldern, dvs. den ålder som hälften av ledamöterna underskred och hälften överskred vid sitt inträde i riksdagen, är vad gäller i dag sittande riksdagsuppsättning för första kammarens del 47 år och för andra kammarens 45 år. Det finns en viss osäkerhet i materialet — jag har inte tagit hänsyn till att några ledamöter har haft "permission" över någon valperiod och sedan kommit igen. För det följande resonemanget kan vi dock bortse från den felaktigheten, den påverkar inte bilden.

Inträdesåldern har sin betydelse för bedömning av skäligheten i det förslag till förbättring av det nu i betänkandet presenterade förslaget, som jag kommer att ställa.

Förutom medianåldern kan det vara av värde att veta, hur många som kommit hit unga, om jag får beteckna dem som inte fyllt 40 år före entrén här på det sättet. Det rör sig i dag om 27 ledamöter i första kammaren och 65 i den andra. Det är slående, men vid eftertanke självklart, att man just i den samlingen finner de flesta utpräglade representanterna för politikerkraet, "the political man". Det gäller veteraner som herrar Erlander, Ohlin, Sven Andersson och Kinna-Ericsson men också herrar som Allard, Alemyr och Ahlmark, för att ta några exempel bland A-pojkarna.

Det är knappast den kategorin verkliga yrkesmän som kan komma att behöva den förbättring i pensionsvillkoren som jag föreslår. Jag nämner detta därför att jag fått den uppfattningen, att den som inväljs ung och väl omväljs en gång, sedan oftast sitter mycket länge och mera sällan kommer att nyttja visstidspensionens förmåner. Som

Ang. rätt till visstidspension för riksdagens ledamöter i vissa fall

underlag till ganska illvilliga räkneexempel både i pressen och här i kammaren kan de här unga politiska lejonerna väl användas, men vi bör kanske räkna mera verklighetstroget och medelvenssensskt.

Den fyrpartimotion, som i andra kammaren har Elisabet Sjövall som första namn och som jag väckt i denna kammare, har beskärts en välvillig skrivning från konstitutionsutskottets sida. Man säger att man inte nu kan förorda ändringen från 20 kvalifikationsår till 12 för full pension.

Det kan vara farligt att läsa mellan raderna i ett utskottsutlåtande. Dock tror jag mig stå på ganska säker grund, när jag ur utskottets formulering utläser en tankegång att behandla frågan i två etapper: först få igenom det föreliggande enhälliga utskottsförslaget och sedan — sannolikt — ta nästa steg. Jag tror att det skulle vara lika bra att ta det något längre steget på en gång och få det hela överstökad. De syrliga presskommentarerna kommer vi ändå inte ifrån! Vad beträffar den kritiska attityd som odlas på en del håll så snart det gäller riksdagsmännens ekonomiska villkor har vi bara att konstatera, att den existerar.

Innan jag går in på inkomstförhållandena hos riksdagsmännen vill jag helt kort berätta, vad sänkningen av gränsen från 12 till 20 år skulle betyda i pengar i dag. Den som suttit i riksdagen i sex år och får gå någon gång efter fyllda 50 år skulle få 870 kronor per månad fram till 65 års ålder, då andra villkor träder i kraft. Efter nio år dvs., efter tre lyckade valkampanjer enligt den nya ordningen, skulle månadspensionen utgöra 1 305 kronor för att efter 12 års riksdagsarbete komma upp i 1 740 kronor.

Om jag kopplar ihop detta med den tidigare redovisade medianåldern 45 och 47 år — som förenklat kan slås ihop till 46 år — så finner vi ett typfall. Det är en 58-åring som i 12 år arbetat i riksdagen och som, när han un-

der de närmaste sju åren fram till 65 års ålder skall försörja sig med annat arbete, får en arbetsfri grundinkomst eller visstidspension på 1 740 kronor i månaden. Jag finner detta rimligt.

Jag har förstått att fru Elisabet Sjövall i andra kammaren kommer att föra ett resonemang om svarigheten — eller omöjligheten — att kombinera riksdagsarbetet med annat arbete och om den ökade arbetsbelastningen i riksdagen. Jag skall med min korta erfarenhet här inte göra det utom i så måtto, att jag kan till fullo bestyrka omöjligheten att här försöka göra ett helt och fullt arbete och samtidigt göra en nämnvärd insats på hemmaplan.

Jag vill ett ögonblick beröra möjligheterna till förnyring av den blivande kammaren efter 1970 års val i relation till detta förslag. Utskottet skriver på sidan 4 i betänkandet på tal om önskemålen om förnyring av riksdagen: »Det är från denna synpunkt otillfredsställande, om nomineringsförfarandet måste påverkas av hänsyn till de fungerande riksdagsledamöternas ekonomiska situation. En annan viktig synpunkt är att det blir alltmer angeläget att säkra en god rekrytering till riksdagen.»

Jag håller helt och fullt med om detta. Och jag skulle vilja be dem som är negativa till principerna i förslaget och njugga med villkoren att allvarligt tänka på dessa rader i utskottsbetänkandet. En ekonomisk grundtrygghet för sittande riksdagsman vid en eventuell genomklappning ger de bakomliggande valorganisationerna en större frihet och den bör komma att leda till en förnyring av den nya kammaren.

»Förtidspensionering» på någorlunda hyggliga villkor kommer att ge ny friskhet åt vår främsta valda församling, åt riksdagen.

Det finns också en annan synpunkt: den enskilde riksdagsmannens större personliga oberoende i förhållande till sina uppdragsgivare, sina valmän. Det kan finnas situationer då detta är ytterst värdefullt, och det ligger också

Ang. rätt till visstidspension för riksdagens ledamöter i vissa fall

helt i linje med vår grundtanke att imperativa mandat icke skall existera.

Sedan skall jag säga några ord om inkomstförhållandena. Jag har haft tillfälle att ganska flyktigt ögna igenom ett färskt material — ett indiskret material — beträffande våra inkomstförhållanden enligt sista tillgängliga siffror från taxeringsmyndigheterna. Dessa är visserligen fullt offentliga, men själv känner jag det kanske litet närgånget att studera en sådan sammanställning. Det var dock välbetänkt för att få ett grepp om detta ämne.

Helt summariskt vill jag nämna, att 27 procent av riksdagsmännen har mindre än 50 000 kronor per år i till kommunal beskattning taxerad inkomst. Min slutsats blir då att det finns ett antal riksdagsmän, som enbart eller så gott som enbart har riksdagsarbetet som inkomst. Av yrkestillhörigheten att döma rör det sig just om personer som kommer att få svårigheter om de ganska långt upp i levnadsåren försöker gå tillbaka till sitt ursprungsyrike. Det rör sig inte enbart om personer med LO-anknytning utan även personer ur tjänstemannaleden.

En sådan svår situation inträffar vid detta årsskifte men det berör ett relativt fåtal. Om två år blir läget ett helt annat. Vissa beräkningar har gjorts som pekar på att ett ganska stort antal ledamöter då kommer att lämna detta arbete och få sådana svårigheter. Jag anser det riktigt att redan nu genomföra den ganska moderata förbättring, som den ändrade kvalifikationstiden innebär. Andra vägar till förbättring skulle kunna tänkas, men jag skall inte gå in på detta nu utan nöja mig med att framställa ett yrkande som jag räknar med skall kunna få kammarens stöd.

Jag yrkar, herr talman, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan med ändringarna,

att i mom. andra stycket i lagförslaget får följande lydelse: »För hel visstidspension erfordras minst tolv riksdagsår. Sådan pension utgör för månad

30 procent av det vid varje tidpunkt gällande basbeloppet enligt lagen om allmän försäkring. Då antalet riksdagsår är mindre än tolv och rätt till pension föreligger, utgör den månatliga pensionen för varje riksdagsår 2,5 procent av förenämnda basbelopp.»

och att riksdagens förvaltningskontor får i uppdrag att framlägga förslag till motsvarande ändringar i redan gällande regler om pension för riksdagens ledamöter och deras efterlevande.

Texten till yrkandet föreligger i stencil som kommer att delas ut till kammarens ledamöter.

Herr talman! Minnesgoda kammarledamöter kanske erinrar sig att jag redan sjungit min svanesång. Jag har likväl vågat tala även i detta ärende, eftersom jag funnit det angeläget, och jag hoppas att jag därigenom skall kunna bidra till att ärendet får en positiv lösning.

Herr **PETTERSSON, GEORG**, (s):

Herr talman! Jag vill ta upp ett par saker som framkommit i debatten men som jag anser vara fel.

Det har sagts att vi skulle ha bättre pensioner än andra. Så är icke fallet. ATP är det pensionssystem som riksdagsmännen har. Att det nu skulle röra sig om en sänkning av pensionsåldern är inte heller riktigt, generellt sett. Av det 60-tal riksdagsmän, som slutar vid årsskiftet, är det elva som kan erhålla visstidspension. Av dem är två födda 1904 och en 1905; det gäller alltså bara en pension några månader.

Bland dem som sedan är kvar finns det sådana, som inte har ett arbete när de lämnar riksdagen om de har blivit utslagna i valet. Jag skulle vilja säga till herr Yngve Persson, att det alls inte är så enkelt att gå ut och få ett jobb. Det kan gå bra om man har ett jobb och är riksdagsman samtidigt. Men är man utan jobb när man upphör att vara riksdagsman är läget inte så enkelt. Man har ju upplevt, när det har inträffat föränd-

Ang. rätt till visstidspension för riksdagens ledamöter i vissa fall

ringar som medfört att människor har blivit utslagna, att de har stått där utan arbete. Jag känner till fall från byggnadsbranschen, där man inom organisationerna på annat sätt har försökt medverka så att man kanske kunnat ordna något tillfälligt ombudsmannaskap osv.

Det måste väl också vara fel att säga, att vi skulle kunna tillhöra arbetslöshetsförsäkringen. Jag har tillhört fackförbund, men jag kan inte nu vara med i en arbetslöshetskassa.

Detta förslag innebär egentligen att man skapar samma trygghet som man har på arbetsmarknaden i övrigt.

Det är väl också att märka, att det kan sägas ligga en hel del i vad herr Lundberg sade om att förslaget inte är så särdeles generöst. Man skall nämligen ha varit i riksdagen i sex år och vara över 50 år gammal. Vi hörde att medelåldern för dem som kommer till sin första riksdag var 45 resp. 47 år. Man måste alltså ha kommit rätt långt upp i åren, innan man kan få den lägsta pensionen — drygt 6 000 kronor om året. Man har då varit borta från arbetslivet i sex år. Det kan hända att de sex åren innebär att man får en mycket lägre lön, om man över huvud taget får ett jobb.

Jag kan inte förstå det resonemang som förs. Det är inte fråga om att riksdagsmännen skall förse sig med några stora, utomordentligt fina förmåner. Underligt var det att herr Yngve Persson pratade runt omkring, men när han kom in på sakfrågan — vad ville han? Jo, han ville ha förslaget, men han ville återremittera det för en ändring. Vilken ändring vill herr Yngve Persson ha? Vilka förslag skulle herr Yngve Persson i så fall vilja skicka med till förvaltningskontoret? Hur många år skall anses vara minimum? Herr Yngve Persson måste ju ha en egen mening.

Detsamma gäller för herr Ferdinand Nilsson. Det går inte för sig att bara återremittera ett ärende. I vilken riktning skall ändringen gå? Är avsikten att

förvaltningskontoret skall komma med ett förslag i den riktning, som herr Lundberg föreslog? Eller i någon annan riktning? Åldersgränsen 55 år har också nämnts i en motion. Är det den gränsen man vill ha, eller vill man ha samma pensionsålder som gäller för LO:s ombudsmän — 60 år? Det kanske inte vore så dumt!

Det vore bra att få reda på sådana ting när man diskuterar denna fråga. Man för en överdriven propaganda när man säger att riksdagsmännen skulle pensionera sig vid 50 år. Det är inte många som kan göra det, ty de har inte suttit i riksdagen i sex år när de uppnår den åldern. Sådant resonemang kan man kalla för slag under bältet.

Man kan också säga att den kritik, som nu riktas mot riksdagsmännen, också riktas mot våra kommunalmän. Kommunförbundet och Landstingsförbundet har utfärdat rekommendationer när det gäller pensionering av kommunala förtroendemän. De rekommendationerna är väsentligt generösare än det föreliggande förslaget. Jag känner inte till att det har rått några delade meningar när man beslutat om dessa saker. Det är ett inte helt rättvist betyg, som sätts på våra kommunalmän. Varför har man infört dessa pensionsregler? Jo, därför att man inte har någon trygghet i anställningen. Man kan förlora ett förtroendeuppdrag. Därför har särskilda pensionsbestämmelser införts som innebär att man kan få pension efter *en* period, men för att få full pension skall man ha innehåft uppdraget i tre perioder, tolv år.

Det finns mycket som talar för att politiska förtroendeuppdrag borde värderas lika och behandlas lika. Det ligger väl också en liten tanke i den riktningen i vad utskottet säger om att det finns skäl för den motion, som vill skapa likhet mellan kommunala förtroendemäns pensioner och förordnandepensionerna. Vi har emellertid inom utskottet ansett att vi inte kan ta itu med detta spörsmål nu.

Ang. rätt till visstidspension för riksdagens ledamöter i vissa fall

Här kanske man också kunde ta upp förslaget om 12 år. Det kan låta bestickande, men det är inte så enkelt att ordna. Jag anser att det skulle vara oerhört äventyrligt om riksdagen skulle fatta beslut i enlighet med det förslag som nu ligger på riksdagens bord, detta därför att vi, som jag sade förut, har ATP. Det är intjänade pensionspoäng som kommer att bestämma min ATP. Grundregeln är att de 15 bästa åren skall räknas. Det kan hända att jag inte har så höga pensionspoäng som det här talas om, utan jag kanske får ett relativt lågt poängtal i ATP därför att jag måhända bara har suttit sex år i riksdagen, och det ger inte så hög pension. Det kan betyda att visstidspensionen i något fall blir högre än den pension som senare utgår, i varje fall vid 65-årsgränsen, ty där får man ju inte den fulla pensionen. Folkpension t. ex. utgår ju först vid 67 års ålder. Förtidspensionen vid 65 år innebär alltså inte full pension utan det är en reducerad pension som riksdagsmännen då får.

Man skulle få göra omräkningar för en hel del pensionstagare, men eftersom riksdagen införde sin pensionering först i slutet av 1940-talet, kan det inte röra sig om ett särskilt stort antal.

Jag tycker det är bättre att man följer utskottets synpunkter i detta fall och låter förvaltningskontoret titta på de här frågorna. Förvaltningskontoret är nödsakat att arbeta om ersättningsstadgan, inte för att förbättra de materiella förmånerna utan för att klara den tekniska sidan av saken. Vi har ju under senare år fått ändrade förhållanden, t. ex. möjligheten att utskotten börjar sammanträda under sommaren m. m. Det är en hel del sådana frågor som förvaltningskontoret måste se över, och då är det lämpligt att man också får ta itu med detta spörsmål.

Vad utskottet här har anfört skulle man kunna vara tillfreds med. Sedan får man väl återkomma. Om man nu skall försöka åstadkomma likhet i fråga om ersättningar för politiska förtroen-

deuppdrag, så är det inte säkert att vi riksdagsmän skall gå ned till vad som nu gäller. Det kan lika gärna bli ett möte på halva vägen vid de förhandlingar som man sedermera får föra.

Under alla förhållanden har vi i utskottet den uppfattningen att politiska förtroendeuppdrag bör likställas, i varje fall när det gäller att se till att man kan känna trygghet för sin försörjning om man skulle bli utslagen av sina egna partikamrater eller om valvinden skulle ändras.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr PERSSON, YNGVE, (s):

Herr talman! Herr Georg Pettersson påstod att någon hade kritiserat nu gällande pensionssystem och velat göra gällande att det gav för stora förmåner. Han sade inte vem han syftade på, men han tittade hela tiden på mig. Jag har emellertid inte alls berört den saken. Jag vet inte om möjligen herr Werner eller herr Ferdinand Nilsson gjorde något sådant uttalande, men jag har i varje fall inte gjort det.

Vidare säger herr Pettersson — med darr på stämman — att det inte är lätt för en riksdagsman som blir utan jobb. Nej, det är det inte. Men är det svårare för riksdagsmannen Yngve Persson eller Georg Pettersson eller någon annan riksdagsman än för en person utanför riksdagen som råkar i exakt samma situation? Vi kanske har haft högre inkomst och därmed viss möjlighet att ordna det för oss, men den andre kan ha haft det knackigt i hela sitt liv och har därför ingenting att falla tillbaka på. Jag blir verkligen förvånad när min partivän herr Georg Pettersson gör så makalöst enkla analyser i samband med sociala jämförelser. Han plockar ut en grupp kommunala tjänstemän mot vilka vi har varit vårdslöst generösa på ett sätt som i långa stycken är oanständigt, socialt sett. Han säger att riksdagsuppdraget och dessa kommunala

Ang. rätt till visstidspension för riksdagens ledamöter i vissa fall

förtroendeuppdrag skall behandlas lika i detta avseende. Jag skulle ha förstått herr Pettersson, om han sagt att dessa uppdrag skapar delvis samma situation och att det måste ske en samordning på detta område, varvid staten bör vara med och bestämma hur det hela skall vara. Men man vill här åberopa ett exklusivt system som inte tål någon granskning.

Det förekommer ju en del andra saker på det kommunala planet som trotsar all beskrivning strängt taget. Man kan där anställa direktörer med en årslön av 150 000 kronor. Om de inte klarar arbetet, får de gå efter några år med en pension på 75 000, 80 000 eller 90 000 kronor om året, fastän de kanske har andra arbeten. Lever vi i den världen med tankarna, går det inte att få fason på en social debatt. Men, herr Pettersson, faktum är att vi inte har ansett oss ha råd att genomföra en lägre pensionsålder än 67 år för folk i allmänhet, fastän vi vet att det är hundratusentals människor som verkligen behöver gå i pension vid en lägre ålder. Då skall vi nu börja på att ge lön till folk vid 50 års ålder som har inkomst av arbete och som till och med tillhör det skikt av människor som sannolikt i fortsättningen också kommer att ha särskilt goda inkomster.

Herr Pettersson säger att vi riksdagsmän inte kan vara med i A-kassan. Vad är det för resonemang, om riksdagsarbetet betraktas som ett förtroendeuppdrag? Jag tycker att det är litet fel att betrakta det som enbart ett yrke, men om man gör det, kvarstår man ju i sitt fackförbund och betalar fackföreningsavgiften. På detta sätt blir man ju försäkrad. Vi har ju möjlighet att — om vi inte vill lösa problemet var och en för sig — bilda en arbetslöshetsförsäringsskassa vilken dag som helst och få statsbidrag till den, om vi betraktas såsom en yrkesgrupp.

Jag vill här ta upp en liten bitanke. Jag har i olika sammanhang gjort klart att min principiella uppfattning på

längre sikt är att det bör införas en allmän arbetslöshetsförsäkring omfattande alla direkt verksamma på löne marknaden. Löses detta problem, slipper vi sådana här enkla invändningar som gjorts. Det förhåller sig väl på det sättet att en del riksdagsmän har struntat i att vara med i fackförbundet och därigenom avhänt sig möjligheten till understöd. Men det vittnar bara om att man inte tagit sitt arbete på fullt allvar ur trygghetssynpunkt, och jag skulle tro att det är hela sanningen i diskussionen.

Jag förstår mycket väl att det kan uppstå besvärliga situationer i olika fall särskilt om man är goda vänner och känner varandra, men det är inte detta det är fråga om här, utan det är fråga om att skapa ett system som dessutom fungerar så oerhört stelbent och dumt att folk som befinner sig i sina bästa år med möjlighet till goda inkomster skall kunna få full pension och ibland pension med belopp som andra människor inte kan få vid uppnåendet av sin pensionsålder.

Herr Pettersson nämnde att inom LÖ-rörelsen gäller en pensionsavgång vid 60 års ålder. Jag skall klara ut det litet grand på en gång. De anställda erhåller pension vid 60 års ålder och skall ha varit fast anställda under 20 år för att erhålla denna pension. Jag vill anmäla att jag inte är särskilt förtjust i detta system, men det har tillkommit framför allt därför att det har krävts en orimlig arbetstid av funktionärerna. Det har ansetts att de är nedkörda vid uppnåendet av denna pensionsålder, och jag kan berätta för herr Pettersson att det finns läkare som har hand om denna kår och som kan lägga fram statistik på hur det förhåller sig med hälsotillståndet. När jag därför brukar tala om flexibel pensionsålder, menar jag inte flexibel efter tjänst eller efter statsanställning eller privatanställning, utan jag menar flexibel med hänsyn till individens medicinska situation, och då kan man få in en sådan här relevans.

Ang. rätt till visstidspension för riksdagens ledamöter i vissa fall

Men sedan har vi ingalunda såsom allmänt system att gå vid 60 år. Vi har ofta mycket längre anställningstid än 20 år. Det blir allt vanligare, eftersom de anställda är allt yngre. Men, herr Georg Pettersson, det är väl en våldsam skillnad mellan om man tillhör en hårt pressad yrkesgrupp, där man går vid 60 år, och om man efter några år i detta, som jag visserligen tycker, ganska hårda jobb som riksdagsarbetet är, med allt vad det innebär på hemmaplan, får en gedigen pension, som skall räcka också mycket längre — i detta fall minst 10 år längre.

Herr Georg Pettersson påstår också att de kommunala myndigheterna är väsentligt generösare. Jag har berört den frågan. Det kan vi bara konstatera. Jag är förvånad över att partivänner ute i landet är med på praktiskt taget vad som helst samtidigt som de åker land och rike runt och talar om för vårt folk att pensionsåldern måste vara 67 år och att det inte går att höja ATP. Så fungerar maskineriet. Men det blir mycket allvarligt om detta blir vardagsmat även i riksdagen, där vi ändå måste vaka över helheten. Vi kan tillerkänna oss en lön, som är rimlig med hänsyn till vårt arbete. Det är ingen konst att få folk att förstå det, men sådana här saker skall man inte vänta att folk skall förstå. Det krävs anföranden av det slag, som herr Georg Pettersson nu har hållit, inför en okunnig publik för att sådana här resonemang skall gå hem. Vi kan inte göra en sådan här analys, om vi vill ställa anspråk på att föra en social debatt på ett högt plan.

Herr Georg Pettersson säger även att vi kan acceptera detta förslag och sedan återkomma. Men om jag sätter mitt namn under detta beslut, kan jag väl inte nästa år rycka denna matbit ur händerna på folk, särskilt som det enligt utskottet tydligen är så fruktansvärt illa ställt för de människor som skall ha denna pension. Har vi godkänt detta förslag är vi fast. Därför reagerar jag. Jag förstår dock att utskottets ärade

ordförande måste slås för utskottets förslag. Jag har inte vädjat till herr ordföranden att backa ut. Det vore att begära för mycket i detta läge. Jag vädjar dock till kammarens ledamöter att ge oss utrymme för ett ordentligt övervägande i ett senare sammanhang.

Mot bakgrunden av detta skall jag kommentera herr Georg Petterssons mycket underliga reflexion om att jag pratade runt. Jag har faktiskt skrivit mitt anförande. Vad jag sade, herr Georg Pettersson, var att detta kan jag inte vara med på. Men jag sade också att jag inte ville helt försvära mig åt att det inte skulle kunna gå att göra någonting åt det system som nu gäller. Det var vad jag sade, och jag skall försöka att antyda en tanke, som jag egentligen ville undvika, ty i samma ögonblick som man kommer med den utan att närmare ha övervägt alla dess konsekvenser sitter man i någon liten mån fast. Jag tänkte faktiskt på att regeln om att man i vissa fall kunde få gå tidigare än vid 65 år skulle kunna tillämpas generösare än som nu uppenbarligen sker. Samtidigt gjorde jag helt klart att en pensionsålder på 50 år för friska människor helt enkelt inte går. Det är väl att visa en vilja till analys och öppenhet och inte att prata runt. Skulle sådant betraktas såsom rundprat, skulle denna kammare få permittera sig för all framtid.

Herr PETERSSON, GEORG, (s):

Herr talman! För att inte något missförstånd skall uppstå vill jag säga att jag inte talat om de kommunala tjänstemännens löner — något som jag anklagats för att ha gjort. Vad jag har talat om är hur kommunerna ordnat med pensioner för sina förtroendemän.

Jag förstår herr Yngve Perssons reaktioner i det stycket, när jag hörde hur han reagerade i fråga om riksdagsmännens kunnighet i den här frågan. Kunskapsområdet är väl ungefär likartat i riksdagen.

Ang. rätt till visstidspension för riksdagens ledamöter i vissa fall

gen och i de kommunala församlingarna, och det är ju i så fall inget gott beroende åt kommunernas förtroendemän.

Herr **LUNDBERG** (h):

Herr talman! Först skall jag be att få fylla på där Georg Pettersson slutade. Kommunalråd har full pension efter tolv år, och pensionsbeloppet är lika med 62 procent av underlaget. Som ett räkneexempel kan nämnas att ett kommunalråd med lön enligt KB 4 får en pension av 4 000 kronor i månaden. Kommunalrådets pension samordnas inte med lön på grund av anställning i allmän tjänst. Vidare är pensionen värdebästämning.

Herr Georg Petterssons och mina åsikter sammanfaller i stort sett. De är dock icke identiskt lika.

Jag blev litet ledsen när uttrycket »oerhört äventyrligt» användes. Det var nog starkt, ty det syftade på det mindre problemet med samordning av redan tidigare utgående pensioner, vilket har förutsetts i det yrkande som jag har ställt. Den andra att-satsen ger full möjlighet för förvaltningskontoret att räkna på och rätta till dessa saker. Jag kan lämna kammarens ledamöter full garanti för att yrkandet är formellt korrekt utformat och att det ger möjligheter till sådana uträkningar i efterhand.

Herr Georg Pettersson framförde också några åsikter beträffande ATP-samordningen vilka jag kanske inte delar, men jag skall inte ta upp tiden ytterligare.

Herr **WERNER** (vpk):

Herr talman! Vad jag vänder mig emot i sammanhanget är att vi generellt skall betrakta riksdagsmännen som en grupp med speciella problem på arbetsmarknaden. Jag vänder mig mot att man betraktar detta som något så spe-

ciellt att vi nu finner det så angeläget att mitt uppe i debatten om jämlikhetsproblemen ge den här gruppen ytterligare förmåner. Det förhållandet att borgarråden i Stockholm, en del kommunal- och landstingsråd samt en del militärer har tillförsäkrats exceptionellt förmånliga pensionsvillkor kan enligt min mening inte utgöra något skäl för att ge oss själva ytterligare förbättrade pensionsförmåner innan detta ordnats för de stora folkgrupperna i det här landet.

Jag kan inte dela herr Georg Petterssons och utskottets uppfattning att en riksdagsledamot som lämnar sitt uppdrag vid låt oss säga 50 års ålder skulle vara så särskilt handikappad på arbetsmarknaden. Om en återgång till vederbörandes tidigare yrke av olika anledningar inte är möjlig, så bör ledamotskapet av riksdagen ha gett honom sådana kunskaper på olika områden att under normala konjunkturen på arbetsmarknaden inget försörjningsproblem skall behöva uppstå.

Jag nämnde också i mitt första anförande att förslaget innehåller brister för dem som eventuellt skulle komma i åtnjutande av dessa visstidspensioner. En brist är avsaknaden av jämställdhet mellan dem som har kvalificerat sig. Enligt förslaget är det bara sådana f. d. riksdagsledamöter som uppbär förtidspension, lön eller egenpension på grund av anställning i allmän tjänst som får sin visstidspension reducerad eller inte får någon sådan alls. Däremot kan en före detta riksdagsledamot ha obegränsade inkomster i form av lön från privata arbetsgivare, organisationer etc. Vidare kan han ha inkomster av egen rörelse eller avkastning av kapital.

Jag konstaterar alltså, herr talman, att förslaget alltigenom karakteriseras av orättvisor. Detta gör att jag finner anledning — inte för att jag tycker det är roligt utan för att jag bedömer det som nödvändigt — att yrka avslag på utskottets hemställan.

Ang. rätt till visstidspension för riksdagens ledamöter i vissa fall

Herr PERSSON, YNGVE, (s):

Herr talman! Min röst är naturligtvis oklar, och herr Pettersson har hört alldeles fel. Jag knöt ju an till herr Petterssons tal om kommunala förtroendemän. Det gällde pensionerna, följaktligen gällde också mitt resonemang den frågan. Skulle jag ha sagt löner är det en felsägning, men jag tror inte att jag gjorde det.

Så säger herr Pettersson att jag gett betyg om kunskapsnivån här i kammaren. Nej, vad jag sade var att om herr Pettersson åker ut i landet och för samma språk som här i kammaren inför en publik, som inte känner till förhållandena, så kan man ju inte räkna på en vital social debatt; då kan vad som helst gå igenom. Det var inte alls fråga om någon betygsättning av denna kammarare — jag hoppas att herr Pettersson inser det nu, så att han inte bär på den föreställningen att jag skulle tycka att han och mina övriga kamrater här skulle vara undermåliga på något sätt.

Herr Werner berörde våra handikapp. Ja, vi har nyligen konstaterat att riksdagsmän som är uppåt 70 år blir kommunalråd. Jag misstänker att det är ett verkligt slitsamt jobb, fastän jag aldrig har provat på det. Mitt allmänna intryck är att de som sitter i riksdagen är ytterst vitala människor.

Nej, herr talman, jag är realistisk nog för att förstå att om vi har ett träsigt socialt system med stora orättvisor så är det väldigt svårt att ta ut en grupp och finna rätt melodi för den. Men det får väl vara någon måtta på vad vi gör. Och jag förstår inte hur vi skall kunna föra en vettig debatt hos folket ute i bygderna om vi bifaller detta förslag, för så vitt vi lägger korten på bordet — och det kommer jag att göra. Jag har nämligen den uppfattningen om demokratin att det inte skall vara lösa ord och svängningar och undanvändningar, utan det skall vara klara kort på bordet till folket. Annars är demokratin i grund och botten en stor bubbla.

Dilemmat är — och jag tror att det är den saken som utskottet och andra har åkt på, herr Pettersson — att vi ändå tycker mer synd om en riksdagsman än om andra. Mitt fackförbund har, som ni kanske vet, beslutat en aktion för att få pensionsåldern sänkt till 65 år. Jag har krav som går betydligt längre från yrkesgrupper som är hårt klämda, men de är orealistiska, förstås. Mitt under den debatten — där man får söka utnyttja tempo, rimliga tidsintervaller och avvägningar till andra önskemål i samhället — skall man komma hem med ett beslut av detta slag. Då har man förlorat möjligheten att övertyga folk om att vi verkligen gör hållfasta och påtagliga överväganden.

Nej, det är viktigare att se till att vi har den lön vi är värda när vi gör detta jobb. Det är väsentligt, inte att vi beslutar exklusiva, delvis alldeles omöjliga och helt oförsvärbara förmåner till riksdagsmännen. Så kan vi inte ha det.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt angående vardera punkten av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

Beträffande punkten A, anförde nu herr talmannen, komme — i enlighet med till kammarens ledamöter utdelad stencilerad propositionsordning — först att upptagas de i motionerna I: 1027 och II: 1299 samt motionerna I: 1035 och II: 1309 framställda yrkandena om avslag på förslaget till bestämmelser om visstidspension för riksdagens ledamöter i vissa fall. Om dessa avslagsyrkanden avskötes, yttrade vidare herr talmannen, komme därefter att upptagas det av herr Lundberg under överläggningen framställda yrkandet om viss ändring i de föreslagna bestämmelserna. Skulle däremot, fortsatte herr talmannen, avslagsyrkandena bifallas, komme propositioner att framställas först särskilt angående det i motio-

Ang. rätt till visstidspension för riksdagens ledamöter i vissa fall

nerna I: 1035 och II: 1309 gjorda yrkandet om skrivelse till riksdagens förvaltningskontor med hemställan om nytt förslag i ärendet samt därpå särskilt beträffande utskottets hemställan i övrigt under punkten A.

Vidkommande *de i motionerna I: 1027 och II: 1299 samt motionerna I: 1035 och II: 1309 framställda yrkandena om avslag på förslaget till bestämmelser om visstidspension för riksdagens ledamöter i vissa fall* gjorde herr talmannen härefter propositioner, dels på bifall till desamma, dels ock på avslag därå; och förklarade herr talmannen sig finna den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller *de i motionerna I: 1027 och II: 1299 samt motionerna I: 1035 och II: 1309 framställda yrkandena om avslag på förslaget till bestämmelser om visstidspension för riksdagens ledamöter i vissa fall*, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås förevarande motionsyrkanden.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nejpropositionen.

Då emellertid herr *Werner* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 9;

Nej — 102.

Därjämte hade 16 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Herr *Sträng* anmälde, att han vid den nu företagna voteringen avsett att rösta nej; å omröstningstavlan hade dock angivits, att han avstode från att rösta.

Herr *Persson, Yngve*, förklarade, att han ämnat rösta för bifall till yrkandena i motionerna I: 1035 och II: 1309 i ett sammanhang; enär propositioner nu först ställts endast på yrkandet om avslag å föreliggande förslag till pensionsbestämmelser, hade han vid den nu företagna voteringen ansett sig böra rösta för nejpropositionen.

I fråga om *utskottets hemställan i punkten A*, anförde nu herr talmannen, hade yrkats

dels bifall till densamma,

dels ock, av herr *Lundberg*, att kammaren skulle bifalla utskottets hemställan med ändringarna,

att 1 mom. andra stycket i lagförslaget finge följande lydelse:

»För hel visstidspension erfordras minst tolv riksdagsår. Sådan pension utgör för månad 30 procent av det vid varje tidpunkt gällande basbeloppet enligt lagen om allmän försäkring. Då antalet riksdagsår är mindre än tolv och rätt till pension föreligger, utgör den månatliga pensionen för varje riksdagsår 2,5 procent av förenämnda basbelopp.» samt

att riksdagens förvaltningskontor finge i uppdrag att framlägga förslag till motsvarande ändringar i redan gällande regler om pension för riksdagens ledamöter och deras efterlevande.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan oförändrad vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lundberg* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Ang. beskattningen som miljöpolitiskt instrument

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 40 punkten A, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med de ändringar, som föranledes av bifall till det av herr Lundberg under överläggningen framställda yrkandet.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Lundberg* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 92;

Nej — 12.

Därjämte hade 24 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

På gjord proposition bifölls sedermera *utskottets hemställan i punkten B*.

Föredrogs ånyo och lades till handlingarna statsutskottets memorial nr 201, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om ökat utrymme för ämnet hemkunskap inom grundskolan.

Ang. beskattningen som miljöpolitiskt instrument

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 70, med anledning av motioner rörande beskattningen som miljöpolitiskt instrument, m. m.

I detta betänkande hade bevillningsutskottet behandlat följande motioner:

1) motionerna I: 70, av herrar *Per Jacobsson* och *Axel Andersson*, samt II: 105, av herr *Westberg m. fl.*;

2) motionerna I: 378, av fru *Hultell m. fl.*, och II: 470, av herr *Fridolfsson* i Stockholm *m. fl.*, vari hemstälts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en översyn av den nuvarande utformningen av beskattningen på eldningsolja;

3) motionerna I: 475, av herrar *Fällidin* och *Wirtén*, samt II: 818, av herr *Norrby* och herr *Larsson* i Borrby, vari yrkats, att riksdagen skulle uttala, att skattesystemet borde användas som miljöpolitiskt instrument samt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa om utredning avseende en revision av skattesystemen i detta syfte;

4) motionerna I: 967, av herrar *Brun-din* och *Hübinette*, samt II: 1226, av fru *Sundberg m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 122 angående begränsning av svavelhalten i eldningsolja, vari bland annat föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om en skyndsamt utredning av vilka skattepolitiska åtgärder som kunde och borde vidtagas för att stimulera en övergång till svavelfattigare oljor.

Utskottet hade i det nu föredragna betänkandet på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte avslå följande motioner, nämligen

1) I: 70 och II: 105,

2) I: 378 och II: 470,

3) I: 475 och II: 818 samt

4) I: 967 och II: 1226 i vad de hänvisats till utskottet.

Reservation hade avgivits, utom av annan, av herrar *Stefanson* (fp) och *Lundström* (fp), fru *Nettelbrandt* (fp) samt herr *Enskog* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

A) att riksdagen i anledning av motionerna I: 378 och II: 470, I: 475 och

Ang. beskattningen som miljöpolitiskt instrument

II: 818 samt I: 967 och II: 1226, sistnämnda båda motioner i vad de hänvisats till bevillningsutskottet, i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om en förutsättningslös utredning rörande beskattningen som miljöpolitiskt instrument; ävensom

B) att riksdagen måtte avslå motionerna I: 70 och II: 105.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Flertalet av de motioner som behandlas i bevillningsutskottets föreliggande betänkande handlar visserligen om eldningsolja och bensin, men i sammanhanget tas även miljöpolitiska frågeställningar i vidare bemärkelse upp till behandling. Det sker särskilt i motionerna I: 475 och II: 818, väckta av herrar Fällidin och Wirtén i denna kammare och av herrar Norrby och Larsson i Borrby i andra kammaren. Gemensamt för såväl dessa som för andra motioner som behandlas i betänkandet är dock att skatteinstrumentet borde kunna komma till användning för miljöpolitiska ändamål.

Bevillningsutskottet presenterar olika matematiska operationer för att visa att motionärernas slutsatser är illa grundade. Utan att gå närmare in på dessa räkneexempel kan jag dock inte underlåta att konstatera att dessa endast befattar sig med en enda möjlighet, dvs. den förutsättning som man lägger till grund för kalkylerna. Fullt så enkelt tror jag inte att det är, och det tycker inte heller finansministern, om jag är riktigt underrättad. Han förklarade för ett år sedan att det kan finnas anledning att ändra skattesatserna på eldningsolja och att han skulle förutsättningslöst utreda frågan om energibeskattningen. Utredningen pågår tydligen fortfarande, eftersom den utlovade propositionen ännu inte syns till.

Reservanterna uppehåller sig inte speciellt vid oljorna utan tar fasta på det mer principiella problemet huruvida skattesystemet över huvud taget är ett användbart medel i kampen mot mil-

jöförstöring. Jag vill understryka att reservanterna inte anser att beskattningen är något »miljöpolitiskt universalmedel» som utskottsmajoriteten anmärker. Men skatten kan — tror reservanterna — i vissa fall vara ett mycket smidigt medel, inte minst när det gäller att komplettera en lagstiftning som bara får praktiska verkningar i framtiden. Förutom en successiv minskning av de starkare miljöförstörande eldningsoljornas användning — det kan härvid knappast vara tal endast om ett antingen—eller, utan det måste ju finnas andra möjligheter — kan det också gälla andra former av miljöförstöring. Reservanterna talar inte för något ensidigt införande av en ny punktskatt. Avsikten är fastmer att skatteinstrumentet skulle kunna användas även i stimulerande syfte, alltså skattelindrande.

En lagbestämmelse kan, om jag tar ett exempel från industrin, gälla en sådan konstruktion av framtida anläggningar att miljöförstöring inte förorsakas av dessa anläggningar. Men samma villkor kan inte gälla med omedelbar verkan för redan existerande anläggningar. Det kan i sådana fall bli fråga om väsentliga investeringar i den befintliga fabriken till avsevärda kostnader. En statlig stimulans kan i så fall vara befogad för de företag som är villiga att företa sådana åtgärder. För företag som verkar i internationell konkurrens kan i annat fall konkurrensförsvärande produktionskostnader bli följden.

Bevillningsutskottet har tidigare förordat statligt stöd i form av ökade avskrivningsmöjligheter för vissa miljövärdande åtgärder. Detta är såvitt jag förstår en åtgärd inom beskattningen — det är väl ingen tvekan om den saken — och gäller i det fallet en skattelättnad.

Ett närliggande område gäller de ansträngningar som görs för att finna medel mot nedskräpning i naturen, t. ex. av engångsglas, plåtburkar och dylikt. Det torde även här vara möjligt att in-

Ang. beskattningen som miljöpolitiskt instrument

om skattesystemets ram finna vägar som stimulerar ansträngningarna att åstadkomma förbättringar, t. ex. när det gäller att finna material som förstör sig självt eller inte förorsakar samma skada som nu är fallet. Samma stimulans bör kunna ges när en storförbrukare av förpackningar är villig att använda material som kan vara dyrare i användning men i realiteten för samhället är starkt kostnadsbesparande.

Reservanterna tror alltså att det finns många områden där skattesystemet kan användas i miljöpolitiskt syfte. Reservanterna begär inget annat än att få detta problem förutsättningslöst och objektivt utrett, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr ERICSSON, JOHN, (s):

Herr talman! Man kan med bästa vilja i världen inte säga att det är en stimulerande miljö som kammaren utgör — vi skall ju nu tala om miljön, miljö-
vårdsfrågor och åtgärder mot miljöförstoring.

Herr talman! Jag kan konstatera att reservanterna har en mening som jag kan instämma i, nämligen när de säger: »Åtskilliga invändningar kan helt visst riktas mot en del av de resone-
mang, som förs i motionerna.» I detta instämmer jag liksom utskottets majoritet. Jag konstaterar att herr Lundström har tagit tillbaka en del yrkanden i motionerna. Jag uppskattar att han tagit en sådan ståndpunkt, eftersom det är omöjliga saker som där framförs.

I övrigt är vi överens om nödvändigheten att skydda naturen. Vi har väl även under senare år fått uppleva en hel del hoppingivande på detta fält. Jag tänker på det nya ämbetsverk som har inrättats, och jag tror mig också kunna märka att debatten om dessa problem har fått en helt annan skärpa än tidigare. Detta tyder på ett större medve-

tande både hos beslutande instanser och hos den stora allmänheten.

När det gäller möjligheterna att skattevägen underlätta de strävanden som nu pågår så tror jag man får erkänna att det är begränsade åtgärder som kan vidtagas. Herr Lundström erinrade om vad bevillningsutskottet hade föreslagit på sin tid. Det har även företagits en utredning beträffande beskattningsreglerna i fråga om avskrivning på de speciella anläggningar han nämnde. Jag är tacksam för att vad bevillningsutskottet skriver i sitt betänkande verkligen uppmärksammas av regeringen. Det är min förhoppning att det förslag som framlagts skall kunna förverkligas från riksdagens sida, även om vi är medvetna om att det kommer att kosta en hel del pengar.

För övrigt är det riktigt som herr Lundström framhöll att man kan stödja på annat sätt genom åtgärder från det allmänna eller från enskildas sida, men detta sker inte skattevägen utan ofta genom beviljande av bidrag. Utskottet har inget att erinra mot att man lägger upp frågorna på detta sätt.

Vi är ganska eniga beträffande huvudfrågan, och reservationen avser detaljfrågor. En förutsättningslös utredning utöver allt det utredande som redan pågår fyller knappast någon funktion.

Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets hemställan.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Den där meningen i reservationen herr Ericsson ville instämma i är förorsakad bl. a. av det faktum att motionerna väcktes i januari. På de senaste elva månaderna har det skett en hel del som gör att vissa saker som påpekats i motionerna inte längre är aktuella. Men åtskilligt — jag skulle vilja säga ganska mycket — är ännu olöst, och varje möjlighet till god beredskap på bred front tror jag är önskvärd när man skall gripa sig an dessa

Ang. beskattningen som miljöpolitiskt instrument

problem. Reservanternas begäran innebär alltså att man utreder ett av de medel som i den allmänna debatten har varit mycket aktuellt under åtskilliga år och som kanske kan visa sig värdefullt.

Herr ERICSSON, JOHN, (s):

Herr talman! Det är klart att det har hänt någonting på elva månader — det vill jag inte bestrida. Men i fråga om motionernas yrkande om en differentiering av skatten på brännolja eller liknande har det inte hänt något. Det är ett förslag som i och för sig, såsom det har framställts, är omöjligt att genomföra. Jag trodde verkligen att herr Lundström skulle erkänna det och inte skylla ifrån sig och säga att så mycket har hänt sedan motionerna väcktes. Det har inte hänt någonting i det här avseendet.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Om jag inte är alldeles fel underrättad har det i varje fall hänt en del beträffande bilarnas avgasaggregat.

Herr ERICSSON, JOHN, (s):

Men, herr Lundström, det var ju en differentiering av skatten på oljorna som motionärerna yrkade på.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Ja, det är en fråga som berörts här, men den behöver kanske inte aktualiseras om man inför avgasaggregaten. Då kommer inte den högoktaniga bensinen att förorsaka sådana skador som den gör nu.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på anta-

gande av det förslag, som innefattades i den av herr Stefanson m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lundström* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 70, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Stefanson m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Lundström* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 92;

Nej — 29.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m. jämte motioner, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 67, i anledning av framställning från styrelsen för riksdagens förvaltningskontor om bemyndigande för styrelsen att bevilja pensioner och gratifikationer i vissa fall;

nr 68, i anledning av framställning från fullmäktige i riksgäldskontoret angående visst bemyndigande i anslutning till uppdraget att anskaffa bostäder åt riksdagsledamöter;

nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökning av garantifonden för Svenska skeppshypotekskassan;

nr 70, med förslag till bestämmelser om revision av riksdagsförvaltningen; och

nr 71, angående engångsunderstöd åt Margaretha Frantz.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Vid ånyo skedd föredragning av statsutskottets memorial nr 200, angående tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1968/69, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Anmälades bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 376, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m. jämte motioner.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i betänkande nr 72 bifölles även av andra kammaren.

Anmälades statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 378, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående revidering av läroplan för grundskolan, i vad propositionen hänvisats till statsutskottet; och nr 412, angående tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1968/69.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning beträffande vardera av dem, att andra kammaren i avseende å motsvarande utskottsbetänkande fattade samma beslut som första kammaren.

Anmälades och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelser:

nr 391, till Konungen i anledning av framställning från styrelsen för riksdagens förvaltningskontor angående rätt till visstidspension för riksdagens ledamöter i vissa fall m. m. jämte motioner; och

nr 421, till styrelsen för riksdagens förvaltningskontor i anledning av framställning från styrelsen för riksdagens förvaltningskontor angående rätt till visstidspension för riksdagens ledamöter i vissa fall m. m. jämte motioner.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 395, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 22 juni 1950 (nr 382) om svenskt medborgarskap, m. m., dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i utlänningslagen den 30 april 1954 (nr 193), m. m., i vad propositionen hänvisats till lagutskottet och behandlats av första lagutskottet, dels ock motioner om viss översyn av medborgarskapslagstiftningen.

Anmälades och godkändes tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 409, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förskott vid upplåtelse av bostadsrätt, m. m. jämte motioner i ämnet.

Anmälades jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 411, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret

1968/69, såvitt propositionen avser jordbruksärenden.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 48 bifölles även av andra kammaren.

Anmälades och godkändes utrikesutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 413, till Konungen angående godkännande av överenskommelse mellan Sverige och Norge om avgränsning av kontinentalsockeln.

Anmälades bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser:

nr 414, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av föreslagna ändringar i och tillägg till Internationella valutafondens stadga, m. m., jämte motion;

nr 415, till fullmäktige i riksbanken angående bemyndigande för riksbanken att besluta i frågor rörande Internationella valutafondens särskilda dragningskonto;

nr 416, till styrelsen för riksdagens förvaltningskontor angående bemyndigande för styrelsen att bevilja pensioner och gratifikationer i vissa fall;

nr 417, till fullmäktige i riksgäldskontoret angående visst bemyndigande för fullmäktige i anslutning till uppdraget att anskaffa bostäder åt riksdagsledamöter;

nr 418, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökning av garantifonden för Svenska skeppshypotekskassan;

nr 419, till styrelsen för riksdagens förvaltningskontor angående bestämmelser om revision av riksdagsförvaltningen; och

nr 420, till fullmäktige i riksbanken angående engångsunderstöd åt Margaretha Frantz.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning beträffande vart och ett av dem, att andra kammaren i avseende å motsvarande utskottsbetänkande fat-

tade samma beslut som första kammaren.

Anmälades riksdagens kanslis förslag till Sveriges riksdags beslut under riksdagens vår- och höstsessioner år 1968.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att andra kammaren fattade beslut i enlighet med vad i förslaget angivits.

Justerades protokollsutdrag för denna dag.

Herr TALMANNEN anförde:

Jag får meddela att de vid höstsessionens slut icke justerade protokollen framlägges för godkännande måndagen den 30 december kl. 12.

Härefter yttrade herr TALMANNEN: Ärade kammarledamöter! Den gångna höstsessionen har haft ett lugnt förlopp, och ingen extraordinär arbetsbelastning har egentligen förekommit vid slutet av sessionen — något som jag förmodar kammarens ledamöter med tillfredsställelse inregistrerat. Något har väl den gångna sessionen karakteriserats av efterdyningarna av höstens valresultat — å ena sidan av en viss segerglädje parad med en känsla av det ansvar som väljarens förtroende ålägger de makthavande, och å andra sidan kanske av en viss självrannsakan, vars resultat framtiden får utvisa. Under sådana förhållanden synes det mig tillräckligt om jag vid detta tillfälle tillönskar er alla en god jul, trots allt i traditionella former med en, hoppas jag, med hänsyn till kammarens ledamöters hälsotillstånd måttlig förtäring av den goda julmaten, samt ett gott nytt år.

Jag hoppas att ledamöterna med friska krafter skall kunna åter infinna sig här i januari. Dessa friska krafter kommer säkerligen att behövas under en vårsession som kommer att sammanträda i en orolig värld och med åtskilliga inrikespolitiska problem.

Jag tackar er slutligen för ett fortsatt gott och angenämt samarbete. Jag tackar de vice talmännen för deras stöd och hjälp och kammarens kansli för det nit med vilket vi är bortskämda. Jag vill särskilt tacka kammarens tillförordnade sekreterare för det utomordentliga sätt varpå han fullgjort sitt uppdrag.

Detta tal besvarades av herr NÄS-STRÖM i följande ordalag:

Herr talman! Kammarens samtliga tjänstemän och ledamöter ber till Er, herr talman, få framföra vårt tack för en god ledning även under detta år. Vi önskar herr talmannen en lugn och trivsamt jul och ett gott nytt år.

Herr talman! Låt mig därutöver anföra ännu några ord. Vi är några leda-

möter här som avgår från riksdagen vid årsskiftet. Vi som nu avgår ber att till er ledamöter få framföra vårt varma tack för gott kamratskap under alla dessa år. Vi önskar er lycka och framgång för de år som kommer.

Tack, herr talman!

Herr talmannen förklarade härefter 1968 års riksdags höstsession för första kammarens del avslutad.

Kammarens ledamöter åtskildes kl. 16.39.

In fidem
Leif Ekberg

/Solveig Gemert